

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

13. AASTAKÄIK. — NOVEMBER 1931

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

„KASVATUS“

jätkab 1932. a. ilmumist endises suunas.

„KASVATUS'e“ kaasandena kirjastab toimetus
„Pedagoogilise aastaraamatu“,
mille „Kasvatuse“ aastatellijad saavad kaas-
andeks ilma erilise lisatasuta. Kaasande toime-
tab Akadeemiline Pedagoogika Selts.

„KASVATUS'e“ eriosana avaldab toimetus HSM
koolivalitsuse tähtsamad teated, korraldused
ja määrused.

„KASVATUS'e“ kaastöolisteks on meie kui ka
mitmed välismaa silmapaistvamad koolimehed
ja haridustegelased.

Ilmumise tihedus: kord kuus, peale
juuni- ja juulikuu, mil „Kasvatus“ ei ilmu.

Tellimishind: aastas 5 krooni, poolaastas
2 krooni 50 senti, üksiknumber 75 senti.

=== Endisi aastakäike on veel saada. ===

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numb-
rid saadaval paremais raamatukauplustes.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Tatari 3, krt. 4. Telefon (2)14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9.

November 1931.

13. aastakäik.

SISU: Individuaalne tööviis ja selle teostamine kooliuuendustöös — *Joh. Käis*. Noorsoo suguline küpsmine — *mag. A. Elango*. Tundide ettevalmistamisest — *P. Truusmann*. Klassitoast: Minu töö ühekomplektilises maakoolis 1930/31. õppeaastal — *H. Kirpson*. Kirjanduse arvustisi ja ülevaateid: Uusi loodusõpetuse õpperaamatuid algkoolis — *Joh. Käis*. Eesti keele õpetajate IV kongress. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Välismaalt. Ametlikke teateid, seadusi ja määrusi. Uusi raamatuid.

Individuaalne tööviis ja selle teostamine kooliuuendustöös.

Joh. Käis.

Tööjuhataste näiteid: keeleõpetus.

(Mr. A. Lynch'i koolist).

(Järg.)

Teine aasta (Contract) *)

(Vastab umbes meie algkooli 6. õppeaastale).

Esimene kuu (Assignment).

Esimene nädal (Period).

1. Kirjutage üks näide igale juhisele:

Suurt tähte tarvitame:

- lause hakul;
- pärisnimede esimese tähena;
- maakotade, linnade, jõgede, mägede... nimede esimese tähena;
- luuletiste ridade hakul;
- otsese kõne hakul;
- raamatute ja ajakirjade pealkirjades ehk nimedes;
- kirjades: „Teie“ ja „Sina“ (Vt. 1. aasta, 1. kuu, 2. nädal).

Ülakomat (apostroof) tarvitatakse selleks, et märkida sõnas vahele jäetud tähte. Teiseks tarvitatakse seda nimede käänmisel. (Vt. 1. a., 3. kuu, 1. nädal = 1; 3; 1.)

Kirjutage kuus lauset ülakoma tarvitamise näitena.

Komat tarvitatakse kirjutamise juures kohal, kus rääkides tehakse väike peatus (paus). Kui te kirjutate rea üksikuid sõnu, peate neid eraldama komaga.

Kirjatage kolm jutustavat, kolm küsi- ja kolm hüüdlauseid. Kui te millestki aru ei saa, küsige õpetajalt. (1. üksus.)

2. Hiljuti te õppisite, et lause on sõnade rühm, milles väljendatud mingi tervikuline mõte. (Vt. 1; 1; 1.).

*) Tõlkinud Regina Zopp.

Vaadeldge järgnevaid sõnade rühmi. Kui te leiate, et üksik sõnade rühm ei väljenda tervikulist mõtet, täiendage seda sõnadega nii, et mõte oleks tervikuline.

1. Ma tõin naela õunu.
2. Kui ma tulin kooli.
3. Kui ma lõpetan oma töö.
4. Me lõpetasime oma töö.
5. Ainult need tüdrukud, kes olid siin eile.
6. Hobune, kes oli rakendatud vankri ette.
7. Raamat, mis minu laual.

Kirjutage kümme lauset. Igas lauses kirjeldage midagi oma koolist. Iga lause uult realt.

Kirjutage kuus lauset iga järgneva näite kohta. Kui kirjutate uuest asjast, alake ka uult realt:

kalad; koer; suvi; talv; mina ise (2 üksust).

3. Kirjeldage väljasõitu maale või mereranda. Enne kirjutamist näidake oma kirjandi kava õpetajale. Kirjeldage sinna sõitu, mida nägite teel, kuidas veetsite päeva ja kuidas jõudsite koju. (2 üksust.)

Teine nädal.

Te teate, mis on lause, olete õppinud ka, et on olemas jutustav, hüüdi- ja küsilause. Kirjutage oma töövihku, mis liiki on järgmised laused:

1. Oliver Cromwell oli vahva sõjamees.
2. Poisid mängivad jalgpalli.
3. Vihma pladistab vastu akent.
4. Tule sina siia!
5. Mine ära!
6. Too mulle see raamat!
7. Kas raamat on seal?
8. Kas poisid on siin?
9. Tohime me minna?

Missugused neist on jutustavad laused, missugused küsi- ja missugused hüüdlauseid?

Kirjutage vastused oma töövihku.

Pange tähele, et igas lauses me ütleme midagi mõne asja või olendi kohta.

1. lauses me räägime „Oliver Cromwellist“ ja ütleme, et tema „oli vahva sõjamees“.

4. lauses me räägime „sinust“ ning ütleme, et sa „tule siia“.

7. lauses räägime raamatust ning ütleme: „kas on seal.“

Pidage meeles, et asi või olend, millest räägime lauses, on *abus* (subjekt), ja mida me temast ütleme, on *öeldis* (predikaat). (Vt. 1; 3; 2).

Leidke alused 5. ja 6. lauses. Kirjutage need oma töövihku. Lause nr. 4 aitab teid selle leidmisel. Kui te ei suuda leida neid kaht alust, küsige õpetajalt.

Leidke lause alused ja öeldised järgnevais lauseis. Siin ka üks näide eeskujuks, kuidas seda kirjutada oma töövihku.

Võtke see lause: „Vana sõdur jutustab mälestisi.“

Märkige lause alus ja öeldis niiviisi:

A. Vana sõdur

Ö. jutustab mälestisi.

(Täht A. märgib lause „alust“ ja Ö. — „öeldist“.)

1. Tüdrukud mängivad käsipalli.
2. Lained löövad vastu kallast.
3. Too mulle ajaleht.
4. Veereta see mäest alla.
5. Kas on meie sõbrad tulnud.
6. Kas teil pileet on?
7. Ta tuleb järgmisel nädalal.
8. Lind ehitab oma pesu pöösasse.
9. Jack jookseb üle põllu.
10. Sõdureist said mitmed haavata.

Lisage sobivad öeldised järgnevaile alustele:

Valge riie...

Kiskja loom...

Shakespeare...

Väike poiss...

Kuu...

Iga mees...

Lambakari...

Mitmed tüdrukud...

Sinu väike vend...

Laulmine... (2 üksust.)

2. Lisage sobivad alused järgnevaile öeldistele:

... on punased.

... kirjutab raamatuid.

... magavad talveund.

... naeris südamest.

... on täis marjakobaraid.

... jookse koju!
 ... sulistavad vees.
 ... on valge kui lumi.
 ... kasvab jõe ääres.
 ... on ilus.
 Kuhu ... läheb?
 ... seisab kingul.
 ... on tark loom.
 ... kukkus maha. (1. üksus.)

3. Tähtsaim sõna lauses on tegu-
 ehk pöördsõna, võõraskeelse nimega
 „verb“, mis tuletatud ladinakeelsest sõ-
 nast „verbum“ — tähendab „sõna“. Ja
 tõeliselt, nagu sõnata ei saa moodustada
 lauset, nii pole ka mõeldav lause tegu-
 ehk pöördsõnata.

Pange tähele seda lauset:

„Väike laps laulab meeldivalt.“

Lause alus on „laps“ ja pöördsõna
 „laulab“.

Mis tähendab aga sõna „väike“?
 Muidugi te võite öelda, et see sõna kir-
 jeldab last, tahab temast midagi roh-
 kem öelda. See on aluse laiend.

Mida tähendab veel sõna „meeldi-
 valt“?

Ta ütleb midagi lähemalt sõna „lau-
 lab“ kohta, ta on pöördsõna *täiend*.

Järgnevais lauseis lisage aluste laiend-
 did:

... tüdrukud tulid koju.
 ... laevad olid ankrustatud reidil.
 ... laps nutab valjusti.
 ... loom kahmas oma saaki.
 ... raamatud lamavad laual.
 ... koer hüppas üle müüri.
 ... pilt ripub seinal.
 ... mees kutsus sind.
 ... tuul puhub merelt.
 ... röövlid püüti kinni.

Järgnevais lauseis lisage pöördsõna-
 dele täiendid:

Hobune hüppab...
 Ta jooksis kaugele...
 Nad tahavad olla siin enne...
 Jack töötab tugevasti...
 Nad olid koolis kuni...
 Ta läks koju pärast...
 Ta algas töötamist enne...
 Ta tuli tagasi nii ruttu kui...
 Te võite minna...
 Ma tahan seda kuni...

K o l m a s n ä d a l.

1. Tuletage meelde, mida te olete
 õppinud *nimisõnast*. Mis on nimisõna?
 Mis on pärisnimed? Mis on üldnimed?
 Mis on mõistelised (abstraktsed) sõ-
 nad? Vastake neile küsimustele kirja-
 likult oma töövihus.

Täiendage järgnevaid lauseid tarvita-
 des lause alustena üld- ja pärisnimesid.

... ehitavad oma pesad puu otsa.
 ... jooksis üle põllu.
 ... ankrustatud reidil.
 ... valvab mängivaid lapsi.
 ... jalutab piki tänavat.
 Teed mööda sammus...
 Oja kaldal pingil istus...
 Ruttu tuli ... koju.
 ... oli hoolas, kohmakas vana mees.
 ... kuulas muusikat.

Mõistelised nimisõnad on mõne oma-
 duse, tegevuse või oleku nimed, näit.:
 jõud, naer, hool, lapsepõli.

Kirjutage kümme abstraktset sõna
 ja tarvitage neid lauseis. (2 üksust.)

2. Kirjutage järgmised read luule-
 tise kujul. Tuletage meelde, kus on
 vajalik suur täht:

(Näitena on antud kolm salmi ühest
 luuletisest proosapala kujul. Iga salm
 algab uue reaga.)

(1 üksus.)

3. Kirjutage vasknööbi enda kirju-
 tatud elulugu (autobiograafia).

(2 üksust.)

N e l j a s n ä d a l.

1. Pange kirjavahemärgid alljärgne-
 vaile ridadele. (Tööks on antud 25 rida
 teksti ilma ühegi kirjavahemärgita.)
 (1 üksus.)

2. Mõne aja eest te õppisite tarvi-
 tama ülakomat.

Kirjutage kuus lauset, kus esineksid
 ülakomad.

Tarvitage järgmisi väljendisi lau-
 seis: the book's covers; the books' co-
 vers jne., kokku 10 näidet.

3. Parandage oma töödes tehtud
 vead. (2 üksust.)

T e i n e k u u.

E s i m e n e n ä d a l.

1. Pange kirjavahemärgid järgmis-
 tele ridadele: (Tööks on antud 16 rida
 teksti ühest Ch. Dickens'i teosest.)

Kirjutage lauseid, kus te tarvitate järgmisi kirjavahemärke:

() — (?) — (!) — („...“) — (,) — (;) (1 üksus).

2. Kirjutage kümme lauset otseses kõnes ja siis samad laused kaudes kõnes. (1 üksus.)

3. Kirjutage järgmiste isikute aadressid:

isa; ema; õde; vend; tuttav arst; tuttav riigikoguliige; oma õpetaja; pr. Jones; V. a. prl. A. T.; Lp. hra P. J. (Vt. 1; 1; 3.) (1. üksus.)

4. Kujutelge, et veedate oma puhkeaja kuski eemal kodust. Kirjutage kiri koju emale. (2 üksust.)

Teine nädal.

Tarvitage järgnevais ridades sõna „hea“ asemel mõnd teist omadussõna. Üht ja sama omadussõna võib tarvitada ainult kord.

hea päev; hea poiss; hea raamat; hea töö; hea aeg; hea puhkeaeg; hea aed; hea ülesanne; hea toit; hea lill; hea ehitis; hea pilt; hea sulg; hea mäng. (1 üksus.)

2. Mis tähendavad järgmised lühendid? Tarvitage iga lühendit lauses:

V. a.; K. a.; Lp.; is.; pr.; prl.; lk.; p-ag.; s. a.; s. k. p.; e. l.; p. l.; jne.; n. n.; näit.; s. o.; vt. (1 üksus.)

3. Kirjutage kümme lauset tarvita-des kaudse ning otsese kõne ühendust. Sõna „ütles“ tohib esineda ainult kord.

Muutke praegu kirjutatud laused täielikult kaudseks kõneks. (1 üksus.)

4. Teie vend vastab kirjale, mille kirjutasite temale läinud nädalal. Kirjutage venna kiri. (2 üksust.)

Kolmas nädal.

1. Hiljuti te tutvusite sõnadega, mis kirjeldasid mõnd asja või olendit. Sõnu, mis kirjeldavad mõnd inimest, olendit, asja, kohta või aega, nimetatakse *omadussõnadeks*.

Uurige sõredalt trükitud omadussõnu järgnevais lauseis:

Sää! tuli longates vaene, väike, viganee mees.

Kentsakal kombel istus ta toolil.

Vägev lord Cardinal muutus ilmelt nähes neid armsaid, väikesi valgesse riietatud poisikesi.

Suure osavusega võitis ta oma rumala ahnuse.

Seal hüpleb väike, hallind noores, rohelistes põõsas.

Punased roosid ja valged liliad kasvavad aias.

Lisage järgmistele omadussõnadele sobivad nimisõnad ja tarvitage saadud ühendeid lauses:

suur, laialdane, suursugune, õhuke, määratu, tore, sõjakas, viisakas, silmapaistev, kannatlik.

Kirjutage kakskümmend omadussõna oma õpperaamatust. (1. üksus.)

2. Kirjutage kirjand mõnest võistlusest. Võite kirjutada ka, kuidas te ise võistlesite käsipallis. (Ainet juhataktakse raamatust: „Tom Brown's School-day“.)

3. Kirjutage kümme omadussõna, mis tähendavad midagi head, ning kümme omadussõna, mis sobivad halbadele asjadele. Tarvitage iga omadussõna ka lauses. (1. üksus.)

4. Jutustage, mida te teeksite, kui oleksite Inglise kuningas. Töö pealkirjaks pange „Kui oleksin Inglise kuningas“. (1. üksus.)

Neljas nädal.

Te olete õppinud, et omadussõna on „kirjeldav“ sõna. Pange tähele, et omadussõna piirab nimisõna tähendust.

Nii sõna „poiss“ laseb teil mõelda eranditult kõigist poisist. Kui te räägite aga „pikast“ poisist, siis piirab sõna „poisi“ tähendust sõna „pikk“.

Vahest me tarvitame koguni sõnade rühma, et piirata nimisõna tähendust.

Uurige järgnevaid lauseid; kriipsutage alla sõnad, mille tähendust piiravad sulgudesse asetatud sõnad:

(Siledal mänguplatsil) poisid mängivad palli.

(Murdunud käega) mees viidi haiglasse.

Sõdur (ratsaväe rühmast) ratsutas läbi linna.

Pildid (valgetel seintel) on õpilaste maalitud.

Kuningas (oma valitsemise kuues) ilmus saali.

Järgnevais lauseis asetage punktide kohtadele omadussõnad või sõnade rühmad. (Adjectival phrases.)

... poiss vaatab ... pilti.

... kuningas vaatab üle ... sõdureid.

... mõirgamine kajas mägedes.

... kastid kanti ... laeva.

Mitmesugused ... loomad elavad metsas. (1 üksus.)

2. Kirjutage mõnest hiljuti õpitud ajaloolisest sündmusest. (2 üksust.)

3. Parandage oma töödes tehtud vead. (2 üksust.)

Kolmas kuu.

Esimene nädal.

1. Te olete õppinud, et omadussõna piirab nimi- ja asesõna tähendust. Samuti on sõnu, mis piiravad pöörsõnu; neid nimetatakse määr sõ n a d e k s.

Pange tähele kursiiviga trükitud määrsõnu järgnevais lauseis.

Jõgi voolab *kiiresti*.

Jack jookseb *ruttu*.

Me elasime *ennem* Londonis.

Nad saavad *varsti* siia.

Ta ei kirjuta *kunagi* mulle.

Mida näitab iga määrsõna? Esimeses lauses „kiiresti“ näitab: „kuidas“ jõgi voolab.

Kirjutage iga määrsõna kohta, mida ta lauses selgitab.

Pange tähele, et ülaltoodud lauseis iga määrsõna on tarvitatud ühes pöörsõnaga.

Uurige aga seda:

Tom on *üsn* a hea poiss.

„Üsna“ on määrsõna ja ta piirab omadussõna „hea“ tähendust.

Hobune jookseb *väga* väledasti.

Siin määrsõna „väga“ piirab omadussõna „väledasti“.

Nii me leiame, et määrsõna võib piirata kas pöörsõna, omadussõna või teise määrsõna tähendust.

Tarvitage järgnevaid määrsõnu lauseis:

otsekohe	ialgi	hästi
konarlikult	väga	nüüd
vara	halvasti	üleval
seal	enne	mõnikord
kindlasti	ümberringi	alati
sõbralikult	harva	tihti.
allpool	enam	

(2 üksust.)

2. Kujutelge, et olete rännanud oma tädi ja onuga Austraaliasse. Neil on seal asundus, kus nad kasvatavad karja — veiseid ja lambaid. Ühel päeval võtab teid kaasa onu, et näidata teile kullakaevandust. Kirjutage kiri oma sõbrale kodumaale, jutustades temale oma elust onu juures, ja ka kullakaevandusest. (2 üksust.)

3. Parandage vead alljärgnevais lauseis.

(Antud 20 lauset mõne grammatilise veaga, mis ei ole tõlgitavad.)

(1 üksus.)

Teine nädal.

1. Eelmisel kuul te õppisite, et vahest on asja või olendi omadus kirjeldatud mitme sõna abil. Mitu sõna täidab ühe omadussõna aset.

Nüüd me õpime tundma sama nähtust ka määrsõnade juures.

Uurige järgnevais lauseis kursiiviga trükitud sõnade ühendeid.

Eksami sooritamiseks õppis ta tugevasti.

Ta jooksis *ruttu*, et jõuda *varem*.

Me läheme linna *järgmisel kesknädalal*.

Jack asetab kella *lava üärele*.

Poisid sammusid *piki teed*.

Ma jooksen *ümber põllu*.

Sõnade ühendeid, mis näitavad kuidas, miks, millal või mispärast mõni tegevus sünnib, võib tarvitada määrusena.

Asendage järgnevais lauseis sulgudes olevad määrsõnad mitmest sõnast koosneva määrusega.

Ta teeb oma tööd (hoolega).

Nad ratsutasid üle põllu (rutuliselt).

Vange koheldi (metsikult).

Poisid läksid välja (ruttu).

(Tihti) käisid nad linnas.

(Alati) unustas ta töö kirjutamata.

Lisage järgnevais lauseis punktide asemele mitmesõnaline määrus. Mõtelge, et iga sõnade ühend sobib siia, mis näitab kuidas, miks, millal, kus või kui kaua tegevus sünnib.

Sõdurid marsivad ...

Mehed töötavad ...

Jack istus ...

Hobused jooksevad ...

Ma jutustasin teile sellest ...

Ma nägin sõdureid ...

Kirjutage lauseid alates järgmiste määrustega.

Pärast lahingut...

Tulles ümber nurga...

Vähe aja pärast...

Neil päevil...

Kui lugesin raamatut...

Joostes mööda teed... (2 üksust.)

2. Kirjutage töö teile meeldivaimast aastaajast. Põhjendage ka, miks just see meeldib kõige enam.

Enne kirjutamist tehke märkeid ning kava oma töö jaoks. (2 üksust.)

Muutke järgnevad jutustavad laused küsilauseiks:

Näit.: Jutust. 1.: Teil on eksam mööda.

Küsil.: Kas teil on eksam mööda?

Ärge unustage küsimärki.

Talumees raius maha vana tamme.

Teie kaaren on surnud.

Scrooge oli hoolas, ihnus, kohmakas vanamees.

Oliver Cromwell naeratas võites.

Ta kandis laia vööd nahkmantlil.

Hiiglane läks alla vangikoopasse.

Muruneid kadus.

Nüüd muutke need kümme jaatavat lauset eitavaiks.

Näit.: Teil ei ole eksam mööda.

(1 üksus.)

K o l m a s n ä d a l.

1. Kui nimisõna või asesõna tähendab üht isikut või asja, siis on see ainus. Kui nimisõna või asesõna tähendab aga mitut isikut või asja, siis on see mitmus.

Kirjutage järgnevate sõnade mitmus:

tüdruk	koer	kass	preili
kast	kartul	tomat	hüüe
eesel	leivapäts	nuga	mees
härg	laps	rätt	lammas
hani	jalg	suu	gaas
pöder			

Tarvitage neid mitmuse vorme lauseis.

Kirjutage alljärgnevad laused mitmuses.

Pange tähele, et kui muudate lause alust, peab muutuma ka tegusõna:

Raamat lamas laual.

Seal sammub mees, keda ma soovisin näha.

See maja sel tänaval kuulub hra Jones'ile.

Hobune jookseb läbi võsastiku.

Väsimust tundes katkestas laps mängimise.

Laps võib seda tööd teha. (2 üksust.)

2. Kujutelge, et te olete sõdur ja võtate osa mõnest ajaloo õpitud revolutsioonist. Kirjutage jutt mõnest oma elamusest või juhtumusest.

Võite kujutella, et olete Christopher Columbuse üks merimeestest ja võtsite osa tema avastusreisidest.

Kirjutage, kuis te rändasite, mida nägite ja tegite. (2 üksust.)

3. Jaotage järgnevad laused kahte peaossa.

Kalad ujuvad.

Meie rühm võitis mängu.

Päike peegeldub vees.

Ma ei saa nii lugeda.

Vari tõstis oma pead.

Väljal jalutavad mängijad.

Laual on kaks sulge.

Jookse ära!

Jutusta mulle haldjaist.

Tungige peale!

Kirjutage kümme lihtset lauset ja jaotage iga lause nii, et näha oleks lause alus ja öeldis. (1 üksus.)

N e l j a s n ä d a l.

1. Kirjutage töö „Kuidas ma veetsin möödunud pulkeaja“. Enne töö kirjutamist tehke kava. (2 üksust.)

2. Tarvitage järgnevaid sõnu lauseis. (Antud 20 sõna, mis erinevad kirjjas, kuid sarnanevad kõnes, näit.: night, knight; foul, fowl; maid, made jne. Eesti keeles on raske leida analoogilisi sõnu: tal, tall, kas, kass.) (1 üksus.)

Parandage selle kuu töödes tehtud vead. (2 üksust.)

Neljas kuu.

E s i m e n e n ä d a l.

1. Kui me räägime endast, siis tarvitame sõnu: „mina“, „minu“, „mind“, „meie“, „meid“.

Kui me räägime teise isikuga, siis ütleme: „sina“, „sinu“, „sind“, „teie“, „teid“.

Kui jutt on aga kellestki kolmandast isikust, olendist või asjast, siis tarvitame: „ta“, „teda“, „tema“, „nemad“, „neid“ jne.

Neid sõnu tarvitame pärisnimede ja üldse nimisõnade asemel. Nii neid nimetatakse *asesõnadeks*, võõraskeelse nimemega: pronomen.

„Pro“ tähendab „asemel“, „pronomen“ tähendab „sõna asemel“. (Sellest on õpitud ka 1. aastal 4. kuul).

Tarvitage järgmiste asesõnade ainust sobivais lauseis:

Me, nemad, meid, teid, neid, meie, nende, teie.

Tarvitage järgmiste asesõnade mitmust sobivais lauseis:

mina, tema, minu sinu, teda, mind, sind. (2 üksust.)

2. Järgnevais lauseis andke lause alusele mitmuse kuju ja muutke vastavalt alusele ka tegusõna:

Koplis olev hobune kuulub hra Jones'ile.

Sõdur oli kaotanud oma puhkuse loa.

Ma lugesin trammil sõites.

Korvis on üks õun.

Mulle anti auhinnaks raamat.

Ta ei tohi ütelda, kui ta tuleb.

Ta riputab oma kuue varna.

Poiss tuli siia.

Seal on minu kaart.

Õöpimeduses kaotas ta tee.

Ta tõstis üles aerud ja tõmbas nad ära.

Ma sõidan teise jalgrattaga.

Ta ronis ruttu üle värava.

Tütarlaps armastab oma tööd.

(1 üksus.)

Teine nädal.

1. Kirjutage järgnev pala olevikus. (Töökäsi antud 12 rida teksti.)

Kirjutage järgnevad read minevikus. (Töökäsi 10 rida teksti.) (1 üksus.)

2. Kirjutage umbes kümme rida jutustist olevikus. Võite selleks kasutada ka oma raamatuid. Siis samad read minevikus.

Kirjutage kümme lauset tuleviku vormis. Valige hästi mitmesuguseid lauseid. (1 üksus.)

3. Kirjutage kiri oma sõbrale, kes elab Kaanadas. Kirjutage temale, kuidas te veedate oma suvise koolivaheaja.

Kirjutage sõbra vastus, jutustades, kuidas tema veedab oma suvist koolivaheaga. (3 üksust.)

Kolmas nädal.

Uurige järgnevat:

1) (Sügav) jõgi.

2) (Järsk) mägi.

3) (Tugev) mees.

4) (Viisakas) poiss.

5) Jõgi on (sügav).

6) Mägi on (järsk).

7) Mees oli (tugev).

8) Poiss on (viisakas).

Sulgudes olevad sõnad on omadussõnad.

1), 2), 3) ja 4) lauses on omadussõna tarvitatud nimisõna ees, kuna 5), 6), 7) ja 8) lauses etendab omadussõna öeldise osa. Mõned pöördõnad nagu „on“ ja „saama“, ühendavad alust ja öeldist. Neid sõnu nimetatakse *abi-aegsõnadeks*.

Kirjutage kümme omadussõna. Tarvitage neid lauseis nimisõna ees ja siis moodustage laused nii, et omadussõnad oleksid öeldisteks.

Parandage vead alljärgnevais lauseis (12 lauset; vead peamiselt sõnade järjestuses). (2 üksust.)

2. a) Kujutelge, et teie maja tabas tuleõnnetus, kui te juba magasite. Kirjutage tuleõnnetusest.

2. b) Kujutelge, et te olete jalutuskäigul, kui näete, et üks maja hakkab põlema. Te teatate tulekahjust teadaandmise kohast ja ootate pritsimehi, siis aitate neil kustutada tuld. Kirjeldage kogu seda sündmust. (2 üksust.)

Kirjutage järgnevate lühendite tähendused (meie olude kohaselt: E. V., V. V.; aug.; nov.; e. Kr.; dr.; j. m.; j. t.; s. t.; o/ü; a/s; vrd.; nr.)

Tarvitage neid lühendeid lauseis.

Neljäs nädal.

1. (Esimeseks tööks on vigaste lausete parandamine, mis ei ole tõlgitavad.) (1 üksus.)

2. Kirjutage täitesulepea autobiograafia. (2 üksust.)

3. Parandage kõik töödes tehtud vead. (2 üksust.)

Edaspidises toome šelle aasta tööjuhatused lühendatud kujul, piirdudes vaid tüüpilisematega ja sisult huvitavamatega.

1. Kujutelge, et te teete mõne seltskonnaga ühepäevase väljasõidu maale. Teile meeldib käia üksi kogu päev metsi mööda, ja kui tahate pöörduda tagasi, märkate, et olete eksinud. Te veedate kogu öö maal ja alles järgmisel päeval saate koju. Kirjutage sellest jutt pealkirjaga: „Eksiteel“. Enne töö algust kirjutage kava. Kirjutage töö lõikude kaupa vastavalt kava punktidele. (3 üksust.)

(Viies kuu, 1. nädal.)

2. Määrav kõrvallause. Uurige järgnevat:

Elanikud olid hirmul (kui sõdurid tulid küllasse).

Ta ei saanud töötada (sest ta pea valutas).

Kahur seisis sealsamas (kuhu nad olid ta asetanud).

Tass on asetatud nii (et ta ei saa kukkuda).

Sulgudes olevad sõnad täidavad määrasõna aset.

Esimeses lauses: „kui sõdurid tulid küllasse“, määrab, millal elanikud olid hirmul.

Teises lauses: „sest ta pea valutas“, näitab, miks ta seekord ei saanud töötada.

Mida näitavad ehk määravad sulgudes olevad kõrvallaused kolmandas ja neljandas lauses?

Kirjutage järgnevais lauseis punktide asemele sobivad määravad kõrvallaused:

Kui ..., nägin sõdureid.

Kui ..., läks ta kooli.

Ma ei saa tulla homme, sest ...

Õnnetus juhtus, kui ...

Jack läheb teist teed selleks, et ...

Kui ..., võistlejad algasid jooksu.

Kus aga ..., tegi ta head.

Te peate olema vara kohal, sest ...

Kui ..., kaotate te oma koha.

Poiss tegi oma töö siis, kui ...

3. Tarvitage lauseis järgnevaid võrdlusi:

Väle kui nool; tugev kui nahk; purnane kui vähk; sügav kui meri; kõva

kui kivi; pime kui öö; värvilt kui tamemepuu.

Seejuures ärge tarvitage subjektina „mina“, „tema“, „meie“, „teie“, „nemad“.

Ärge kirjutage lapsikuid lauseid, vaid katsuge kirjutada pikemaid ja sisukamaid lauseid. (2 üksust.)

4. Kirjutage kirjand oma kodulinast. Kirjeldage elanikke, kus nad elavad, mis nende tööks jne. Kirjutage asutistest, koolidest, puistikest ja kui teate, midagi ka oma linna ajaloo kohta.

Enne töö kirjutamist märkige üles kõik, mis teate, ja näidake oma töö kava õpetajale. (2 üksust.)

(Viies kuu, 2. nädal.)

5. Sidesõnad. Süvenege järgnevasse:

Tom läheb kooli. Jack läheb koju.

Tom läheb kooli, aga Jack läheb koju.

Tom läheb kooli. Jack läheb kooli.

Tom ja Jack lähevad kooli.

Kursiiviga trükitud sõnad ühendavad kaht lauset või kaht sõna. Nad on ühendavad või siduvad sõnad ja neid nimetatakse „sidesõnadeks“.

Ühendage järgnevad laused tarvitanud sidesõnu:

Ta oli vahva tuletõrjuja. Ta jooksis põlevasse majja.

Ma hüppasin üle kraavi. Ma kukkusin vette.

Praegu magab koer kuudis. Öösel peab koer vahti.

Merimees otsis mind. Ta leidis mu hoolsa otsimise järele.

Meeleldi läheksin sinuga. Ma ei saa rahu kodus.

Poiss võttis raamatukogust raamatu. Ta istus maha.

Ta ei lugenud raamatut. (1. üksus.)

6. Kirjutage kiri oma isale, kes on tüürimeheks laeval teel Londonist Austraaliasse. Kirjutage temale kõigest uudistest, mida te teate. (2 üksust.)

(Viies kuu, 4. nädal.)

7. Kindlasti on koolis palju asju, mida te tahaksite näha teisiti. Kirjutage töö „Missugused parandused ning uuendused viiksin läbi oma koolis“. Ärge kartke, vaid kirjutage kõigest, mida mõtlete. Enne töö kirjutamist tehke märkeid. (2 üksust.)

(Kuues kuu, 1. nädal.)

8. Kirjutage pikem töö: „Sündmusi suurest ilmasõjast“. Jutus kirjeldage omi mälestisi ning mida olete kuulnud oma isalt, vendadelt ja teistelt inimestelt.

Igale sündmusele pange omaette sobiv pealkiri ning kirjutage ta eriosana.

(3 üksust.)

(Kuues kuu, 2. nädal.)

9. Selle kuu esimesel nädalal te moodustasite lauseid sõnadest, millel enam kui üks tähendus.

Tarvitage järgnevaid mitme tähendusega sõnu lauseis. Näidake sõna kõik tähendused. Pidage meeles, et igas lauses peab sama sõna olema erineva tähendusega. (Eesti keeles sobiksid siia, näiteks, valge; vill; saan; tee; kuu; tuli jne.).

(1 üksus.)

10. Järgnevad sõnad on väga sarnased, kuid erinevad tähenduselt. Tarvitage neid lauseis. (Antud 20 sõna. Eesti keeles võiksid näidetena olla: laud, laut, vaid, vait; vars, varss; maa, ma; tee, te; mäletab, mäletseb jne.)

(1 üksus.)

11. Kirjutage kolmkümmend loomanimet.

Kirjeldage nendest kuut. Kirjelduses ärge tarvitage loomanime, vaid tehke kirjeldus nii selge ja täielik, et võib kohe mõista, missugusest loomast on jutt. Kirjeldage umbes nii:

Ma armastan oma peremeest, sest ta on mulle hea. Ta hoiab mu puhta ja toidab mind hästi. Vahest ma saadan teda ta jalutuskäikudel metsa, ja kui me jõuame jõe äärde, siis röömustume mõlemad suplemisest. Öösel ma valvan peremehe maja. Kes ma olen?

(2 üksust.)

(Kuues kuu, 3. nädal.)

12. Lisage sobivad omadussõnad järgnevaile nimisõnadele ning tarvitage neid lauseis:

päev, öö, org, vennad, iseloom, juhus, taevas, mägi, mungad, raamatud, aed, mälestis; luule, loom, aastaag, side, valitseja, tööriist, klaas, hääl.

(1 üksus.)

(Seitsmes kuu, 1. nädal.)

13. Kirjutage järgnevaile sõnadele vastand-tähendusega sõnu. Tarvitage neid lauseis:

lahti	naer	andma süütu
laisk	elama	sõber pikk
suurenev	võitja	enam laskuma
valju	rumal	võit õhuke
edasi	iganenud	kõrge mõru.

(1 üksus.)

(Seitsmes kuu, 1. nädal.)

14. Kirjutage kakskümmend omadussõna, lisage neile juurde sobivad nimi-sõnad ja tarvitage neid lauseis.

(1 üksus.)

15. Kirjutage lehele omadussõnu, mis on pea samad oma tähenduselt.

Näiteks olete kirjutanud sõna „väike“ ühe omadussõnana. Teisi temale lähedasi omadussõnu — „pisike“, „tilluke“, „lühike“.

Tarvitage iga sõna lauses. (1 üksus.)

16. Kirjutage oma elulugu.

(2 üksust.)

(Seitsmes kuu, 2. nädal.)

17. Kirjutage lehele kümme sõna ja siis leidke sõnu, mis pea sama tähendusega, ning teisi sõnu, mis oma tähenduselt neile vastandiks. Tarvitage kõiki sõnu lauseis. Püüdke tarvitada ühes lauses mitut kirjutatud sõnadest.

(1 üksus.)

(Seitsmes kuu, 3. nädal.)

18. Kirjutage kirjand sellest, mis teid on eriti huvitanud maateaduse tundides.

Enne töö kirjutamist tehke märkeid ja näidake neid õpetajale. (2 üksust.)

(Seitsmes kuu, 4. nädal.)

19. Kirjutage hobuse või elevandi autobiograafia.

(2 üksust.)

20. Kirjutage kirjand, milles jutustate mõnest loetud lugulaulust.

(1 üksus.)

(Kaheksas kuu, 1. nädal.)

21. Tarvitage lauseis järgnevaid ütelusi (Dickens. „Christmas Carol“):

pigistav, väänav, haarav, kraapiv, sulgev, vana ihne patustaja; kõva ja terav nagu räni; nii üksildane nagu auster; tegi oma silmad punaseks, oma peenikesed huuled siniseks; saates vihma; hädasti palus ta pisukest andi; mööda elu kitsast teed; pöörane talvine ilm; sõbraliku vaatega.

(1 üksus.)

22. Järgnevad sõnad on sisult sarnased või lähedased. Tarvitage neid lauseis ükskõik missuguses ajas:

a) kukkuma, langema, hukkuma, alanema, vajuma, varisema, pudenema, kaanema.

b) koguma, korjama, noppima, võtma, omandama. (1 üksus.)

23. Järgnevad sõnad on tähenduselt lähedased. Igale omadussõnale lisage juurde sobiv nimisõna ja tarvitage neid lauseis:

väike	nõrk	tilluke
lühike	jõuetu	naljakas
tähtsuseta	hiilgav	majesteetlik
tühine	uhke	
suursugune	tore	

(1 üksus.)

24. Süvenege nendesse ridadesse. (Tuuakse sügismeeleolulise luuletise 2 salmi.) Mõelge selle luuletise mõtte üle ja kirjutage siis kirjand: „Sügis“.

(2 üksust.)

(Kaheksas kuu, 3. nädal.)

25. Kirjutage kaksteist kirjeldavat lauset, mis oleksid sobivad järgmiste asjade kirjeldamiseks: torm, laevaõnnetus; tulekahi; lilleaed.

Võite otsida kohaseid mõtteid ka raamatuid. (1 üksus.)

26. Lugege seda kuulutist:

„Müüa „Triumph“ mootorratas, vähe pruugitud. Kirjutada: Pikk tän. 21, Tottenham, P. Brown.“

Kirjutage kiri kuulutajale, paludes teatada mootorratta hind ja millal ja kus võiksite seda näha saada.

Kirjutage kuulutaja vastus.

(1 üksus.)

27. Kirjutage jutt „Mu sõit lennukiga — unenägu“.

(2 üksust.)

28. Kirjutage oma töövihku järgnevad laused, asetades punktide asemele sõnad, mis sulgudesolevaile sõnadele vastupidise tähendusega:

Näidendi (algus) oli ... huvitavam.

Meri oli (mõllul), kuid järv oli ...

Ema oli (uhke) oma poja töö üle, kuid ... tema käitumise pärast.

Ootamatult järgnes (petmisele) ...

Tal kästi teel (rutata) ega mitte ...

(Kaitse) oli parem, kui ...

Suitsetamine oli saalis (keelatud), aga eesruumis ...

Kui ma (võtan) seltsiks sinu, pean ... su venna.

Nende (liitlased) olid abiks ... võitmisel.

Inglismaal on (vabatahtlik), mitte ... kaitseväeteenistus.

Kasti (väline) külg oli värvitud mustaks, aga ... külg jäi valgeks.

Sissevedu (suurenes), aga välja-vedu ...

Jack on mu sõber, kuid Tom ...

Moodseid kirjanikke on enam kui ...

29. Kirjutage ratsavõistluse hobuse autobiograafia. (2 üksust.)

(Üheksas kuu, 1. nädal.)

30. Vastake niipalju kui suudate järgnevaile küsimustele.

Miks on suurem kivi vajalik sillutatud tänava otsa juures?

Mis kasu on teil keelest?

Milleks on lillepoti põhjas auk?

Miks kannavad merimehed kotiriidest pükse? (2 üksust.)

31. Kirjutage iga sõna asemele kaks sõna, mis väljendavad koos sama mõtet: alanema, hämar, unine, ehtima, aus, lõpp, vali, armastus, torm, valitseja.

(1 üksus.)

(Üheksas kuu, 2. nädal.)

32. Muutke järgnevad laused otsesest kõnест kaudsesse kõneviisi. (Antud 10 lauset.) (1 üksus.)

(Üheksas kuu, 3. nädal.)

33. Valige oma raamatuid umbes viisteist rida lauseid minevikuvormis. Kirjutage need oma töövihku ja siis kirjutage ümber olevikuvormi.

(1 üksus.)

34. Missugune loetud raamatuid meeldib teile kõige enam? Põhjendage. Kirjeldage mõnd huvitavat kohta raamatus. Kirjutage töö sellest.

(2 üksust.)

(Üheksas kuu, 4. nädal.)

35. Kirjutage lauseid, kus te tarvitate küsimärki ja tarvitage järgmisi sõnu sõna „ütles“ asemel:

jutustas juurdles ohkas

seletas jätkas tähendas

sosistas kostis nurises

vastas pomises küsis.

(1 üksus.)

(Kümnes kuu, 1. nädal.)

36. Kirjutage lauseid, kus te tarvitate järgmisi hüüdeid:

Ah! Oh! Ha-haa! Kuule! Oh häda! Tst! Huraa! Elagu! Päh! Halloo! Pea!

Tule! Appi! Tohoo! Hei! (1 üksus.)

(Kümnes kuu, 2. nädal.)

37. Kirjutage järgnevad laused ja kirjutage punktide asemele sobivad määrsonad. On soovitatav pöörduda tagasi kolmanda kuu esimese nädala tööjuhatuses juurde, enne kui algate.

Jack kirjutab ...

Poisid jooksevad ... jalgpalli lööma.

... ja ... me panime ta maha.

Kanna seda, või muidu lased klaasil puruneda.

Tuul puhub ... ja ...

Muruneid hõljuvad ringis ...

Me märkasime ..., et nad on kadunud.

Jõgi voolab ... ja ... alla mere poole.

Isa ostis ühe ... suure koera.

Kirjutage kümme lauset, kus te tarvitate määrsonu. (1 üks.)

38. Tarvitage järgnevaid omadussõnu lauseis nimisõna ees mitte öeldisena.

Nii: „*Must* kass istus kõrgel müüril“.

Mitte: „See kass on *must*.“

rõhutud	soe	keerlev
tõsine	hiilgav	häbematu
külm	pruun	ilus
muistne	mugav	noor
terav	kidur	mõnus
väsinud	vana	veetlev.
lailaldane	määratu	

(1 üksus.)

39. Kirjutage kirjand oma meeldivast õppeainest. Enne töö kirjutamist näidake töökava ja märkeid õpetajale.

(2 üksust.)

40. Kirjutage küsimusi järgmiste asjade kohta:

tramm, rong, mootorvagun.

Ärge alake küsimusi sõnaga „miks“.

(1 üksus.)

(Kümnes kuu, 3 nädal.)

(Järgneb.)

Noorsoo suguline küpsmine.

Mag. A. Elango.

(Järg.)

3. *Nooruslik seksuaalsus: flirt ja seksuaalne tõsivahekord.*

Seksuaalsuse esimesed avaldised, nagu oletasime eelpool, võivad ulatuda tagasi juba varasemasse lapsepõlve ning esinevad eelpuberteedis seksuaalsete ilmsiunelmate ja onanismi näol. Seesuguse küpsuseelse seksuaalsuse ühiseks omaduseks on, et ta piirdub ainult ühe isikuga, on ühepoolne. Heteroseksuaalsed nähtused, mille esemeks on teine isik, tavaliselt ka teisest sugupoolest, esinevad alles peale selle, kui suguelundid on saavutanud küpsuse või seisavad vahenditult selle saavutamise eel. Noorusliku heteroseksuaalsuse avaldusvormidest väärivad tähelepanu kaks: *flirt* ja sugulise läbikäimise või *seksuaalsete tõsivahekordade algus*.

Flirt.

Flirdi all käesoleval korral on mõeldud kõiki neid kahe sugupoole vahelisi liginemispüüdeid, mille põhjustajaks on seksuaalne huvi teineteise kui sugulendi vastu. Flirt võib avalduda kol-

mel kujul: *sõnades*, *miimikas* ja *kehalistes puudutustes*. Juba K. Groos on teravmeelselt juhtinud tähelepanu asjaolule, et samasugused nähtused, kui flirt, esinevad ka loomariigis väga paljude loomade-, eriti linnuliikide juures. See on armumäng, mis käib tavaliselt vahetumalt sugutusperioodi („jooksuaja“) eel ja avaldub vastastikusel mänglevas üksteise ligimeelitamises ja eemaletõukamises või katselises liginemises seksuaalsele partnerile. See ei vii lõplikule, definitiivsele objektivalikule, vaid *mängeldes* valitakse ning jäetakse taas maha üks või teine partner. Seesuguse flirdi komponentidena võiksime eritella: a) *liginemine seksuaalse tagamõttega*, b) *seksuaalse kontakti loomine* või pinna sondeerimine ja d) *seksuaalse ärituse suurendamine*, üleskrüvimine.

Flirt ei puudu ka täiskasvanute ühiskonnas. Nn. „peenes“ seltskonnas on sellel koguni väga suur osa etendada, eriti kui siia hulka arvata ka tants, ühismängud jm. seltskondluse vahendid, mille ülesandeks viia sugupooli ükstei-

sega kokkupuutesse — seksuaalset kontakti jalule seada, ilma et lastaks seda tagamõtet teadlikult või avalikult välja paista. Siin, s. o. täiskasvanute maailmas, on kujunenud välja koguni kaunis konventsionaalne *flirdi-sümbolite leksikon*, mille abil asjasse pühendatul on kerge märgata, kuidas ta partner temasse suhtub, kuivõrt ta talle on seksuaalselt huvitav ning kui kõrgele kunagi kord on tõusnud tema seksuaalne äritus, millele vastavalt siis juhitakse oma käitumist. (Kuna nende sümbolite konventsionaalsus pole veel küllalt täiuslik ning paljudele mitte küllalt tuttav, võib pahatihti juhtuda üsna „piinlikke“ arusaamatusi!). Et seesuguse seksuaalse kontakti jaluleseadmise kõrval flirt tõstab ka seksuaalset äritust, tohiks vist olla tuttav üldiselt vahetumast eluvaatlusest.

Noorte juures flirdi-sümbolite konventsionaalsus alles puudub. Sellepärast püüavad nad katsetades järele proovida, kuidas mõjub üks või teine võte teise sugupoole esindajasse, kuidas reageeritakse sellele. Sellele katsetamishuvile lisaneb veel funktsioonilõbu, mis flirt (nagu igasugune mäng) pakub; nende kahega ongi seletatavad need üksteise torkimised, mis küpsmisealiste poiste ja tüdrukute vahel on nii tavalised. Agaramad sel alal on teadagi poisid, ent tütarlapsedki sekundeerivad neile üsna vapralt, eeskätt edvistamisega riietuses ja käitumises — enese huvitavaks, ligimeelitavaks tegemisega. Mõnikord flirt võib omada päris orgiastlikku ilmet, liginedes seksuaalsele tõsi-vahekorrale. Meierowsky näit. kirjeldab ühe 18-aastaste õpilaste „põrandaaluse“ ühingu „tegevust“¹⁾. „Me rõivastasime tütarlapsed lahti, sülelesime nendega, tantsisime, olime peaaegu suremas kirrest, ei tarvitanud aga kunagi neid ega teisi tütarlapsi suguliseks läbikäimiseks... Need tütarlapsed olid linna paremaist perekonnist, olid kõik käinud keskkoolis või käisid veel nüüdki.“ Seesugune „organisatsioonitüüp“ pole igatahes meiegi pedagoogilises praktikas tundmatu ja kui igakord just nii kau-

gele ei minda, siis kaunis vabalt tuntake endid küll, vähemasti seal, kus alkohol on oma osa etendamas.

Kuigi ihalus ja flirt mõlemad on armumängu vormid ja esinevad enam-vähem ühes ja samas eas¹⁾, on nad teineteisest siiski suuresti erinevad. Flirdi juures puudub see sügava austuse joon, mis ihalusele on karakterne ja mis ei luba ihaluse esemele kunagi ligineda ilma teatava distantsita, sellal kui flirdipartnerisse sageli suhtutakse just ülevalt alla, otsekui teatava halvaksparnuga, aga ometi kokkupuudet ja läbikäimist otsides. Flirdi ja ihaluse ese pole kunagi sama; ihaletava isikuga flirtida — tähendaks nooruri seisukohalt otsekui pühaduse rüvetamist. Ihaluse ese võib olla ükskõik kummast sugupoolest ning ihalejast märksa vanem, flirdi ese aga on alati vastassugupoolest ning enamasti omavanune. Üldse näivad flirt ja ihalus olevat teineteisega vastolus: noorurite päevikuis ja edapihtimustes sageli leiame tõendusi, et flirt lakkab niipea, kui algab mõni sügavam ihalusvahetuskord, või ümberpöördukt.

Vaimselt kõrgemale arenenud ja õilsamad tüübid kalduvad enam ihalusse, primitiivsem higeelu aga flirti. See asjaolu andis Ch. Bühlerile põhjust oma esimeses uurimuses²⁾ pidada flirti ihaluse primitiivsemaks, vähemkultuursemaks vormiks, millele aga vastu räägib äsjatoonitatud olemuslik vahe nende kahe vahel. Igatahes tuleb flirdis näha, nagu selles hiljem veendus ka Ch. Bühler, täiesti iseseisvat armumängu vormi, millel nooruri arengus oma ülesandedki täita. Selleks ülesandeks on seksuaalpartneri *valikuoskuse, valikuvõime* arendamine, mis on täisküpsuse eeldusi. Puberteedielsed noored, nagu nägime eespool, väldivad sugudevahelisi kokkupuuteid, hoiduvad üksteisest eemale, ja flirtigi vaadeldes näeme, millise suure argusega muidu isegi „vahvaimad“ poisid liginuvad tütarlapsel ja kui saamatult, ebakindlalt viimased sel-

¹⁾ P. Lazarsfeldi andmete järgi flirdi kulminatsioonipunkt on 1—2 a. hiljem ihaluse omast.

²⁾ Die Schwärmerei als Phase der Reifezeit. Zeitschr. f. Ps. 100. 1926.

¹⁾ Das Geschlechtsleben der Jugend. 1915, lk. 11.

lele reageerivad. Seesuguse liginemisarguse ületamine ning üksteise kui võimaliku seksuaalpartneri mänglev tundmaõppimine ongi flirdi arengulooliseks ülesandeks.

Seksuaalsed tõsivahekorrad.

Flirt, nagu nägime, on teatud teetasandamisvormiks sugulisele läbikäimisele või seksuaalsele tõsivahekorrale, nagu seda otstarbekohasem nimetada. Ihalust, flirti ja noorusarmastust võime vaadelda mängu aspekti all, s. o. siin otsekui mängeldes harjutatakse teatavaid eluks tarvilikke funktsioone, ehkki nooruril endal sellega on täielik tõi taga — ta ise ei aimagi nende elamuste mängulikkust, vaid elab nad läbi nagu täisväärtusliku tõelise elu. (W. Stern nimetab seesuguseid elamusi „tõemänguks“ — „Ernstspiel“). Sugulise läbikäimisega on aga teine lugu. Arvestades selle tagajärgi on loodus ja ühiskondlik moraal selle reserveerinud mitte ainult füüsiliselt, vaid ka vaimselt ja sotsiaalselt küpse ea jaoks. Sellega peab käima koos seesugune vastutustunne ja vastutusvõime, millel pole veel kohta nn. tõemängu eas. Esineb seksuaalne tõsivahekord aga siiski enne täisküpsust, siis harilikult seesugusel kujul, et *vastutustunne ei etenda olulist osa*; ühes sellega aga kogu see elamus omab mingit vildakat, virilat, eba-loomulikku ilmet. „Kõige pahem on noorurile,“ nagu väidab E. Spranger¹⁾, „kui mõnel ettevaatamatul momendil sügava armastuse ese ära kasutatakse seksuaalseks naudinguks. Vastu seda sisemist valet (sest tõelikult on kumbki alles lahus) puruneb parim inimeses.“ Kuid sama valena tundub nooruri seisukohalt laskumine seksuaalsesse naudingusse ilma armastuseta. Selles ongi põhjus, miks kõlblalt terve ja aateinnustunud noorus loomusunniliselt hoiudub sellest — igatahes mitte kahjuks oma arengule²⁾.

¹⁾ Psychol. d. Jugendalters. 1924, lk. 127.

²⁾ Kui prof. Paldrock väidab, et „kool peab seisukohale asuma, et küpsvale noorsoole suguline läbikäimine olgu keelatud ja seletama, et see tõsist hädaohtu tähendab suguhai-guste saamise võimaluste tõttu“ („Päeval. nr. 88, 24. märtsil 1931. Minu sõ-

Erootika ja seksuaalsuse enneaegse segunemise hädaoht on kõige suurem seesuguse armastusvahekorra juures, kus partnerid pole ühevanused, vaid teine neist (ükskõik kumb pool) on vanem ning seksuaalselt kogenenum. Viimasele see armastusvahekord loomulikult ei ole enam nii ideeline ja õilis kui alles äsjaküpsnud noorurile, mispärast tema käitumine (mõnikord isegi tahtmatult) võib kergesti kujuneda hukutavaks ka nooremale partnerile. Kaht ühevanust noorusarmastuses liitunud partnerit seksuaalsest tõsivahekorrast hoiab eemale vastastikuse austuse ja sellest johtuva vastutuse tunne. Alles seal, kus see puudub, või vanem partner, omalt poolt initsiatiivi avaldades sellega ka kogu vastutuse otskui enda peale võtab, annab ka noorur enda tungide survele kergemini järele ning tulemuseks on — esimene seksuaalne tõsivahekord. Hiljem mõeldakse sellele küll võib-olla vastikuse tundega tagasi, kuid see ei takista seda saamast teeavajaks teistele samasugustele.

Niihästi F. Kolbi kui ka minu materjal näitab, et võrdlemisi suur protsent haritud noorsoost, kelle kõlblad veened hoiavad neid avalikkudest naistest eemal, esimese sugulise vahekorra elavad üle just sel teel — vanema partneriga, kusjuures armastussidemed etendavad üsna väikest osa. Seejuures ei tule niivõrt rõhutada vahet poolte elueas, kuivõrt just kogemustes. On ju teada, et tütarlapsed küpsevad poistest 1—2 a. võrra kiiremini, nii et samavanne neiu poisile võib tunduda juba vanemana, eriti kui tal on juba vastavalt enam kogemusi seksuaalalal. Minu materjali hulgas on näit. ühe meesüliõpilase endapihtimus: „Esimese sugulise vahekorra elasin üle 16 a. vanuses ühe umb. 25-a. daamiga, kes sageli külastas meie perekonda. Korra juhtus ta meile, kui vanemaid polnud kodu. Ta vestles tüki aega minuga ja viimaks suudles mind.

rendus), siis on ta küsimust näinud küll ainult suguhaiguste eriteadlase prilli läbi, mis-sugust pealiskaudset ühekülgsust ma pean otse hädaohtlikuks ja vähemalt pedagoogiliselt lubamatuks. Kuidas suhtuda küsimusse näit. sel korral, kui suguhaigust tõesti mitte karta ei ole?

See äritas mind niivõrt, et ma endavalitsemise kaotasin ja, kuna ta vastu ei pannud, elasin temaga üle oma esimese seksuaalse akti. Hiljem kutsus ta mind vahel enda poole, kuid ma ei läinud, vaid hoidusin sihilikult temast eemale.“ Kolbi uurimuses esineb terve rida analoogilisi juhtumeid, ja kuna siin initsiatiiv loomuvastaselt lasub daamil, nimetab Kolb seda „*ümbERPöördud osade vahekorra*ks“ (Verhältnis der ver-tauschten Rollen). Kuigi konkreetset olemasolev materjal minu ja Kolbi kogus käib ainult poiste kohta, võib siiski oletada, et umbes sama on maksev ka tütarlaste kohta. Tütarlast sageli võlub küpse, kogenud mehe kindel esinemine, nii et ta enam uudishimust kui kirest aetuna sageli andub ilma suurema vastupanuta sellele. Ja kui ta vastu panekski, siis oskab kogenud „elumees“ sedagi võita, ilma et saaks kõnelda otsekohe vägistamisest¹⁾.

Teine levinenum võimalus esialgseks seksuaalseks vahekorraks on ühendus *avalikkude naistega*, mis tuleb aga kõnesse ainuüksi meesnoorsoo suhtes. Tervel, rikkumata nooruril, nagu näitavad päevikud ja muud endakirjeldised, on siiski suur vastikuse tunne seesuguse läbikäimise vastu. Minul on olnud tarvitada ms. ühe noore enesetapja päevik, kus ta kirjeldab, kuidas sõja aegu vanemad sõdurid ta kaasa meelitasid avalikku majja, kust ta aga sügava jälkuse-tundega ära tuli, ilma et „midagi oleks juhtunud“. Kui seesugusesse läbikäimisse siiski laskutakse, siis peaaegjalikult kahel põhjusel: 1) uudishimust seksuaalse akti vastu või 2) resignatsioon- ja pettumustundest mõne erootilise vahekorra (enamasti noorusarmastuse) purunemisel. Kui suur on nende noorte %, kes seesugusesse vahekorra üldse laskuvad, on raske öelda. Meie oludes ei peaks see vist küll eriti suurt osa etendama. Meirowsky poolt ühe Saksa suurlinna kohta kogutud andmed näitavad, et keskkooliõpilastest, kes suguliselt läbi olid käinud, umbes pooled

sega tegid avalikkude naiste juures. Tütarlastel suguline vahekord võib prostitutsiooniga olla seotud niipalju, kui palju nad ise ühel või teisel põhjusel langevad selle ohvriks, kuid esimese vahekorra suhtes see vist tuleb harva kõnesse.

Alles kolmandal kohal tuleb esimese sugulise elamuse alal mainida kahe enam-vähem *ihevanuse noore vahekorra*, kas ühenduses noorusarmastusega või lihtselt pealiskaudsema tutvuse tagajärjel. Viimane moodus näikse olevat enam levinud linnades töölisnoorsoo hulgas, kus ms. moodseil käialaskmise-teooriatel enam pinda ning sellega tungide ületamise vaimne alus nõrgestatud.

Kui suur protsent noori enne täisküpsust (22—24 a.) üldse on sugulises läbikäimises ja mis ajast alates? See on küsimus, mille kohta arvamused lähevad väga lahus. Sageli seda arvu kaldutakse hindama liiga suureks; moralistid mõnikord kerivad ta koguni sajani! (hirmul ikka suured silmad). Toome tutvustamise mõttes mõned välismaised arvustikud.

Ühes Viini poegl. keskkoolis on mitme aasta jooksul abiturientidele esitatud vastav küsimus (anonüümselt). Sel teel on saadud 230 vastust, mille jagunemisest annab ülevaate alljärgnev tabel¹⁾. Viimane on seda huvitavam, et ta sisaldab ka vastused onanismi kohta, näidates ms., et suguline läbikäimine ei tõrju onaneerimist igakord välja.

		Onan.		
		ja	ei	Kokku
Sugul. läbik.	ja	34	13	47 (20%)
	ei	97	86	183 (80%)
	Kokku	131	99	
		57%	43%	

Kuna siin suguliselt läbikäinute % on ainult 20, pole pilt sugugi nii troostitu kui tavalisest oletatakse. Näib, et siin noorsooliikumine on avaldanud oma-

¹⁾ Praegu töötab Viini psühhol. instituudis selle küsimuse kallal prl. Kostka, kes ühel suulisel kõnelusel allakirjutatuna ütles endal käepärast olevat materjali, mis kinnitab ülal esitatud oletust.

¹⁾ Käesolev arvustik on seni trükkis ilmutamata. Andmed olen saanud Viini psühhol. instituudilt.

jagu tervendavat mõju, kuna tähendatud kooli õpilastest paljud on tegevad mitmesugustes organisatsioonides (väljaspool kooli).

Meirowsky andmeil oli 32% keskkooli-õpilastest (poistest) suguliselt läbi käinud, neist enamik (22%) lõppklassis¹⁾. Üldse olevat Saksa keskkoolidirektorite umbkaudse arvamuse järele seesuguste õpilaste protsent 30 ümber.

Töölisnoorsoo hulgas see % on muidugi suurem. Üks Viini töölisnoorsoo hulgas (13—25 a.) korraldatud ankeet andis järgmised tulemused²⁾:

Vastuste arv	Sugul. läbik. ja onan.	Sugul. l. üks	Onan. üks	Ei üht ega teist
Meesn. 63	40	10	12	1
Naisn. 38	13	12	6	7
Kokku 101	53	22	18	8

Keskmiseks vanaduseks, mil läbikäimine algas, oli selle ankeedi põhjal meesn. juures 18;5 ja naisn. juures 20;4. Partnerite vanadusvahekorra kohta näitas see ankeet, et poiste juures alla 18 a. oli partner vanem 13 puhul, omavanune 2 j., noorem 7 j. üle 18 a. oli partner vanem 8 juhul, omavanune 1 j., noorem 13 j.

Nii siis, enamasti kas vanem või noorem, kusjuures nooremate poiste partner oli enamasti vanem, vanem. poiste oma — noorem.

Millal esimene suguline vahekord üle elatakse, selle kohta leidub järgmine arvustik ka Meirowsky varemmainitud teoses, mis põhjeneb 196 isikult saadud andmeil:

Vanus	%	Vanus	%
enne 15	2,0	21—22	18,4
15—16	8,2	23—24	9,2
17—18	22,9	üle 24	1,5
19—20	37,8		

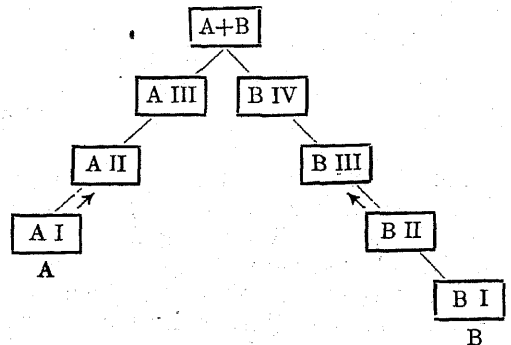
Toetudes asjaolule, et esimese seksuaalse tõsivahekorra põhjustajaks on enamikul juhtudel mitte niipalju kirk, kuivõrt uudishimu³⁾ ning et vastutuse

äraveeretamine talle annab otsekui tõemängu iseloomu, püüab Fr. Kolb omistada sellelegi oma tähtsust täisküpsuse ettevalmistamisel — nimelt õppivat noorur sel teel *käitma oma suguorganeid*. Pedagoogiliselt seisukohalt ei saa seesugust põhjendust siiski pidada küllaldaseks — see tähendaks mängimist tulega, mis võib noore inimese hinge lüüa liiga sügavaid haavu. Et see juba looduses oleks ette määratud, kuuluks nõ. arengu mõttesse, on raske uskuda. Palju usutatavana tundub just vastupidine, et loodus *selle* vahekorra on tahtnud reserveerida psühho-füüsilise täisvahekorra (abieliu) jaoks ning ainult ühiskonna kaasaegne struktuur, takistades õigel ajal abiellumist, sunnib peale seesuguse üleminekuvormi.

Kokkuvõte.

Niisugune, nagu eelpool nägime, on üldjoontes pilt, mille saame seksuaalpsühholoogia uusimate saavutiste põhjal noorsoo sugulisest küpsmisest. Et see oleks selgem, võtame appi alljärgneva graafilise kujutise, kus kahele ühtepüüdvale joonele oleme asetanud noorusliku erootika ja seksuaalsuse arengu faasid. Teises tabelis aga anname ülevaate, missuguseil eluaastail ükski noorusliku suguelu vormidest esineb ning missugustel ta kulmineerub.

Noorsoo sugulise arengu skeem.

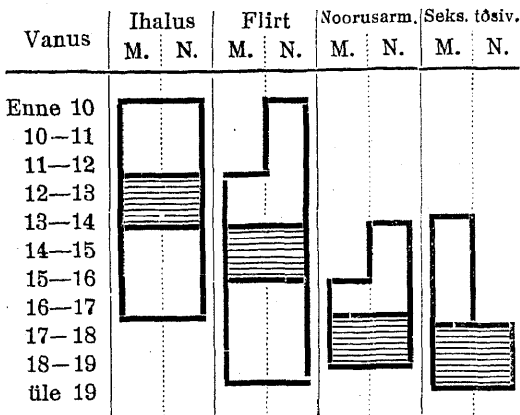
- A — Erootika; B — Seksuaalsus;
- AI — Nartsism; A II — Ihalus; A III — Noorusarmastus.
- BI — Lapse seks.; B II — Ilmsiunelmad ja onanism; B III — Flirt; B IV — Seks. tõsivahek. (ilma vastutusega).
- A + B — Suguline täisküpsus.

¹⁾ E. Meirowsky. Das Geschlechtsleben der Jugend. 1915.

²⁾ Andmed seni trükkis avaldamata, saadud Viini psühhol. instituudilt.

³⁾ O. Tumlriz jutustab näit. 16-a. tütarlastest, kes oma 17-a. vennale ette pani temaga sugulisse vahekorda astuda, et ta abielludes teaks, kuidas see toimub. (Reifejahre I, lk. 49).

Noorusliku suguelu avaldusvormide jagunemine eluaastate järgi. ¹⁾

 Eavahemik, mil teatud nähe esineb.
 Kulminatsioon.

Kirjandust.

Mainin siinkohal vaid mõningad kõige olulisemad teosed selle artikli kirjutamisel abiks olnud kirjandusest.

Bühler Charlotte, Das Seelenleben des Jugendlichen. 5. tr. 1929.

— Kindheit und Jugend. 2 tr. 1930.

— Die Schwärmerei als Phase der Reifezeit. Zeitschr. f. Psychol. 100. 1926.

Busemann Adolf, Die Jugend im eigenen Urteil. 1926.

¹⁾ Koostatud Viini psühol. instit. assistendi Dr. P. Lazarfeldi andmete järgi.

Freud Sigmund, Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse. 5. tr. 1930.

— Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie. 6. tr. 1930.

Goldbeck Ernst, Die Welt des Knaben. 1928.

Hetzer Hildegard, Der Einfluss der negativen Phase... 1926.

Hoffmann Walter, Die Reifezeit. 2. tr. 1925.

Kolb Fritz, Sexualentwicklung der Knaben. (Käsikirjas.)

Küster Hermann, Erziehungsprobleme der Reifezeit. 1925.

Meirowsky E. Das Geschlechtsleben der Jugend. 4. tr. 1915.

Moll Albert. Das Sexualleben des Kindes. 1909.

Spranger Eduard, Psychologie des Jugendalters. 1924.

— Kultur und Erziehung. 1923.

Stern Erich, Die Jugend und die sexuelle Frage. 1927.

Stern William, Anfänge der Reifezeit. 1925.

— Erotik u. Sexualität der reifenden Jugend. Kogut. Küster, Erziehungsprobl. d. Reifezeit.

Tumlriz Otto, Reifejahre I, II. 2. tr. 1927.

Vorwahl H., Psychologie der Vorpubertät. 1929.

Tundide ettevalmistamisest.

P. Truussmann.

Nooril õpetajail oma tegevuse algaastail tuleb kuulda vanemalt kolleegidelt ja eriti sageli ülemuselt manitsusi ja meeldetuletusi selles mõttes, et iga tund vajab kõige piinlikumat ja täpsamat ettevalmistust kõigis üksikasjus, kusjuures see peenusteni väljatöötatud tunni kava väärib võimalikkude raskuste ja takistuste vältiniseks paberile fikseerimist; seesuguse kava koostamises seisvatki õpetaja töö raskuse keskpunkt ja antud tundide väärtus. Noored muudugi võtavad kuulda autoriteetseid näpunäiteid, täidavad neid võimalikult

hästi — kuid endi üllatuseks kukuvad nende teostamisel haledasti sisse, ja seda sagedamini, mida paremini on täidetud need „autoriteetide“ nõuded. Mõödub aga paar-kolm aastat — ja me võime näha ja kuulda sissekukkunud noort sama nõu jagamas temast nooremaile kolleegidele, kuna tema ise on selle teostamisest juba ammugi loobunud ning käega visanud tundide ettevalmistamise retseptile ülalkirjeldatud kujul. Selles tundide ettevalmistamise nõudmises minnakse sagedasti äärmuseni, ja et viimane on asjale ainult kah-

juks, selles pole mingit kahtlust. Milles aga peituvad siin kurja juured? Neid on palju, kuid peamiselt võiks fikseerida kaks neist: teatavat vanemate autoriteetide silmakirjalikkust ja noore algaja õpetaja ebaselget ülevaadet oma tegeliku töö ja ülesannete teostamisest. Vanemad muidugi püüavad endid noorte silmis paista lasta kõige paremas valguses, sellepärast veeretavad õpetaja tegevusse aukartustäratavaid, sagedasti fantaseeritud, raskusi. Inimlikult on see arusaadav ja andestatav. Teisest küljest, noor õpetaja alistub sellele vanemate kolleegide suggestioonile kergesti just selle tõttu, et temal veel loomulikult puuduvad igasugused kogemused, mis omandatakse aastatega. Lõppeks, arvesse võttes tundide ettevalmistamise tähtsust üldse, tekib põhimõtteline küsimus: milles siis õieti peab seisma see ettevalmistus, missugustest põhimõtetest peab tema lähtuma ning mil viisil või kujul peab teda teostama?

Minu arvates on peaküsimus selles, mida kujutab enesest õpetaja töö, tunniandmine: kas on tema vaba looming või ainult täpsalt reglementeeritud kavade täitmine, nõ. vaimne käsitöö?

Loodan, et ma ei eksi, kui oletan, et noorte enamuse silmis ta paistab just viimasena, ja sellepärast ongi nad nii hea meelega valmis täitma vanemate kolleegide nõuandeid. Nende (s. o. noorte õpetajate) kooliea värsked mälestised valgustavad neile seda õpetaja tööd veidi ühekülgset, õpilaslikult.

Kahe ülaltoodud arvamuse vahel õpetaja töö kohta tuleb valida kuldne kesktee, arvestades asjaolu, et tunni ja tunni vahel on suur vahe: on tunde, kus õpetaja loov vaim peab esinema täiel määral, ja on ka niisuguseid, kus seda loovat vaimu pole peaaegu sugugi tarvis, kus kõik töö tunni jooksul võib sündida juba enne kokkuseatud kava järgi. Niisuguste tundide hulka loen peale kirjatööde tundide nn. küsimise ehk kordamise tunnid, kus tuleb kontrollimisele materjal, mis eelmistel tundidel õpetaja poolt klassile antud; ja neid tunde pole vähe. Nende kohta võib öelda, et hariplikult (kui ei juhtu midagi, mis nende

käiku segab, sundides õpetajat midagi andma, seletama) võib neid läbi viia juba enne väljatöötatud kava kohaselt. Kuid mõeldes tundidele, kus õpetaja esineb sõna täies mõttes õpetajana, ja kuna need moodustavad pedagoogi tegevuse väärtuslikuma osa, tundub üksikasjalise kava koostamise vajadus küsitav. Pole mingit kahtlust, et viimast liiki tundidel on tegemist vaba loova tööga, millest võtavad osa mõlemad pooled — õpetaja ja õpilased, aga niisugune töö ei salli enne ettekirjutatud kavasid, ei mahu aegsasti ettemääratud raamidesse. On küll tõsi, et õpetaja võib enam-vähem selgelt kujutella o m a tegevuse käiku tunni ajal ja selle põhjal kava aegsasti koostada, kuid niisugune kava on ikkagi hoone, mis ehitatud liivale ja variseb kokku esimesel värskel tuule puhangul. Kõigepealt ei suuda ükski õpetaja ette näha klassi teise poole (s. o. õpilaste) reageerimisviisi tema poolt ettekavatsetud tunni käigule; teiseks ei või tema ka iseenda suhtes olla täiesti kindel: tema mõtete käik, meeleolu võivad ootamatult muutuda mõne tühise ettenägematu juhtumise, sõna, märkuse mõjul, ning see, mis eile paistis targana ja väärtuslikuna, esineb täna hoopis teises valguses, hakkab võib-olla paistma tühisena, ülearusena, valmistatud kavast lahkuminevana. Samuti õrn ja muutlik on õpilaste meeleolu, nende tööhimu, tähelepanu intensiivsus: küllalt on mõnest juhtumisest eelmisel tunnil või vaheajal selleks, et muuta tundmatuse ni klassi vaimset nägu. Koguni ilmastikul on selles suhtes suur tähtsus, võib-olla palju suurem, kui seda vahest arvatakse: inimese närvikava on ilma muutuste vastu äärmiselt tundlik ja nad mõjutavad sügavalt kogu inimese tegevust ja töövõimet; eriti selgesti võib seda märgata närvlikkude inimeste juures.

Aga kuidas siis üldse on võimalik töötada, kuidas täita kava nõudmisi ilma kindla plaani koostamiseta? — võivad küsida tunni kava ettevalmistamise pooldajad. Sellele vastan, et seisukord pole sugugi nii lootusetu. Iga kava teostamisel on nimelt kaks külge: m i d a teostada ja k u i d a s teostada. Tunni kava üksikasjalisel ettevalmistamisel

kaldub harilikult raskuse keskpunkt viimasele küljele, jättes varju esimese, ja just see asjaolu ongi komistuskivi, mis pahatihti anulleerib kogu tehtud töö, teeb ta mõttetuks. Toonitades inimeste meeleolu ja töövoime muutlikust, ei ole mindud veel nii kaugele, nagu see võib-olla paistab. Võib muutlik olla mõtete kõik, nende assotsiatsioonide viisid, kuid seejuures ei tarvitse sugugi muutuda mõtete sisu. See, mida ma täna õigeaks pean, jääb selleks ka homme, kuid mõtete kõik tema ümber võib muutuda tunduvalt, võrreldes eilsega. Kuritegu jääb minu silmis alati kuriteoks, kuid temast äratatud mõtted ja tundmused või nende järjekord võivad olla igal ajal isesugused. Samuti on lugu ka tunni ettevalmistusega. Mina olen kaugel tundide ettevalmistamise vajaduse eitamisest üldse, eitan vaid tema harilikku teostamisviisi üksikasjalise kava kujul tunni käigu kohta. Ükski õpetaja, ilmudes klassi, ei või ilmaski enne kindel olla, missugusesse vaimsesse õhkkonda, miljösse tema satub. See selgub alles kohal, tunni alguses, ja vastavalt sellele, mitte aga enne kokkuseatud kavale, areneb tunni töökaik. Õpetaja seisukord on siin sarnane inimese omale, kes ilmudes kuskile seltskonda peab otsekohe, silmapilkselt, intuitiivselt kohanema viimases valitseva meeleoluga, kusjuures temalt pole sugugi võetud võimalus väljendada, ütelda seda, mis tal ütelda on. Sellest järgneb, et ka tunnil minnes pole tähtis kujutella üksikasjaliselt, kuidas meie tema läbi viime, vaid peatähtsus on sellel, et meie kindlasti, selgesti teaksime, mida meie täna õpilastele anda tahame, mis moodustab eelseisva tunni sisu, materjali. Selles mõttes peab õpetaja tunni vastu valmistuma, et olla ettekaavatsetud aine täieliseks peremeheks ja suuta teda edasi anda igasuguses õhkkonnas. Selles seisabki minu arvates loov töö tunniandmises. Siin tulevad meelde ka silmapaistvamate Vene ja Prantsuse advokaatide*) arvamused selle kohta, kas peab advokaat oma kõnet üksikasjaliselt ette valmistama asja

arutamise eel, või mitte; ja need advokaatide seisuse hiilgetähed toonitavad ühel-häälel, et nemad pole ilmaski oma kaitsekõnesid enne valmis kirjutanud, sest et võimatu on ette näha kohtuistunguga ja asja arutamise ajal kujunevat seisukorda ja ootamatuid asjaosaliste väljaastumisi, mis võivad kõik ette valmismõeldud ilusad sõnad ja mõtted ümber paisata, ebakohasteks, ülearusteks teha. Mainitud kõnekunsti autoriteedid nõuavad aga üksmeelselt, et asi ise olgu advokaadi poolt viimase peenuseni läbi uuritud ja temale tuttav. Ka oma isiklikest kogemustest tuleb mulle meelde juhtum, kus just tänu üksikasjaliselt kokkuseatud kavale tunni käigu kohta mina haledasti sisse kukkusin. Nimelt, mõni aasta tagasi paluti mind ühe õpetajate koosoleku puhul anda proovitund ajaloo algkooli õpilastele, kes seda ainet polnud veel õppinud. Õpilased olid minule täiesti võõrad — neid lubati anda ühest võõrast algkoolist. Tund pidi aset leidma kõikide koosolijate õpetajate juuresolekul ja pärast tulema arvustusele. Ma polnud sel ajal noor ja vilumata õpetaja, ning ei olnud minul kombeks eelpool kirjeldatud kujul tundidele valmistuda, kuid arvesse võttes asja erakorralist tähtsust — pidi ju tund olema eeskujulik — otsustasin edu kindlustamiseks võimalikult panna käima kõik pedagoogilised rattad; sellepärast, tuletades meelde ühe meie üldtunnustatud pedagoogilise autoriteedi nõudmisi, valmistasin seks korraks täpsa tunni käigu kava, et esineda igapidi täies sõjavaruatuses. Nagu harilikult, kujutas minu õnnetu kava oletatavaid küsimisi ja vastuseid. Et tund pidi olema sissejuhatuseks ajalooesse, siis oli tema lähtepunktiks kavatsetud küsimus (asi sündis paar päeva enne jõuluvaheaja lõppu): „Mis on teil, lapsed, järele jäänud jõulupühadest?“ Loodetav vastus pidi olema: „Ilusad mälestised.“ Sellest pidi siis hargnema edaspidine aine käsitus selles mõttes, et ajalugu on ka mälestiste kogu, ainult suurema ulatusega jne. Kuid kõik minu püüded esile manada õpilaste poolt seda igatsetud vastust, mis oleks vabastanud minu käed seletuste edaspidiseks arendamiseks, läksid luhta, kuni

*) A. Koni, Plevako ja Karabtshevski memuaarid; samuti ka prants. adv. Legriomad.

viimaks üks väike mõttetark, kes nähtavasti suhtus maailma asjadesse puhtreaalselt, ajas minu vankri hoopis kraavi, teatades vastuseks eelmainitud küsimusele, et jõulupühadest on järele jäänud veel ainult kaks päeva! See iseene-
 sest vastuvaidlematu tõde löi aga kõigil minu tarkadel kavatsustel jalad lõplikult alt ära, ja mina ei mäletagi praegu, kuidas ma sellest neetud komistuskivist üle sain, ning kuidas üldse tunni lõpule viisin. Tean ainult, et tund oli päästmatult rikutud, ja minu ilus kava uperkuuti paisatud kõigi tema ilusate ja sügavmõtteliste üksikasjadega. Ja seda tegi üksainus ootamatu vastus! Kahtlemata mängis siin teatavat osa minu ja õpilaste vastastikune üksteise mitetundmine, kuid vaatamata sellele, oli see tund minule valusaks, ja loodan, viimaseks õpetuseks tunni ettevalmistuse suhtes. Ka usun kindlasti, et seesuguseid

juhtumeid on olnud igal õpetajal oma praktikas.

Nii siis, selle asemel, et kulutada aega ja vaeva fantastilise tunni käigu kava kokkuseadmiseks, on palju mõistlikum ja otstarbekohasem end tunni eelpäeval eksamineerida vastava aine tundmise mõttes, ning tarbekorral oma teadmistes end sel alal täiendada, jättes kõik muu, peamiselt selle, kuidas see läbivõtmine välja kukub, kohal kujunenud õhkkonna ja oma loova vaimu ning leidlikkuse hooleks. Peaasi on selles, et õpetaja peab teadma põhjalikult seda, mis tal on õpilastele ütelda. Muidugi võib ettevalmistatud kava ka vägisi läbi viia, sundides õpilasi vastama ja üldse tunnist osa võtma nii, nagu kavas ette nähtud, kuid kahtlen säärase tunni väärtuses ja produktiivsuses: olen kindel, et tema jääb tühjaks tööks ning oma ja õpilaste vaimunärimiseks.

Klassitoast.

Minu töö ühekomplektlises maakoolis 1930/31. õppeaastal.

H. Kirpson.

(Järg 8.)

138. õppepäev.

Kodulugu	I — Jutustusi hästi veedetud kevadpühist.	
Maatead.	IV — Euroopa riigid — kordamine.	
Emakeel	I — Parbu jutt.	Kirjand.:
Kuidas värvisin mune.
	III — Robinson Crusoe	
	IV — Kevadpühade kohane jutt.	
	I — Diktaat (sõnad kahekords. — aa-ga, nagu: raamat jne.).	
Emakeel	III — Ilukiri: Üllatavalt ilusad olid pühad.	
	IV —	
Kujutam.	I — Värvitud munad (joo-	
	III — nistam.).	
	IV —	

Matem.	I — Arvutam. munadega (ülesanded).
	III — Kümnenmurrud (mõistet. selgitamine).
	IV — $\frac{0}{0}\frac{0}{0}$.

139. õppepäev.

Usuõpetus	I — Jeesuse kannatamine ja surm.
	III —
	IV —
Matem.	I — Korrutam. ja jagamine.
	III — Kümnenmurrud.
	IV — $\frac{0}{0}\frac{0}{0}$.
Emakeel	I — Parbu jutt. Kirj. — sõnad, mis lõpevad „tt“ (jutt).
	III — Robinson Crusoe. Kirj.: Mis värvi olid mu pühademunad?
	IV — Anni ja Milli kevadpühad. Kirj. — Ümberjutustus.
	I — Tööd munakoortest.
Tööõpetus	III — Puutöö — poistel.
	IV — Riidetöö — tüdrukul.
Kodulugu	III — Eestlaste vabadusvõitlus.
	IV —

140. õ p p e p ä e v.

- Emakeel I — Parbu jutt. Kirj.: sõnad, mis lõpevad 2-kordset. Nagu: kratt, jutt, pott jne.
- Emakeel III — } Diktaat. (Puusepp, har-
IV — } jutus nr. 41 — d või t)
- Emakeel I — Ilukiri: Ilusad olid mu-
nadepühad.
- Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj.
— käänata: kukk.
- IV — Leida ükuvast lugemi-
kust kevadpühade ko-
hane pala. Kirj. — tegi-
ja- ja teonimi.
- Matem. I — Jagamine.
- Matem. III — Kümnenmurrud, kir-
jut. ja lugemine.
- IV — $\frac{0}{0} \frac{0}{0}$.
- Kujutam. I — }
III — } Värvil. paberist kom-
IV — } posits. (Värvil. munad.)
- Võimlem. I — }
III — } Harjutused ja mäng:
IV — } Kaklejad kuked.
- Loodusõp. IV — Koduloomad (kordami-
ne).

141. õ p p e p ä e v.

- Kodulugu I — }
III — } Munade värvimine.
- Maatead. IV — Euroopa riigid (kor-
rata).
- Emakeel I — Mees kirsipuu otsas.
Kirj.: Missuguseid vil-
japuid ma tean?
- Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj.:
Diktaadi vigade paran-
damine.
- IV — Parve Priidu. Kirjal.:
Laused käskivas kõne-
viisis.
- Laulmine I — }
III — } Ööbiku surm. (3. hää-
IV — } lega.)
- Loodusõp. IV — Koduloomad ja -linnud
(kordamine).
- XXVI töönal. Kevade lähenemine.

142. õ p p e p ä e v.

- Usuõpetus I — }
III — } Jeesuse ülestõusmine.
IV — }

- Emakeel I — Tillu Illi kevadpühade
hommik. Kirj. — Minu
kevadpühade hommik.
- Emakeel III — Tillu Illi kevadpühade
hommik. Kirj. — pöö-
rata: hakkama.
- IV — Tillu Illi kevadpühade
hommik. Kirjal. — kää-
nata: kevadpühade
hommik.
- Matem. I — Ülesanded pühade mu-
nad. (jagam.).
- III — Kümnenmurrud.
- IV — Geom. kolmnurgad.
- Tööõpetus I — Tööd värvil. paberist.
- III — Poist. — puutöö.
- IV — Tüdr. — riidetöö.
- Võimlem. I — }
III — } Harjutused ja väljas
IV — } mäng „Trifaa“.

143. õ p p e p ä e v.

- Kodulugu I | Kevade lähenemine (tun-
III | nused).
- Loodusõp. IV — Kevade lähenemine.
- Matemat. I — Jagamine.
- III — Kümnenmurrud.
- IV — $\frac{0}{0} \frac{0}{0}$.
- Emakeel I — Mees kirsipuu otsas.
Kirj. — sõnad kahe uu-
ga Näit.: puu, suu jne.
- III — Robinson Crusoe. Kirj.
— Välja kirjutada vöö-
rad sõnad.
- IV — Parve Priidu. Kirjand.
„Tunnen kevadet lähe-
nevat“.
- Laulmine I — }
III — } Kevadel. Ööbiku surm.
IV — }
- Matem. III — Peast-arvutamine.
- Ajalugu IV — Ilmasõda ja revolutsi-
oon.

144. õ p p e p ä e v.

- Kodulugu I — }
III — } Varane kuldnokk.
- Maatead. IV — Prantsusmaa.
- I — Mees kirsipuu otsas.
Kirj. — sõnad kahe
ee-ga.
- III — Robinson Crusoe. Kirj.
— kahe ee-ga ja uu-ga
sõnad.

- IV — Parve Priidu. Kirj. —
käänata sõna „kuld-
nokk“.
- Emakeel I —
III — Ilukiri: Pill tuleb pika
IV — ilu järel.
- Kujutam. I —
III — Joon.: Varane kevad.
- IV —
I — Kuldnokkadega arvu-
tamine. (Paarid.)
- Matem. III —
IV — Geom. Nelinurgad.

145. õ p p e p ä e v.

- Usuõpetus I —
III — Emmause jüngrid.
IV — Usutunnistus.
- Matem. I — Jagamine.
III — Kümnendmurrud. (Suu-
rend. ja vähend: koma
abil.)
IV — $\frac{0}{10} \frac{0}{10}$.
- I — Mees kirsipuu otsas
(lõpp). Kirj. — kahe oo-
ga sõnad.
- Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj.
—käänata: kuldnokk.
IV — Kevad. Kirjandi jätka-
mine: „Tunnen kevade-
det lähenevat“.
- Tööõpetus I — Paberitöö.
III — Poistel — puutöö.
IV — Tüdruk. — riidetöö.
- Kodulugu III —
Ajalugu IV — Ürgaeg (kordamine).

146. õ p p e p ä e v.

- I — Metsamajake. Kirj. —
Missugused kevadlin-
nud on juba siia jõud-
nud?
- Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj.
— Sama mis I kl.
IV — Kevad. Kirj. — kirjan-
di vigade parandamine.
- I — Diktaat. (2 ee-d).
- Emakeel III — Ilukiri: Noorus on ini-
mese kevad.
IV — 1. t. diktaadi (Puusepp,
harjut. nr. 100).
2. t. Ilukirja: Noorus
on inimese kevad.

- I — Jagamine.
Matemaat. III — Kümnendmurrud. Vä-
hendam. komaga).
IV — $\frac{0}{10} \frac{0}{10}$.
- Kujutam. I — Kevade lähenemine.
III — (Varane kevad) (joo-
IV — nist.).
- Võimlem. I —
III — Trifaa ja harjutused.
- Loodusõp. IV — Kevade lähenemine.

147. õ p p e p ä e v.

- Kodulugu I —
Loodusõp. III — } Pakasetaat põgenemas.
IV — Kapsas, kartul (korda-
mine).
- I — Metsamajakeses. Kirj.
Mis tööriistad olid isal,
kui ta läks metsa?
- Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj.
Pakasetaadi surm (kir-
jand.).
IV — Kevad. Kirj. — Sama
mis III kl.
- Laulmine I —
III — Ööbiku surm. Kevad.
- Maatead. IV — Alpiriigid.

XXVII tööädal. — Kevade lähenemine.

148. õ p p e p ä e v.

- Usuõpetus I —
III — Jeesus näitab ennast
IV — Toomale.
- I — Tillu Illi kevadpühade
hommik. Kirj. — peast
kirjut. paar salmi.
- Emakeel III — Tillu Illi kevadpühade
hommik. Kirj. — Laulu
peast-kirjut. Kirjavahe-
märgid (tähelepanu).
IV — Tillu Illi kevadpühade
hommik. Kirj. — Laulu
peast-kirjut. Kirjavahe-
märgid (tähelepanu).
- I — Kõiktehted.
- Matemaat. III — } Ristküliku pindala
IV — (geom).
- Tööõpetus I — Hallist kartongist kuld-
noka puur — poistel.
Tüdruk. — riidetöö.
III — Poistel — kuldnoka-
puur — puutöö.
IV — Tüdruk. — riidetöö.

Võimlem. Kõigi õpilaste ja õpetaja päevapildistamine (gruppülesvõtte).

149. õ p p e p ä e v.

Kodulugu I — } Kevade lähenemine.
 III — }
 Loodusõp. IV — Kapsas ja õunapuu (kordamine).
 Matemaat. I — Kordamistehted.
 III — Kümnenmurrud.
 IV — Protsendid.
 I — Metsamajake. Kirj. — -ke lõpuga sõnad. (Majake, emake jne.)
 Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj. — -ke lõpuga sõnad. (Majake, emake.)
 IV — Juhan Taavel. Kääntata: kevade tulek.
 I — }
 Laulmine III — } Hällilaul. (Uinu vaikselt, mu lind.)
 IV — }
 Matemaat. III — Peast-arvutamine.
 Ajalugu IV — Eestl. elu vanal iseseisvuse ajal (kordamine.)

150. õ p p e p ä e v.

Kodulugu I — } Kevade tulek (väike näidend.) Instseneerimine.
 III — }
 Maatead. IV — Karpaati-riigid.
 I — Metsamajake. Kirj. — Kui kevad tulnud.
 Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj. Jutt kuldnokast, kes tuli liiga vara meile.
 IV — Juhan Taavel. Kirj. — Sama.
 I — Ilukiri: Kena kevad on tulnud.
 Emakeel IV — }
 III — Diktaat.
 I — }
 Kujutam. III — } Mahlakapp ja kask. (Värvil. paber.)
 IV — }
 I — Kõik tehted.
 Matem. III — Geom. Parallelogrammi pindala.
 IV — }

151. õ p p e p ä e v.

I — }
 Usuõpetus III — } Jeesuse taevaminek.
 IV — }

I — Kõik tehted.
 Matem. III — Kümnenmurd. suurend., vähendamine.
 IV — Protsendid.
 I — } Luuletis: „Kevade ootel“. Kirj. Sama —
 Emakeel III — }
 IV — } peast.
 I — } I—Tüdr. paberist tuuleveski.
 Tööõpetus III — } Poist. — puutöö — vesiveski.
 IV — } Tüdruk. — riidetöö.
 Kodulugu III — } Eestl. elu vanal iseseisvuse ajal.
 Ajalugu IV — }

152. õ p p e p ä e v.

I — Metsamajake. Kirj. — Mis ma nägin täna hommikul kooli tulles.
 Emakeel III — Robinson Crusoe } Kirj. — Kui das ma täna
 IV — Juhan Taavel } hommikul kooli tuln.
 I — Ilukiri: Enne õis, siis õun.
 Emakeel III — }
 IV — Diktaat. (pöörd. kah. kk. muutum.)

I — Kõik tehted.
 Matem. III — Kümnenmurrud (liitmine.)
 IV — %/0 %/0.
 I — }
 Kujutam. III — } Joonist. vesiveskike.
 IV — }
 I — }
 Võimlem. III — } Harjutused ja mäng.
 IV — }
 Loodusõp. IV — Kärbes.

153. õ p p e p ä e v.

I — }
 Kodulugu III — } Lillekese tärkamine.
 Loodusõp. IV — Kärbes.
 I — Metsamajake. Kirj. — Meelitusnimed (-ke, -kene lõpp).
 Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj. — Meelitusnimed (-ke, -kene lõpp).
 IV — Juhan Taavel. Kirj. — pöörata: töötama.

Laulmine I — }
 III — } Hällilaul.
 IV — }
 Maatead. IV — Pürenei (Ibeeria) pool-
 saar.

XXVIII töönadal. — Kevad. Õpikäik
 Emajõe Jänese raudsillale.

154. õ p p e p ä e v.

Usuõpetus I — }
 III — } Nelipühid.
 IV — }
 I — Kevadlaul. Kirj. — Mis-
 suguseid kevadlilli olen
 leidnud.
 Emakeel III — }
 Kevad- { Parima dekla-
 laul. { meeriija leid-
 mine (arvus-
 tus).
 IV — }
 I — Kõik tehted (kordam.).
 Matem. III — } Geom. Kolmnurkade
 IV — } pindala.

I — Paberitöö—lootsik (vol-
 timine).
 Tööõpetus III — } Poistel — puutöö.
 IV — } Tüdruk. — riidetöö.

Võimlem. I — } Harjutused klassis.
 III — } Mäng „Trifaa“ väljas.
 IV — }

155. õ p p e p ä e v.

Kodulugu I — } Arutlusi õpikäiguks
 III — } Emajõe. Rühmitused.
 Loodusõp. IV — } Ülesanded + Taimede
 idanemine IV kl.
 I — Kõik tehted (kordami-
 ne).
 Matem. III — Kümnnendmurd. liitm.
 IV — Protsendid.
 I — Hansu Mäidu. Kirj. —
 Missuguseid Mäidusid
 ma tunnen?
 Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj.
 — Suur vesi ja häda-
 oht ühes sellega.
 IV — Juhan Taavel. Kirj. —
 Suur vesi ja hädaoht
 ühes sellega.

Laulmine I — }
 III — } Hällilaul.
 IV — }

Matem. III — Klassitöö (kümnnend-
 murd. liitmine).
 Ajalugu IV — Sakslaste tulek meie
 maale (kordamine).

156. õ p p e p ä e v.

Kodulugu I — }
 III — } Õpikäik Emajõe Jä-
 Maatead. IV — } nese raudteesillale.
 Emakeel I — }
 III — } Vaatlused teel ja kohal.
 IV — } Rühmade tööd.
 I — Diktaat (2 ii-d).
 Emakeel III — } Ilukiri: Emajõgi oli vä-
 IV — } ga lai.
 I — }
 Kujutam. III — } Joon. Õpikäigul.
 IV — }
 I — Tehted täiskümnetega.
 Matem. III — } Geom. Trapetsi pind-
 IV — } ala.

157. õ p p e p ä e v.

I — }
 Usuõpetus III — } Jüngerite imeteod.
 IV — }
 I — Tehted täiskümnetega.
 Matem. III — } Kümnnendmurd. liitm.
 IV — } Protsendid.
 I — Hansu Mäidu. Kirj. —
 Mis ma kuulsin õpi-
 käigul.
 Emakeel III — Robinson } Kirjand.: —
 Crusoe } Õpikäigul
 IV — Tööl } Emajõe.
 I — Sild paberitööna.
 III — } Poistel — puutööna
 harkader.
 Tööõpetus IV — } Tüdruk. riidetööna —
 linad, linikud mitmes.
 pesu jne.
 Kodulugu III — }
 Ajalugu IV — } Elu-olu lossis orduajal.

158. õ p p e p ä e v.

I — }
 Kodulugu III — } Rühmavanemate ja ük-
 sikute rühma liikmete
 Loodusõp. IV — } aruanded õpikäigust.

- I — Hansu Mäidu. Kirj. — Missugus. sildade nimesid tean?
 Emakeel III — Robinson Crusoe. Kirj. — Missuguseid lilli olen leidnud.
 IV — Tööl. Ilulugemised.

Laulmine I — }
 III — } Keerle, veerle, jõeke.
 IV — }

Maatead. IV — Apeniini poolsaar.

XXIX töönal. — Kevad. Õpikäik
 Vorbuse jaama.

159. õ p p e p ä e v.

Usuõpetus I — }
 III — } Koraal — „Oota, hing,
 IV — } oh oota“.

I — Hansu Mäidu. Kirj. — Kirjutan 10 tüdruku nime.
 Emakeel III — } Pääsukeste tulek. Kirj.
 IV — } — Sama luuletise peastkirjutamine.

I — Kordamistehted.
 Matem. III — } Korrapärase kuusnur-
 IV — } ga pindala.

I — Poist. puut. — peenrapulk. Tüdr. — riidetöö.
 Tööõpetus III — } Poist. — puutöö — põllu-
 IV — } tööriistad.

IV — Tüdruk. — riidetöö.
 Võimlem. I — }
 III — } Peoharjutusi ja laptuumäng väljas.
 IV — }

160. õ p p e p ä e v.

Kodulugu I — }
 III — } Paju. Tüve, okste, lehtede vaatlusi väljas.
 Loodusõp. IV — }

I — Kordamised.
 Matem. III — } Kümnendmurrud. Lahutamine.
 IV — } Kõik tehted kümnendmurdudega (kordam.)

I — Hansu Mäidu. Kirj. — Kirjutan 10 koera nime.
 Emakeel III — } Robinson Crusoe. Kirj.
 IV — } — Kahekõne Robins. ja Reede vahel.
 IV — } Külvaja. Kirj. — pöörata: külvama.

I — } Pääsukeste tulek (Viisil „Lenda, lenda, linnukene“).
 Laulmine III — }
 IV — }
 Matem. III — } Klassitöö. (Tehted mitmekohal. täisarvudega.)
 Ajalugu IV — } Orduaeg.

161. õ p p e p ä e v.

I — } Arutlusi õpikäiguks
 Kodulugu III — } Vorbuse jaama + IV kl.
 Maatead. IV — } Balkani riigid.
 I — } Vanaema jutustus (Sõnajala õis.) Kirj. — Õ-ga sõnad õis, sõi jne.

Emakeel III — } Diktaat (kahekorsd. kaashääl, muutum. ühe-
 kordseks.)
 IV — } Ilukiri: Halb on kevadine pori.

I — Ilukiri: Halb on kevadine pori.

Emakeel III — } Robinson Crusoe. Kirj.
 IV — } — Õpikäigu kava koostamine.

IV — } Sõduri lapsed. Kirj. — Õpikäigu kava koostamine.

I — } Väljas kasvava puu
 Kujutam. III — } joonistamine ja võim-
 IV — } lemisharjutused (peoettekandeks).

I — Kordamised.
 Matem. III — }
 IV — } Ruumimõõdud.

162. õ p p e p ä e v.

I — }
 Usuõpetus III — } Õpikäik Vorbuse jaama.
 IV — }

I — } Rühmade tööd: vaatlusi, mõõtmisi, tähelepanekuid.
 Matem. III — }
 IV — }

I — } Sõnajala õis. Kirj. — Missugused pealkirjad olid jaamal ja vagunitel.

Emakeel III — } Robinson Crusoe. Kirj.: Mida nägin teel Vorbuse jaama.

IV — } Egiptuse pääsuke. Kirj.: Mida nägin teel Vorbuse jaama.

- Tööõpetus I — Savitööd (vabalt.)
 III — Puutöö — poistel —
 põllutööriistad.
 IV — Riidetöö — tüdrukuil.
 Kodulugu III — } Rootsi-aeg Eestis (kor-
 Ajalugu IV — } damine).

163. õ p p e p ä e v.

- Emakeel I — Sõnajala õis. Kirj. —
 S-ga algavad sõnad.
 III — Robinson Crusoe. Kirj.
 Robinsoni kodulooma-
 de loendus.
 IV — Egiptuse pääsuke.
 Emakeel I — } Ilukiri: Nelipühid ukse
 III — } ees.
 IV — Diktaat.
 Matemaat. I — }
 III — } Kordamised.
 IV — }
 Kujutam. I — } Peoharjutused (võim-
 Võimlem. III — } lemisharj., deklamatsio-
 IV — } sioonid jne).
 Loodusõp. IV — Paju.

164. õ p p e p ä e v.

- Kodulugu I — } Mitmesuguseid kavat-
 III — } susi ja arutlusi.
 Loodusõp. IV — Konn (Elusa konna,
 kude ja poegade vaatl.).
 Emakeel I — Endeli lõbusõit.
 III — Robinson Crusoe.
 IV — Egiptuse pääsuke.
 I — Kevadpeol ette kanda
 Laulmine III — } kavatsetavate laulude
 IV — } laulmine.
 Maatead. IV — Balkani-riigid.

XXX töönädal. — *Õpikäik Vorbuse met-
 sa. Peo ettevalmistused. Kooli ümb-
 ruse ja õue korraldamine.*

165. õ p p e p ä e v.

- Usuõpetus I —
 III — } Kordamised.
 IV — }
 I — Endeli lõbusõit. Kirj. —
 Mis ma eile tegin.
 Emakeel III — } Pääsukeste tulek. Kirj.
 IV — } — Mis ma eile tegin.
 I — Kordamine.
 Matemaat. III — } Pinna- ja ruumimõõ-
 IV — } dud.

- Tööõpetus I —
 III — } Lastepeo tegelaste kos-
 IV — } tüümide valmistamine.
 I — Peoharjutused: tüdruk.
 Võimlem. III — } — lippudega, poistel
 IV — } võrudega.

166. õ p p e p ä e v.

- Emakeel I — Endeli lõbusõit.
 III — Robinson Crusoe.
 IV — Egiptuse pääsuke.
 4 järgmist tundi — õpikäik Vor-
 buse metsa metsateadusliku selgitus-
 nädala puhul. Kohal andsid seletust
 metsnik ja metsavaht. Kaasa toodi
 rikkalikult materjali kooli mitmesug.
 kogudesse.

167. õ p p e p ä e v.

- Kodulugu I — }
 III — } Õpikäigu arutlusi.
 Maatead. IV — Eestimaa (kordamine).
 Metsarikkad maakon-
 nad.
 Emakeel I — Endeli lõbusõit.
 III — Robinson Crusoe.
 IV — Egiptuse pääsuke.
 I — Diktaat (kahekordsed
 Emakeel III — } kaashäälikud).
 IV — } Ilukiri: Huvitav oli õpi-
 käik Vorbuse metsa.
 Kujutam. I —
 III — } Peoharjutused.
 IV — }
 Matemaat. I —
 III — } Kordamised.
 IV — }

168. õ p p e p ä e v.

- Emakeel I — Endeli lõbusõit.
 III — Robinson Crusoe. Kirj.
 — peokuulutised.
 IV — Hirmus unenägu. Kirj.
 — peokuulutised.
 Järgmised tunnid — kooliõue ja
 ümbruse korraldamine ja kaunistamine.

169. õ p p e p ä e v.

Ettevalmistusi peoks: deklamatsio-
 onid, laulud, võimlemisharjutused,
 näidendikese proov. Klassi kaunistamine.

XXXI töönal. — Õpikäik Tartu linna.
Koolitöö lõpetamine. Igasugu arutlusi
ja kavatsusi suveks.

170. õ p p e p ä e v.

Usuõpetus I —
III — Kordamised.
IV —

Emakeel I — Pääsukeste tulek. Kirj.
III — — sama peast-kirjut.
IV —

Matemaat. I —
III — Koolipõldude mõõtmis-
IV — ne.

Tööõpetus I —
III — Arutlusi õpikäiguks
Võimlem. IV — Tartu linna.

171. õ p p e p ä e v.

Õpikäik Tartu linna. Rühmade tööd
— jaamas, Raadi mõisas ja teel koju.

172. õ p p e p ä e v.

Kodulugu I —
III — Rühmade aruanded
Maatead. IV — õpikäigust.

I — Ats metsas. Kirj.: Mis
ma nägin rongis.
Emakeel III — Vidiit. Kirj.: Õpi-
IV — Linnu laul. käigust
Tartu.

I — Ilukiri: Raadi mõisa
Emakeel III — muuseumis on palju
IV — huvitavat.
Diktaat.

Kujutam. I —
III — Õpikäigul (joonist.).
IV —

Matemaat. I —
III — Kordamised.
IV —

173. õ p p e p ä e v.

Usuõpetus I —
III — Tänapalve.
IV —

Matemaat. I —
III — Kordamised.
IV —

Emakeel I —
III — Vabal valikul ühe luo-
IV — letise kordamine.

Tööõpetus I —
III — Laptuu — väljas.
IV —

Kodulugu III — Eesti rahvuslik ärka-
Ajalugu IV — mine. Selle aja tähtsa-
maid tegelasi.

174. õ p p e p ä e v.

I — Ats metsas.
Emakeel III — Vidiit.
IV — Hirmus unenägu.

I —
Võimlem. III — Laptuu.
IV —

Tunnistuste kätteandmine ja lõppsõna.
Lõpp kell 12.

Kirjanduse arvustisi ja ülevaateid.

Uusi loodusõpetuse õpperaama- tuid algkoolis.

Kogerman-Kilkson-Riikja-Port-Kepp. Loodu-
seõpetus. Ühtluskooli IV õppeaasta. K.-ü. „Loo-
dus“, Tartus, 1930.

Joh. Käis.

(Järg.)

Liiga sagedasti mainitakse mikroskoo-
pi, isegi „tugeva suurendusega“: mikro-
skoope ei oma veel suurem osa maa-alg-

koole. Peenkirjas oleksid need juhatu-
sed siiski kohased.

Loomade kirjelduses on meetodiliselt
õige, et iga looma juures tõstetakse esi-
kohale tema eluviisi kohaselt ainult tüü-
pilised küljed kehaehituses (sageli küll
laiemalt, kui see 4. õppeaastal vajalik):
kass — silm, küünised; hobune — tu-
gev keha; lehm — mäletseja magu; ka-
na — siblija, „munalind“; hani — su-
lestik jne. Ka pealkirjad on sellega

kooskõlas: kass — varitseja röövloom; koer — kiire jooksja; hobune — taime-toitlane jne.

Peatume veel peatükil „Kodune füüsika“. Autorid on jätnud siingi tähele panemata õppekava nõuded: „igapäevases elus ettetulevate... loodusenähtuste vaatlus ja algeline selgitus. *Lähtekohtaks* on siin *vaatlused ja täheldused elus ja looduses; seda täiendab katse*“ (Õppekavad, lk. 23, 92). Tegelikult aga on käidud vana rada: alatakse kunstliku katsetega ja alles siis viiakse õpilane küsimuste varal ka vaatlustele ja täheldustele elus. Ainult paaril juhul on püütud täita õppekava nõudeid, kuid mitte päris õnnestunult (näit. telefoni-traadid postide vahel, lk. 135. Kes seda tõelikult on selgesti märganud? Ja kas on see üldse võimalik, kui iga aasta tehakse liinil parandustöid? jm.). Teiseks nõrgaks küljeks „Kodusel füüsikas“ on *katsete ja katseriistade kirjeldus harilikult tekstis*. Kui katse on tõelikult korraldatud ja lapsed sellest aktiivselt võtnud osa, siis on katsekäigu üksikasjalik kirjeldus õpperaamatus ülearune ja rikub isetegevuse põhimõtet. Kui aga katset ei saagi korraldada näit. riistade puudusel, või *korraldatakse hoopis teisiti*, mis mõte on siis katsekirjeldusel õpilase tööraamatus? Katseriistade ja katsekäigu kirjeldus või skemaatiline kujutamine peab olema õpilase isetegev töö, ja ainult siis, kui katse korraldamine on määratud õpilasele *iseseisvaks tööks* (individuaalne tööviis, dalton-plaan; käesolev raamat selleks kirjutatud ei ole nagu näha saatesõnast), siis vajab ta ka tööjuhatast katse läbiviimiseks.

Erandina sellest oleksid „ajaloolised“ katsed, näit. Torricelli katse ja vahest mõned demonstratiivsed katsed, mille kirjeldus oleks lubatav õpperaamatus; kuid 4. õppeaastal võiks niisuguste hulka võtta vaid paar katset (termomeetri täitmine, lk. 132; katse elavhõbedaga, lk. 158).

Edasi, autorid ei ole suutnud vabanda selles osas aine „akadeemilisest“ käsitlusest (lahjendatud kujul) ja liigseist definitsioonest. Lapsele ei ole siin huvitavat kuigi palju.

Üksikuid näiteid sellisest käsitlusest võiks tuua peaaegu igalt leheküljelt, aga väga tüüpiline on just esimene tükk: „Miks muutuvad ilmad sügisel külmaks?“ (lk. 129). Kahe lehekülje ulatuses selgitatakse mitmesuguseid nähtusi nende põhjuslikkuses ja tarvatakse selleks 5 korda lauseid vormis: „mida-seda“. Võime julgesti öelda, et selline põhjuslikkuse seletamise vorm 4. õppeaastal ei kõlba oma abstraktsuse pärast. See on ka liigne: laske lapsel vaadelda lihtsel kujul nähtusi, milles väljendub põhjuslikkus, siis nad *mõistavad* ka nende olenevust, ilma et sellele oleks vaja anda ebalapsepärane väljendis: „mida madalamale langeb +°, seda rohkem vett muutub jääks“ või — „mida soojem maa, seda soojem ka õhk“ jne. jne. Päheõpitud lause ei kindlusta veel sugugi tema mõistmist.

„Akadeemiline käsitlusviis väljendub ka peaaegu igal leheküljel, teravalt torgates silma fraasidena: „sellest võime järeldada“, „temperatuurid, mis madalamad kui —38,5° C ja kõrgemad kui +35,7° C“ (lk. 135), „katsed näitavad, (s. o. mitte klassis korraldatud katse), „nägame, et...“, „seega on selge“, „teatavas (?) temperatuuris võib õhus olla ainult teatud (?) hulk auru“ (lk. 143); „tuleta meelde“ (sellest allpool) jne.

Definitsioonidega ja *deduktiivse käsitlusviisiga* on liialdatud: lk. 133, 146, 147, 150, 151, 158 jt.

Siiski tundub, et autorid on püüdnud kohati ligineda lapsele. Suuremalt jaolt ei ole see õnnestunud ebakohase stiili pärast, osalt aga lapse psühholoogia ignoreerimise pärast. See paistab isearanis selgesti järgmisest näitest: „Inimesel on hõlpus nüüd (kui jää katab järvi, jõgesid. J. K.) liikuda ühest kohast teise. Mis tähtsus on sellel? Miks tunnevad lapsed jääst rõõmu?“ (lk. 131). Esimene küsimus on ebamäärane oma „tähtsusega“, teine väga kohane koduloos 1.—2. õppeaastal, mitte aga 4. õppeaastal.

Väga üllatavaid asju avastas käesoleva õpperaamatu võrdlus mõne tavalise keskkooli loodusõpetuse raamatuga, nimelt: V a g a. Botaanika õpperaamat; P o r t - P o l o v t s o v. Taimede

elu ja ehitus, 2. trükk; Wagner Zoologia õpperaamat keskkoolidele, 1. ja 2. osa, 1. trükk (kõik „Looduse“ kirjasutus). Võrdluse tulemusi:

a) Mitmed nähtused ja küsimused on käsitletud nii algastmel kui keskkoolis *ühes ja samas ulatuses*, tarvitades *ühesuguseid oskussõnu* ja *definiitsioone*; *sõnastuses* vähe erinevust; võrreldud lõikudest jääb isegi mulje, et keskkooli õpperaamatus paiguti on lihtsem ja ladusam keel ning arusaadavam käsitlus. Näide: nurmenuku risttolmumine (õie ehitus on selgitatud mõlemas ühtmoodi).

A. „Istub kumalane õiele, millel on pikk emakakael ja sirutab oma loti õiepõhja mesimahlale järele, siis puutub ta lotiga vastu tolmukaid ning õietolm kleepub loti külge. Lendab ta nüüd lühikese emakakaelaga õiele, siis puutub õietolmuga määritud lotiosa kokku emaka-suudmega, mis asub samal kõrgusel kui esimese taime tolmukad. Samal ajal määrab ta aga oma pea kokku ülalolevate tolmukate õietolmuga. Pika emakakaelaga õiele minnes hõõrub nüüd pea vastu emakasuud ja varustab seda õietolmuga. Nõnda kandub õietolm ikka lühikese emakakaelaga õielt pika emakakaelaga õiele ja ümberpöörduvalt.“

B. Risttolmumine toimub kumalaste ja liblikate abil, kellel pikad nokad. Õie põhjast mett kätte püüdes puutuvad nende nokad paratamatult ka õietorus asuvate tolmukatega. Kleepiv õietolm jääb peatuma putukate nokkadele peamiselt kahes kohas, vastavalt tolmukate kõrgusele. Lennates ühelt nurmenuku õielt teisele, külastavad nad kord lihi-, kord pikakaelalise emakaga õisi, millele siis vastavalt noka kohalt õietolmu satub.“

Oleme näidanud mõlemaid lõikeid, nende allikaid nimetamata, mitmele isikule otsustamiseks: kumb kirjeldus on lapsepärasem — konkreetsem, selgem? ja oleme saanud üksmeelse vastuse *esimese* kasuks. Ometi on lõik A keskkooli õpperaamatust (Vaga, lk. 124) ja B — viie autori algõpetuse raamatust (lk. 50). Peame veel tähendama, et ka *joonis* sellele tekstile on selgem ja näitlikum hra Vaga raamatus (lk. 125), kui arvustatavas raamatus (lk. 49).

Edasi soovitame võrrelda: 1) *risttolmumise mõiste* selgitamist (lk. 49; Vaga — lk. 117). Esimeses loome: „Katsed on näidanud, et mitte igasugusel tolmllemisel ei arene tugevad ja elujõulised seemned“ jne. Vaga: „Katsed näitavad, et risttolmumine on taimedele kasulik“ jne. 2) *Nurmenuku õie*

ehitus (lk. 49; Vaga — lk. 124). 3) Maguna õie ehitus (lk. 4—5) ja õie ehitus (Vaga, lk. 105). Tähelepanav on eriti, et siin selgitatakse täpsalt *ühti ja samu oskussõnu*. Lahkumine on vaid selles, et esimeses raamatus lausutakse: „Nende vahel asub lühike emakakael,“ kuna teises (Vaga) loome: „maguna õie emakal puudub kael“! 4) *Kahe- ja ühekojaliste taimede definiitsioonid* (lk. 38, 41; Vaga — lk. 108); 5) *ühesuguliste-lahksuguliste õite* definiitsioon (lk. 41, Vaga — lk. 107). 6) *Kärbe kirjeldus* (lk. 111—112; Wagner I, lk. 168—170); esimeses raamatus seejuures ka vähem jooniseid. 7) *Kassi kiivaste ja hammaste ehitus* (lk. 72—73; Wagner II, lk. 142—143). 8) *Veise mao ehitus* (lk. 100; Wagner II, lk. 126—7). 9) *Oa seemne ehitus* (lk. 32—33) ja idanemine (Port-Polovtsov, lk. 27 viimane lõik ja lk. 28—29); eriti huvitav: ühed ja samad *oskussõnad* ja *täpsalt ühesugused* joonised (joon. 24, 25, 26; Port — joon. 22, 23, 26) jne.

b) Täpsalt ühesugused *joonised* ja suuremalt jaolt *halvad* on järgmised: „Looduseõpetus“ joon. 53 — „Wagner II“ — 148; 54—165; 56—166; 57—167; 112—23; 113—28; 115—32; 97—73; 98—74; 108—96; 109—100; 106—101; 107—102; 68—161; 101— „Wagner I“ 138; 102—190; 103—155; 114—72.

Peale nende on võetud kesk- või koguni kõrgema kursuse raamatuist 4. õppeaastale kõlbmatud joonised: 11, 12, 14, 33 ja teisi, mille kohta meil pole käepärast allikaid.

Võrdlemisi head on: joon. 67 (Smeilist), 70, 71, 76 ja teised tõuloomade pildid.

Mida peame järeldama nendest näidetest? Kõige rohkem üllatab meid, ja vist ka lugejaid, see asjaolu, et 4. õppeaasta raamat sisaldab keskkooli õppeainet, mis ei erine ulatuselt ega käsitlusviisilt. Autorid seletavad saatesõnas, et „raamatust toodud materjal tuleb... üksikasjalikult ja põhjalikult läbi töötada. Raamatust aga peaksid õpilased *kodus aine kordamisel* kõike seda leidma.“ Oletame, et autorite seisukoht on õige. Aga miks siis lapsed 3—4 aasta pärast, vaimselt ikka *arenedes* ja 5.—6. õppeaastal veelgi tublisti *juurde õppides* ka looduse elust ja nähtustest, peavad 3—4 aasta pärast uuesti „läbi töötama“ juba 4. õppeaastal õpitud aine? (Vajalikust kordamisest siin ei saa rääkida, kuna see toimub meetoodiliselt

hoopis teisiti). Või arvatakse, et 4. õppeaastal õpitu tuleb jäljetult *unustada* keskkooli jõudes? Teistes aineis igitahes ei tule ette sääraseid paradokse. Emakeeles, näit., ei õpita keskkoolis uuesti luuletisi ja lugemispalu, mis on 4. õppeaasta aineks. Samuti, ei lahendata keskkoolis enam 4. õppeaasta ülesandeid jne.

Meie arvates peitub viga selles, et autorid ei ole pannud tähele tähtsat nõuet algkooli õppekavade üldosas: „Etteruttamisest lapse loomulikus arenemiskäigus ja *ainega ülekoormamisest* tuleb tõsiselt hoiduda: see takistaks lapse kehaliste ning vaimliste jõudude arenemist ja teadmuste ning oskuste muutmist kindlaks ja *püsivaks* vaimuvaraks“ (Õppekavad, lk. 1). Seda ignoreerides on püütud anda juba esimesele loodusõpetuse aastale õpperaamat *keskkooli* õpperaamatute *eeskujul*. Piltlikult väljendudes: keskkooli poisi õlalt on võetud kuub, veidi ümber tehtud, käised lühendatud ja siis 4. õppeaasta lapsele selga pandud. Sisult tähendab see, et maitsva, mahlaka vilja asemel lapsed saavad vaid väljapigistatud tui-ma sisu ja koore.

Kirjastusele peame ette heitma, et ta nii vähe on hoolitsenud raamatu välimuse eest, paigutades sinna suurel arvul kulunud, halbu pilte.

Raamatu keel on puine „koolikeel“ tema õõnsate fraasidega. Mille vastu siin tuleb võidelda, oli selgitatud juba esimeses arvustises (vt. „Kasvatus“ 1931, nr. 6).

Oaasidena keelises kõrves leiame üksikuid elavaid löike, kuid kahjuks vähe: lk. 19 all; 20 all — täieliku kontrastina eelmisele lõigule; 88, 117 all ja mõned teised. Üldiselt on keeliselts paremini õnnestunud loomade kirjeldus.

Jättes kõrvale rohkearvulised: „selle mõjul“, „seetõttu“, „arved“, „tagajärjed“, „soodsad võimalused“ ja teised analoogilised väljendid, mis ei rikasta laste keelt ega nende mõtteilma, peatume pisut väljendeil, mis käesolevas raamatus torkasid esmakordselt silma. „Iga taim ja loom kohaneb *teatud* tingimustele“ (lk. 24). „Seemnete paisumine toimub *teatud* jõuga“ (lk. 32): „Iga lind ehitab oma pesa *teatud*, temale

omast viisi“ (lk. 123) jne. Pole pike-mat selgitust: kõik need „teatud“ nähtused on lastele (ja sageli õpetajale endalegi) „teadmatud“. Otse „teadmatus“ maskeerimiseks on fraas „teatud“ väga sobiv.

Väga sageli kordub raamatus ka: „*tuleta meelde*“, näit.: „tuleta meelde umbrohte, mis kasvavad põllul“ (lk. 12). See on täiesti *ebamäärane* ülesanne. Mida laps sel puhul „meelde tuletab“ ja kas ta seda teebki, jääb õpetajale teadmatuks. Aga jätame selle õõnsa ja tüütava fraasi kõrvale, ütleme lihtsalt: „Kirjuta töövihku tuttavate umbrohtude nimed,“ või kui selleks aega: „Joonista ka nende lehti, õisi, kui neid tunned“. Niisuguse *konkreetse* ülesande täitmiseks laps peab tõesti „meelde tule-tama“ s. o. elustama kõik oma kujutlused ja elamusedki nõutud alal. Siis on eesmärk saavutatud. Veel väike märkus: kas ei kaldu ka me ise sellele või teistele säärasele fraasidele, kui pole käepärast konkreetset ainet?

Raamat ei ole ka vaba väikesemaist või suuremaist ebatäpsustest. Näiteid: Nagu tulbil nii on ka teistel taimedel õieosad *arenenud lehtedest* (lk. 46), ebatäpsus loob vale kujutluse. „Õieehituse järgi on nurmenukke kahte *sorti*“ (lk. 49). Veise vatsa suurus antakse 150 liitrit (12½ pange). Veidi eespool loeme aga, et „*päeva kohta* tarvitab veis ligikaudu 100 kg rohtu“ (lk. 90,91). Joonise 77. järgi peaks kogu mao maht ületama 250 liitrit! „Muistsel ajal elas hani metsikult“ (lk. 108). Kas nüüd polegi enam metshanesid? „Kärbes teeb kuni 330 tiivalööki sekundis“ (lk. 112). Kaks iseasja on terve tiiva lõigid ja nende vibratsioonid. „Miks pauguvad talvel aiateibad? (lk. 131). Käsitluse mõtte järgi peaks vastus olema: „jää paisumisest pragudes“. See ei ole õige. „Hall“ ja „härmatis“ ei ole üks ja sama (lk. 143).

Metoodiliselt ebaselge on lk. 138: „Kust „*tõusis*“ järves vesi pinnale, mida näidati eelmises katses keeduklaasiga? Katse joon. 122. järgi ei ole selge: kust tuli nõu põhja 4°-line vesi? Selgus saavutatakse, kui veel lastakse pikkamisi jahtuda; ilma segamata. Järeldus: „*Õhk on halb* soojuse juht“ juhatatud

katse põhjal ei ole õige; tiku või küünla tule ligiduses on tõusev õhuvool (lk. 156). Lk. 137 kordub sama ülesanne, mis lk. 131 (ujuvad ja põhjavajuvad kehad).

Lõpetades küsime: kas on käesolev raamat uue kooli õpperaamat, mis me-

toodiliselt rahuldab kasvatuspsühholoogia ja -teaduse nõudeid, vastab algkooli õppekavadele ja aitab arendada algkooli kasvatustööd temale määratud eesmärkide saavutamiseks? Vastama peame kahjuks eitavalt.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi.

Eesti keele õpetajate IV kongress

22., 23. ja 24. aug. 1931. a. Tallinnas, Raua tänava koolimajas.

(Järg.)

Keskkooli sektsioon.

Esimesena refereerib õp. A. Õuna-
p u u teemast

Vabade kirjandite ülesanne.

Oma ettekandes referent avaldab järgmisi mõtteid:

Vabadeks kirjanditeks nimetame neid kooli-kirjatöid, kus õpilased väljendavad läbielatud ainet omade keeleliste ja loogiliste vahenditega, kuna seotud kirjandis tuleb korrata teiste sõnu, kusjuures aine võib jääda õpilasele hoopis võõraks. Seotud kirjandis esineb reproduktsioon, mitte produktsioon.

Keeleliseks väljendusvahendiks on sõna. Sõna on mõiste ning mõtte kandja. Mida enam inimene areneb, mida enam differentsub tema mõistete-maailm, seda suurem täpsus peab valitsema tema keeles, seda painduvam peab olema keeleaparaat, rikkalikum sõnade tagavara. Kool peab hoolitsema õpilase üldise arendamise kõrval ka tema keeleaparaadi arendamise eest: varustama tarvilise sõnavaraga, õpetama sõnadest uusi vorme looma, lauseid koostama, stiililiselt korraldama, korralikult üles märkima. Vabad kirjandid, andes õpilasele uusi kogemusi mõtete koondamiseks ning korraldamiseks, sunnivad teda leidma uusi, oma mõtetele ja kujudele vastavaid väljendeid ja aitavad kaasa ladusa individuaalse väljendusoskuse kujundamiseks. Kirjandeis esinevad voo-

rused on näitematerjaliks teistele ning ergutajateks uutele pingutustele; puudused annavad aluse keele- ja stiilõpetuse tundide korraldamiseks.

Vabade kirjandite kaudu selgitab õpilane endale oma selgusetud päeva- ja maailmavaate küsimused. Kui selleks ei piisa omadest kogemustest ja teadmusest, juhatakse õpilane sellekohase kirjanduse lugemisele. Siit kujuneb lõpuks oskus iseseisvalt uurida.

Vabad kirjandid on väärtuslikuks materjaliks õpilase tundmaõppimiseks, mis annab aluse tema juhtimiseks ning kasvatamiseks.

Nii arendavad vabad kirjandid oskust koondada ning korraldada oma mõtteid, neid ladusalt oma isikule vastavas „stiilis“ väljendada, on aluseks keele- ja stiilõpetusele, korraldavad õpilase siseilma ja on õpetajale aluseks kasvatustöös.

Läbirääkimised I referaadi kohta otustatakse pidada ühiselt järgmise referaadi läbirääkimistega. Pärast 5-minutilise vaheaega refereerib õp. H. R u u b e l teemast:

Kodused ja klassitööd.

Referent avaldab järgmisi mõtteid:

Kirjalikud tööd jaotame kahte liiki: kirjandid ja harjutised. Mõlemad võivad olla koduseks või klassitööks.

Kirjandid. Kirjandite ülesanne on õpilase keele ning stiili arendamine ja õpilase kasvatamine iseseisvalt, produktiivselt töötavaks inimeseks.

Kirjandi-õpetuses tuleb võimalust mööda püüda õpilase vaba vaimse töö poole. Õpilane ärgu olgu ainult reprodutserija, vaid produtseerija.

Õpilaselt nõutagu tõsist tööd, aga loodagu võimalust mööda niisugused tingimused, et teda ei kihutaks tööle ainult õpetaja käsk, vaid huvi töö vastu. Seejärel

1. olgu kirjandite teemad õpilaste huvi ning arengu kohased;

2. antagu õpilasele võimalus teemat valida;

3. ärgu jäetagu kasutamata teemadeks aktuaalseid küsimusi õpilaste kui ka ühiskondlikust elust;

4. valitagu töö ülesandmiseks võimalikult niisugune aeg, mil õpilaste huvi küsimuse vastu on eriti elav;

5. organiseeritagu klass üheks tööühiskonnaks, nii et õpilane töötamisel tunneks, et ta ei kirjuta ainult harjutamiseks, vaid et tal on kohustisi ka kaasõpilaste vastu. Teema arutamine takistab õpilaste iseseisvat mõtlemist, seepärast piirdu tagu ainult üldiste juhutuste andmisega töö erinevate raskuste võitmiseks, aga õpilasi tutvustatagu tööviisidega ja uut liiki töö puhul arutagu näiteks läbi mõni sedalaadi teema. Samuti antagu õpilastele seletusi nende küsimuste kohta, mis neil enestel teki- vad kirjandi kirjutamisel.

Et õpilased ei jätaks kirjutamist viimaseiks päeviks, on soovitatav nõuda eeltöö esitamist.

T e e m a d. Keskkooli nooremais klassides on kohased jutustavad ja kirjeldavad teemad ja kerged eritlused. Õpilasi tuleb õpetada vaatlema ja oma tähelepanekuid täpsalt sõnastama.

Ainet kirjandeiks pakuvad õpilaste kodune ja koolielu, loetud kirjandus, teised õppeained, nagu looduslugu ja maateadus jne. Kirjanduslike teemade andmisel on sel astmel tarvilik ettevaatus, sest kirjand võib kergesti kujuneda autori sõnade korduseks. Vanemais klassides on valitseval kohal arutised. Ainet saab küllaldaselt ühiskondlikust elust, kirjandusest, kirjandusloost, ajaloost, majandusteadusest jne. Tuleb hoiduda andmast raskeid abstraktseid teemasid, sest need võivad kasvatada õpilasi sõnadetegemisele.

Sel astmel lastagu ka kirjutada uurimuste-sarnaseid töid allikate põhjal ja referaate teaduslikest töist.

Peale selle tuleb õpetada koostama protokolle, kirjutama palvekirju ja tutvustada muude igapäevases elus sagedamini esinevate kirjalikkude väljendusvormidega.

Kirjandite parandamist ei käsitle, sest selle kohta on kavas erireferaat.

K o d u s e d j a k l a s s i t ö ö d. Koduseil ja klassitööl on erinevad pedagoogilised väärtused. Koduste kirjandite puhul on õpilasel võimalus pikemat aega ainet koguda ning sellesse süveneda, tööd viimistella ja väliselt korralikult kirjutada, aga kodus on õpilasel suurem võimalus võrast abi kasutada.

Klassitööd arendavad kiiret mõtlemist ja on usaldatavamad õpilaste hindamisel, aga nad võivad edendada pealiskaudsust. Samuti on klassis kirjutamisel raskendatud stiili ilu ja töö välise korralikkuse taotlemine.

Kas eelistada koduseid või klassitöid, see on vaieldav küsimus. Paljud õpetajad ei poolda koduseid töid, sest nad kardavad petmist õpilaste poolt. Et koduseil töil on suuri pedagoogilisi väärtusi ja et enamik õpilasi on ausad, ei ole koduste tööde hülgamine õigustatud, vaid tuleb anda koduseid kui ka klassitöid,

V i g a d e v a s t u v õ i t l e m i n e on praegusel ajal raske töö, sest õpilased kuulevad ja loevad igapäev vigast keelt. Tähelepanekud näitavad, et kõige raske mini vabanevad õpilased neist vigadest, mis esinevad harilikult ajalehis, raamatuis ja kõnekeeles. Seepärast tuleks nõuda, et kooliraamatukogudesse muretsetaks esmajoones neid raamatuid, mille keel vastab Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu keelele ja tunnistada tarvilikuks; et kirjastajad ja autorid hoolitseksid selle eest, et raamatuis ei leiduks jämedaid keelevigu. Tööd raskendab ka see asjaolu, et Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat ei ole hinnalt õpilastele kättesaadav. Seepärast tuleks õpilaste tarvis koostada „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatust“ lühendatud väljaanne.

Koolis aga tuleb vigade vastu võitlemiseks korraldada järjekindlalt keelelisi kui ka stiililisi harjutusi tarbekorral kuni viimase klassini.

Et õpetajal oleks selge ülevaade õpilaste keelevigadest, selleks tuleb kirjan-dite parandamisel registreerida kõik tähtsamad vead. Vastavalt vigade ise-loomule koostatakse harjutised.

Niisugune töötamisviis nõuab õpeta-jalt väga palju jõudu. Et õpetaja pü-siks töövõimelisena, on tungivalt tarvis vähendada emakeele õpetajate nädala-tundide arvu.

Läbirääkimised.

J. Aavik: H. Ruubeli referaadilt oleksin oodanud põhjalikumat esitust kirjatööde sisulise ja stiililise külje õpe-tamise üle, kuid sellegi suurem ja huvi-tavam osa käsitles kirjandite õigekeel-suslikku külge ja ennetas seega suurelt osalt järgmiste referaatide, E. Nurme ja minu oma, mõtteavaldused.

A. V a i g l a — soovitab keelelised kü-simused jätta pärastiseks.

H. R u u b e l: J. Aavik heitis mulle ette teemast kõrvalekaldumist. Tema arvates oleksin mina pidanud kõnelema ainult kirjatööde sisulisest küljest. Mulle saadetud temast „Kodused ja klas-sitööd“ ei saa kuidagi järeldada, et ma oleksin pidanud kõnelema ainult sisuli-sest küljest; seepärast ei ole J. Aaviku etteheide õigustatud.

Referaadi kirjutamisel ei teadnud ma, missugused referaadid on kongressi ka-vas. Pärast ei olnud mul võimalik oma referaati enam ümber töötada. Et vä-hendada kordumist teiste referaatidega, jätsin ettekandmisel täiesti välja vigade parandamise küsimuse ja kõnelesin õige lühidalt keele ravimisest. Täiesti välja jätta ma viimast osa ei saanud, sest siis ei oleks ma üldse saanud kõnelda harju-tistest, mis on tähtis liik kirjalikke töid.

A. Ö u n a p u u: Oma referaadis luba-sin küll mõned märkused kõrvalt, kuid mul oli tarvis analüüsida, mis kuulub va-bade tööde ülesannete hulka ja mis sinna ei kuulu. Nii tuli mul ette tuua küll palju ja sealt valida. Nii poleks süüüis-tus kõrvalekaldumises õige.

K. L e e t b e r g: On väga tähtis õp-pijaid juhatada keelelise ütleamise mõnu tähele panema. Seda võib teha koolis mitmeti. Juba esimeses klassis, kus tu-leksid vanasõnad ja mõistatised ka kee-lise mõnu järgi hinnata, õppijaid en-

did lasta seda, mis on mõnus, mõnutu seast välja otsida. Luuletiste seletuse juures rõhku panna keelelisele mõnule. Ka heas kirjatükis ja luuletises, kui on labaseid kohti, õppijaid lasta neid ise ot-sida. See teritab õppijate esteetilist maitset, ja siis tuleb ükskord uus põlv, kes oskab olla kirjanduslikult nõudlikum kui praegune. Kui lugejad nõudlikud, siis ei saa ka kirjamehed enam labaselt kirjutada.

A. V a i g l a: Kuidas parandada prae-gust olukorda? Esitatud retseptid ei juhi meid õigetele radadele. Kas õpilane peab koolis midagi tegema? Meie pea-me kasvatama õpilast nii, et ta teaks ja hindaks kooli tõsise töötamiskohana.

A. Öunapuu referaat sisaldas kava-küsimuse. Kava pole tarvis kinnistada, kuid kavakindlalt peab teemat arenda-ma. Sissejuhatastest ei saa loobuda. Kolm tähtsamat põhinõuet peab olema kirjan-dil: sissejuhatus, mõttearendus ja lõppsõna. Nõuti tarbestiili kirjandis. Kuid stiil peab sõltuma ainest. Võõra stiili jäljendamist pole vaja keskkoolis. Järeleaimamise vastu tuleb võidelda. Ümberjutustus ei sobi enam keskkooli. Stiili tundmaõppimist soodustab teadlik stiilianalüüs, mis peab teostuma järjekindlasti. Punast tinti tuleb kasutada parandusvahendina. Õpilaste tööd peak-sid muutuma produktiivseiks.

H. Ruubeli referaadi puhul oleks vä-hem tähendada. Kui on üldisi teateid antud kirjandi kirjutamise kohta, siis pole vaja neid anda enami iga kirjandi puhul eraldi. Kirjanduslik teema olgu aukohal gümnaasiumis. Referaate tuleb korraldada vanemais klassis. Tuleb õpi-lased panna mõttevahetusi protokollima. Referaadid tekitavad mõtteid. Õpilased peavad ise tegema vigade registri. Ka see on tervitatav, kui õpilasel on eriline maitse kirjanduse hinnangu suhtes.

E. S c h ö n b e r g: On heameel kuul-da, et ikka enam ja enam arvamine maad võtab: ka õpilaselt tuleb nõuda tublit ja tõsist tööd. „Lillekaste“ ja sentimentaalsete, tahtejuetatute inimi-olendite kasvatamisest mingi kartuse pärast, et võime maha jääda modern-seist kasvatuslikest otsingutest, peame loobuma. Väljastpoolt tulnud vooludest võtame vastu ainult miipalju, kuipalju

see avitab kasvatada tugevat, võimelist inimest ning kuipalju see on kokkukõlas meie rahva põhiomadustega.

Mis aga erilisel puutub koolikirjandisse, siis on see praegu veel probleemiks, kas on tarvis lasta õpilastel niipalju kirjatöid teha, nagu nüüd nõuame, vaevates kõigepealt õpetajat. Üksikud — tösi küll — veel arglikud katsed näitavad, et resultaadid pole halvemad, kui laseme õpilastel tutvuda stiililt ja ka keelelt eeskujulikkude kirjanduslikkude teostega, võtame abiks suulised seletused ja vähemad kirjalikud harjutused klassis ning kujundame nõnda õpilasel nagu teadmatult rahuldava stiili ja korraliku keele ilma tapva vaevata õpetajale. Säärane toimitsemine säilitaks vast enam individuaalset joont õpilase kirjandeis. Olen tahtnud ainult mõtte liikuma panna järelekaalumiseks, ilma et soovitaksin laialatuslikumat katsetamist selles suunas.

J. A a v i k: Oleks oodanud, et referent omalt poolt oleks määranud mõndki asja täpsamalt kirjandite alal: mitu tööd aastas, kui suur peab olema nende miinimum-pikkus jne., ja et ta oleks esitanud rohkem tegelikke näiteid võimalikest teemadest jne. Omalt poolt arvan, et keskkooli klassides tuleb teha igas veerandis à 1 klassi- ja 1 kodutöö, välja arvatud V klassis, kus IV-ndas veerandis võib kodutöö ära jääda. Seal võib selle eest olla suurem kodutöö kogu teise poolaasta kohta, mille teemad antakse juba II-sel veerandil. Seesuguse suurema kirjatöö on tarvitusele võtnud Tartu direktor J. Roos oma koolis.

Pooldan referendi mõtet, et õpilastelt tuleb nõuda koduse töö mustandi esitamist nädal aega enne puhtandi äraandmise tähtaega. Oleks otstarbekohane, kui õpetajal juba õppeaasta alul oleks kindlaks määratud kõik aastas antavad teemad ja nende järjekord. Muidugi on võimalik neis ka tarvilisi muutusi teha aasta kestel. Iseendast mõista, et õpilasele ainult iga käesoleva veerandaasta kodutööde teemad esitatakse ühe korraga.

H. R a j a m a a: Eelmised sõnavõtjad on juba algatanud küsimuse, mis pakitsenud minulgi südamel. Sellest on räägitud juba varemgi, et kirjatööde

arvu tuleks kaaluda ükskord tõsiselt. Sellega ühenduses tuleb lahendada klassi- ja kodutööde vahekord. Mõnes koolis lastakse teha väga palju koduseid töid. Kuid tuleb tõsiselt kahelda selles, kas me saavutame sellega palju. Õpilased kirjutavad sinna kokku kõikisugu tühja-tähja, sagedasti pikalt-laialt ja kavakindlusetult. Ja kui klassis on veel 30—50 õpilast, siis kujutelge seda asjatut vaeva, mis õpetaja peab nägema nende tööde lugemisel ja parandamisel. Paljudel juhtudel, eriti suuremais keskkooltades, lastakse kodused tööd teistel teha, nii et õpetaja ei või sugugi kindel olla otsuse langetamisel. Arvan, et koduseid töid võiks tublisti vähendada, 1 kodune töö veerandaastas on küllalt. Selle eest tuleks enam rõhku panna klasisitöile. Kirjutamisaeg võiks olla kõige rohkem 3 tundi; 4 või isegi 5 tundi järjgimööda kirjutada lasta oleks küll mõtetu. Kaks hästiettevalmistatud klassitööd veerandaastas on küllaldane arv (peale nende keele- jt. harjutused).

T. K o i k: Kirjalikkude tööde tegemine on raskeks töökoormaks eesti keele õpetajale. Vabad teemad sageli ei vasta õpilaste võimistele; nad pole sageli elulised. Kirjandele on tarvis pühendada rohkem tähelepanu. Ärgu valigu õpetajad eluvõõraid teemasid. Kirjade kirjutamist tuleks harjutada. Ajalehekuulutisi õpetatagu koostama. Eesti keele õpetaja peab olema kirjanduslikkude kalduvustega.

Kuna sõnavõtjaid veel rohkesti, siis otsustatakse läbirääkimised katkestada ja tehakse lõunavaheaeg.

H. R a j a m a a: Dir. T Koik heitis ette eesti keele õpetajaile tarbetute ja eluvõõraste teemade käsitlest koduseis kirjatöis. Nagu me kuulsime, olevat hra Koik ringkirjaliselt kogunud vastavat materjali. Siin kerkib küsimus: kas hra Koik on teiste keskkoolide ainete, käsitusviisi ja ulatuse kohta ka kogunud samasugust materjali? Kas selle kohta on keegi kogunud ka materjali, kuipalju teiste ainete õpetajad laovad õpilastele kaela igasuguseid koduseid ülesandeid? Kuipalju laotakse õpilastele kaela ajaloo (vanad kaardid!), maateaduses igasuguste kaartide, kaardisuurenduste, dia-

grammide jne. jne. alal! Kas siingi ei tehta tarbetut ja eluvõõrast tööd?

A. R a u d s e p p: Õigekeelsuse arendamisel ei tohiks kõrvale jätta peale emakeele õpetajate ka teiste ainete õpetajaid. Peaksime olema juba niikaugel, et iga aine õpetaja suudaks õpilase kirjatöodes märkida ka keelevead ja nõuaks korralikku keelt ning stiili.

Meil pole küllaldest alust ja õigust eitada õpilaste kodutöid, nagu seda teeb J. Aavik. Kodutöodes võib õpilane näidata, mida ta üldse suudab normaalolukorras, kuna klassitöodes ta oma töö puudusi — ka välist räpasust — vabandada võib erilise olukorraga, mis tihti identne eksami omaga.

Süsteemi pärast peaks gümnaasiumis aset leidma piiratud arvul ka deduktiivset laadi kirjatöid (vanasõnad). Induktsioon üksi ei vii sihile.

G. M a t t i e s e n: Koduseid kirjan-deid tuleb teha, sest eriti need harjutavad õpilast pidevalt mõtlema.

Koduseid kirjatöid tuleb tingimata hinnata, hoolimata sellest, et leidub õpilasi, kes ei esita iseseisvaid töid, sest koduse tööga nähakse harilikult palju vaeva, ja jättes selle hindamata, me haavame õpilase enesetunnet ja võtame talt töötahete.

Olen isiklikult suuremat rõhku pannud astraktsetele teemadele kui praktilistele, sest olen veendunud, et need sunnivad õpilast sügavamalt mõtlema, ja kui ta neis kirjandeis arutab ja harjub tarvitama korralikku mõtteavaldust, siis ta teeb seda ka mõnes palvekirjas või elulookirjelduses. Pealegi pole pealtnäha abstraktne teema sagedasti õpilasele sugugi abstraktne, vaid ka välja kasvunud otsekohe läbivõetud ainest.

Tuleb hoiduda ülearu pikast ajast klassitööde puhul. Kahest tunnist jät-kub (lõppklassis ka 3), kuid tuleb teha ka ühetunnilisi, sest liiga pikk aeg soodustab üleliigset sõnadetegemist.

J. G r ü n t a l: H. Ruubel väga kategooriliselt nõuab, et „igal inimesel peab olema kindel kvantum teadmusi“. Kas see kategoorilisus jääb püsima, kui tekib vajadus vastata küsimusele — m i s s u g u n e on siis see teadmuste kvantum? Isiklikult arvan, et see kvan-

tum iialgi ei saa olla kindel: elatis-miinumumi siin pole!

Oleks tänuväärt ülesanne Eesti Keele Õppekorralduse Toimkonnale koostada eesti keele alal igale inimesele tarviliste teadmuste standardregister, määrata lubatavaid nihkumisi sellest standardist allapoole ja ühtlustada oma tööd teiste ainete toimkondade sama-laadsete töötulemustega.

Samuti tarviliseks tööks oleks pu-hastada veidi kirjalikkude töödega seotud terminoloogiat ja mõjutada selle järjekindlat tarvitamist: kirjatöö, kiri-töö, kirjand, klassitöö, kodune töö, kodu-töö — on praegu tarvitusel ilma kindla sisuta.

Vastu võtta H. Ruubeli ettepanek-sooviavaldus, et kirjastusärid korrigeeriks oma väljaandeid, ei oleks tark taktelistel põhjustel: see takistaks meid seada üles nõudmisi õpilastele õigekir-jas. Seltskond ütleks: „Kirjameeste töödele nõuata eriteadlase korrektuuri, kuidas siis õpilased võivad kätte saada õigekirjakunsti?“

Meil on saanud moodseks süüdistada õpilasi: nad ei tee kodus tööd, või teevad pealiskaudset tööd, sest neil pole aega — tarvis sportida, tantsida, pidudel ja kinos käia. Sama õigusega võib öelda, et õpilane käib kinos jne. sellepärast, et tal pole tööd või saab läbi pealiskaudse tööga. Ja siis elu klassis — kas seal õpilasi juhatakse töö-le ja lastakse teha tööd? Ei. Sõna „töö“ on reserveeritud ainult kirjalik-kudele töödele; siin öeldakse klassitöö, muidu klassis on tund. Kõige tõsisemat tähelepanu tuleks pöörda sellele, et klas-sis ikka tehtaks tööd kõigi õpilaste, mitte aga ainult õpetaja poolt.

Referentide lõppsõnad.

A. Õ u n a p u u: A. Vaigla arvustust kuulates meenusid Piibehehe sõnad, et „nad ei arvustagi õieti „Pisuhända“, vaid igaüks on ise enesele „Pisuhänna“ teinud ja arvustavad to-da palehigis“. Nii ka A. Vaigla nõudis retsepti õpetuse kohta, kuid minu tee-ma „Vabade kirjandite ülesanded“ ei lubanud neid pakkuda. Oleks neid ta-hetud, siis oleks ehk teemagi olnud

teissugune, kas või — „Kuidas korraldada vabasid kirjandeid“ või muud sarnast. Minu referaadis oli algusest peale näidatud, et reprodutseeriv ümberjutustus on suur pahe, tema kasutamise tagajärjed võivad olla inimesele kohutavad, kuid A. Vaigla väitis, et mina vist ikka pooldavat neid, ainult oma pooldamist ei olevat selgesti väljendanud. Stiili kohta vastuvaidluses asuti samale seisukohale, nagu see referaadiski oli — aines nõuab vastava vormi, vastava keele, tarbekorral tarbekeele.

Kirjatöö kava peavad õpilased oskama koostada ja ka tema järgi kirjutada. Seda on tarvis peaaesjalikult siis, kui on teema, millest pole õpilasel midagi öelda ja milliseid kahjuks meil vahel ikka antakse. Töö tuleb tema järele harilikult nahkne. See oli minu seisukoht referaadis ja pean seda uuesti toonitama. Ei saa arvamust jagada, et ikkagi peab kirjutama sissejuhatuse, kuigi õpilasel pole seal midagi öelda ning see kujuneks sõnadetegemiseks ja ilma selleta tööd saaks alata palju elavamalt.

Tööd peab nõudma ja tuleb nõuda õpilaselt, kuid jõukohast tööd. Kirjandki peab olema jõukohane ja alalt, millest õpilasel on midagi asjalikku öelda. Muidu jõutakse paratamatult kõige üldisema sõnadetegemiseni. Kirjutatagu asjalikult! Lähemale elule, nagu ütles seda dir. T. Koik! Seda aga saavutatakse jõukohasel ja tarbekohasel tööd. Lapse jõu õiglase hindamine ja jõukohase töö andmine pole laste hellitamine!

H. R u u b e l : Läbirääkimistes kõige rohkem kõneldi koduste tööde vastu, sest kaheldakse õpilaste aususes. Minu arvates on keskkoolis koduste tööde andmine siiski paratamatu. Ei saa ometi keskkoolis piirduda kirjanditega, mille kirjutamiseks jätkub 1—2 tunnist, vaid tuleb anda ka suuremaid töid, mis nõuavad pikemaajalist aine kogumist ning sellesse süvenemist, sest me peame õpilasi ette valmistama nende tööde tarvis, mis ootavad neid elus ja ülikoolis. Mis puutub õpilaste aususse, siis julgen

väita, et enamik õpilasi on kindlasti ausad. Üksikud ebaausad õpilased peavad õpetajat ka klassitööde puhul. Tean veneaegsest koolist juhtumeid, et isegi võistluseksameil kõvendatud järelevalvele vaatamata kasutati võõrast abi. Koduste tööde hülgamine ei ole õigustatud, vaid tuleb anda niihästi koduseid kui ka klassitöid.

Mõned kolleegid, kes nähtavasti ei olnud hästi kuulnud mõnd minu lauset, vaidlesid minu referaadi puhul niisuguste mõtete vastu, mida mina polnud väljendanud, ning kordasid minu poolt öeldud mõtteid.

A. Vaigla on ümberjutustiste vastu. Ka mina ei poolda neid kui kirjandeid. Ma ütlesin, et kirjandid olgu võimalikult niisugused, et õpilane ei oleks reprodutseerija, vaid produtseerija. Kui harjutised — ütlen seda oma referaadi täienduseks — on ümberjutustised mõnikord tarvilikud, et õpilane õpiks võõra mõtteid kokkuvõtlikult sõnastama.

A. Vaigla on saanud minust nii aru, nagu peaksin ma kirjanduslikke teemasid liiga raskeiks. See on vääraarusaamine. Mina ütlesin ainult keskkooli alama astme tööst kõneldes, et sel astmel on teemad õpilaste kodusest ja koolielust kergemad ning kohasemad kui kirjanduslikud teemad, ja juhtisin tähelepanu sellele, et kirjanduslikele teemadele kirjutatud tööd võivad kergesti kujuneda autori sõnade kordamiseks, kui teema ei ole hästi valitud. Vanemate klasside tarvis ma soovitasin ka kirjanduslikke teemasid.

Ma ei ole kunagi öelnud, nagu tõendas A. Vaigla, et „vanasõnadega ei ole midagi peale hakata“, vaid ütlesin, et teemad, mis ei sisalda valmis tööd, on paremad.

A. Vaigla soovitas õpetada kirjutama protokolle. Mina ütlesin sedasama.

A. Vaigla ei ole rahul sellega, et õpetaja peab vigade registrit, vaid nõuab, et õpilased ise seda teeksid. Vigade registreerimisest õpilaste poolt ma ei kõnelnud, sest pidin vahele jätma vigade parandamisega ühenduses

olevad küsimused. Ma pean aga vigade seletuste üleskirjutamist õpilaste poolt väga tarvilikuks ja lasen seda alati teha, aga see ei vabasta õpetajat vigade registreerimisest, sest õpetaja ei saa edukalt võidelda vigade vastu, kui tal puudub neist ülevaade.

Et hooletusevigade puhul tuleb tarbekorral karistada, sellest ma kõnelesin.

A. Vaigla ja E. Schönberg rõhutasid, et õpilasi ei tohi hellitada. Kuna läbirääkimisi peeti kahe referaadi kohta korraga, ei tea ma kindlasti, kas need sõnad olid öeldud minu referaadi kohta. Mina igatahes ütlesin: „Meil on sageli õpilasi hellitatud, sest on peetud nende tööd liiga raskeks. Õpilaste

telt aga tuleb nõuda tõsist tööd, sest elu ei hellita meid.“ Sellest, et ma ütlesin, et tuleb äratada õpilastes huvi töö vastu, ei saa järeldada, nagu oleksin ma soovitanud õpilaste hellitamist. Huvi on igasuguse õppetöö edukuse eelduseks. Kui tahame kasvatada õpilase inimeseks, kes austaks kaasainimeste õigusi, siis peame austama ka tema õigusi.

Mul on heameel, et minu referaadi puhul tekkisid elavad läbirääkimised, ja et mul avanes võimalus uuesti sõna võtta nende küsimuste kohta, millest mõned kolleegid olid valesti aru saanud.

(Järgneb.)

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

E. Õ. Liidu asemikkudekogu koosolek.

Eesti Õpetajate Liidu asemikkudekogu järjekorraline koosolek peeti 31. okt. s. a. Koos-

olekust võtsid oma esindajate kaudu osa järgmised organisatsioonid:

1. Haapsalu Õpetajate Ühing	1	esind. A. Uibokand.
2. Harju maak. Õp. Liit	5	„ A. Kallion, J. Ratassepp, A. Ruut, T. Taalman, T. Talbak.
3. Järvamaa Õpetajate Liit	4	„ A. Alber, K. Aun, S. Kass, J. Söödor.
4. Läänemaa Õpetajate Liit	3	„ J. Kranfeldt, H. Rajamaa, E. Veiderman.
5. Pärnu Õpetajate Ühing	1	„ J. Mühlbach.
6. Pärnumaa Õpetajate Liit	2	„ E. Glück, H. Siitam.
7. Saarte Õp. Üh. Liit	1	„ A. Klauren.
8. Tallinna Õpetajate Selts	10	„ G. Hion, M. Kaer, A. Kuks, J. Kulbusch, G. Ollik, V. Orav, V. Peet, J. Tamm, D. Treiman, A. Veiderman.
9. Tartu Keskkooli Õp. Ühing	2	„ J. Adamson, A. Kaljot.
10. Tartu Õpetajate Selts	4	„ M. Koch, E. Nurm, J. Simtman, M. Vellema.
11. Tartumaa Õpetajate Liit	4	„ A. Kepp, K. Lenk, A. Muska, K. Neuman.
12. Valga Õpetajate Ühing	1	„ A. Puudersell.
13. Valgamaa Õpetajate Liit	2	„ H. Sarv, V. Suigussaar.
14. Vene Õpetajate Keskliit	3	„ O. Arrol, O. Gavrilova, S. Schilling.
15. Viljandimaa Õp. Liit	4	„ P. Adamson, A. Pajur, A. Schulzenberg, P. Tiss.
16. Virumaa Õpetajate Liit	7	„ K. Blum, V. Hübner, J. Lindman, P. Pedisson, V. Raam, P. Raudsepp, P. Veevo.
17. Vändra Õpetajate Selts	1	„ H. Schmidt.
18. Võrumaa Õpetajate Liit	2	„ E. Muuga, T. Randvere.

Kokku 57 esindajat.

Peale mandaatidega varustatud delegaatide võtsid koosolekust osa veel E. Ö. Liidu juhatusel liikmed E. Martinson, A. Janson, M. Välbe, J. Elango, J. Unt, J. Kents, H. Roos, J. Rummo, min. J. Piiskar ja õige mitmed Tallinna õpetajad.

Koosoleku avas E. Ö. Liidu esimees E. Martinson, tervitades kokkutulnud delegaate. Koosoleku juhatajaks valiti A. Schulzenberg, A. Kepp ja E. Muuga, kuna protokoll kirjutasi T. Randvere, H. Rajamaa ja S. Kass. Mandaatkomisjoni liikmeiks valiti P. Adamson, A. Kaljon ja M. Koch.

Minister J. Piiskari kõne.

Esimest korda E. Ö. Liidu tegevuse ajal esines asemikkudekogu koosolekul ülevaatliku referaadiga hariduselu korraldusküsimustest haridusminister. Kõneleja andis faktideküllase täiendava kõigist tähtsamaist hariduselu ja koolipoliitika küsimustest, märkides ka üksikuid alasid, kus organiseeritud õpetajaskonna kaastöö eriti vajalik ja soovitatav.

Ettekandele järgnesid elavad läbirääkimised, kus puudutati ühtluskooli säilitamise, õpetajate ettevalmistamise, üleproduktiooni ja teisi küsimusi.

Aruanded kinnitati.

E. Ö. Liidu tegevuse kohta oli asemikkudekogu esitatud kinnitamiseks rida mitmesuguseid aruandeid, millest kõige suurem E. Ö. Liidu tegevuse aruanne. Üksikute alade aruandeid täiendati juhatusel poolt suusõnal. Revisjonikomisjoni aruandest selgub, et tegevus ja asjaajamine ning arvepidamine on olnud kõigiti korralik ja nõutavalt kiire.

Läbirääkimistel soovitati tömmata Liitu ka täiendus- ja põllutöökoolide õpetajaid, samuti ka saksa koolide õpetajaid, ning anda toetust teenistuseta jäänud noortele õpetajatele. Viimasele soovile vaieldakse mõnel poolt vastu. Kõik aruanded kinnitati ühelhäälel ja avaldati E. Ö. Liidu juhatusel tänuhoosla töö eest.

Uus tegevuskava.

E. Ö. Liidu 1931./32. a. tegevuskava peajooned on asemikele kirjalikult välja jagatud. Nendest on esikohal koolikorralduslikud ja kasvatusõpetuslikud küsimused. Neile järgneb õpetajate vaimsete, õiguslike ja aineiliste huvide käsitlemine ühes organiseerimistööga. Lõpuks on ette nähtud rahvusvaheline läbikäimine ja mitmesugused väikesemad ülesanded.

Kõigil aladel on valitsemas pidev ja süstemaatiline töö. Eelmiste aastate algatused leiavad järjekindlat arendamist, muidugi võimaluste piires. Lisaks kavatsus ettenähtud ülesandele võib tegevusaasta jooksul tulla ka praegu ettenägemata ülesandeid.

Tegevuskava kohta võtavad asemikud elavalt sõna ja soovivad erilist tähelepanu pöörda seltskonna informeerimisele kooliküsimustest, desarmeerimise propagandale, kohalike ühingute tegevuse elustamisele ja

organiseerimisküsimusele. Mõnelt poolt soovitakse Riigikogu valimistele minna kõigil riigi- ja omavalitsusteenijail oma nimekirjaga, millele aga vaieldakse ka vastu. Samuti tekitab vaidlusi noorte õpetajate kaasatõmbamise ja üleproduktiooni küsimusi. Kõneldakse ka kooliuuendustöö korraldamisest ja palkade kärpimise kavatsusest. Palkade vähendamise vastu otsustatakse võitlusse astuda.

Eelarved.

Eelarved kinnitatakse kõik ilma muudatuseta. E. Ö. Liidu eelarve on tasakaalustatud Kr. 25.500 peale. Toetuskapitali eelarve on koostatud Kr. 1.200 suuruses, „Noorusmaa“ kirjastiku eelarve Kr. 4.800 ja „Kasvatuse“ eelarve Kr. 9.650 suuruses.

Valiti uus juhatus.

Juhatusel tekis vaidlus juhatusel liikmete arvu pärast. Harjumaa saadikud nõudsid, et uude juhatuses tuleb valida märksa suuremal arvul maaõpetajaid. Enamuse poolt otsustati endist viisi valida 12 liiget Tallinnast ja 7 mujalt.

Kinnisel hääletusel valiti juhatusel liikmeiks Tallinnast — E. Martinson, M. Välbe, J. Rummo, J. Kents, H. Roos, J. Piiskar, A. Veiderman, A. Janson, J. Elango, A. Kuks (kõik endised) J. Tamm, O. J. Kiesel (uued); Tartust — E. Nurm ja M. Koch (endised); Paidest — J. Söödor (uus); Haapsalust — H. Rajamaa (uus); Rakverest — P. Raudsepp (end.); Viljandist — P. Adamson (end.); Võrust — T. Randvere (uus).

Muud valimised.

Revisjonikomisjoni liikmeiks valiti A. Alber, J. Alver, J. Depman (kõik endised), S. Kass ja J. Ratasseppe (uued). Neile kandidaatideks A. Kaljot ja M. Vellema.

Aukohtu liikmeiks valiti kõik endised tagasi: M. Nurmiste, N. Kann, M. Välbe, V. Peet ja O. J. Kiesel.

Toetuskapitali juhatusse valiti asemikkudekogu poolt G. Hion (end.), J. Unt ja J. Sihver (uued).

Esindaja määramine k.k.ü. „Töökooli“ juurde jäeti juhatusel hoolde.

„Õpetajate Lehe“ küsimus.

„Õpetajate Lehe“ edaspidise väljaandmise küsimus tekitab rohkesti kõnelusi. Lõpuks võetakse vastu järgmine otsus:

Asemikkudekogu on põhimõttelikuks nõus võtma „Õpetajate Leht“ E. Ö. Liidu häälekandjaks ja volitab juhatusel tarbekorral seda küsimust otsustama ja teostama.

Mitmesuguseid küsimusi.

Tallinna Õp. Selts on palunud võimaldada pedagoogilise kirjanduse võla tasumist osade kaupa 8 aastal jooksul, alates 1931. aastast, 100 krooni iga aastal ning kustutada võlast Kr. 196,40. Sellele palvele otsustatakse hääletenamusega vastu tulla.

E. Õ. Liidu liikmemaksu tasumise senine kodukord otsustatakse muuta ja selle asemel maksta panna uus lihtsustatud kodukord.

Koosolekul algatatud küsimuste all kõnelakse pikemalt organiseerimisküsimusest ja peetakse sel alal soovitavaks kirjaliku ettepaneku tegemine kõigile „metsikule“ õpetajaile.

Lõpuks tekitab pikemaid mõttevahetusi õpetajate hindamise küsimus, milleks teenistuse seaduse alusel tahetakse maksta panna eriline määrus. Koosolijad leiavad sellise määruse olevat täiesti tarbetu ja ülearuse.

Koosolek lõpeb hilisõhtul ning saadikud ruttavad rongidele, et järgmiseks päevaks koju jõuda.

E. Õ. Liidu juhatus oli koos.

E. Õ. Liidu asemikkudekogu poolt äsja valitud uue juhatuse esimene töökoosolek peeti 15. nov. k. a. Tallinnas. Koosolekust võttis osa valdav enamik liikmeid.

Koosoleku esimeseks ülesandeks oli ametite jagamine. Liidu esimeheks valiti üksmeelselt edasi senine esimees E. Martinson ning temale abiks J. Kents. Teise abiesimehe valimine lükati edasi. Sekretäriks valiti J. Elango edasi ja temale abiks J. Tamm. Laekahoidjaks valiti J. Unt edasi.

Liidu sekretariaat, kelle ülesandeks Liidu asjade ajamine ja vähema tähtsusega küsimuste otsustamine juhatuse koosolekute vaheajal, otsustati moodustada kõigist esimeestest, sekretäridest ja laekahoidjast, kokku 6 liiget.

Järjekordsete juhatuse koosolekute küsimus jäeti lahtiseks. Otsustati kokku tulla tarvidust mööda, määrates koosolekud võimalikult pühapäeviti.

Otsustati moodustada kutsehuvide, ekskursionsiooni, noorsookirjanduse, algkooli ja pedagoogilise toimkond; senine edasiharimise toimkond jäeti moodustamata ja tema ülesanded pandi pedagoogilise toimkonna peale.

Kutsehuvide toimkonna liikmeiks valiti M. Välbe, J. Tamm, J. Unt, J. Rummo, V. Peet ja A. Veiderman.

Pedagoogilise toimkonna liikmeiks valiti J. Grüntal, E. Martinson, H. Roos, A. Janson, J. Käis, M. Kotkas, A. Johanson, J. Ollik, A. Krull, A. Schneider, J. Tamm, H. Rajamaa, A. Nurk, M. Välbe, A. Kuks ja N. Kann.

Ekskursioonitoimkonna liikmeiks valiti J. Kents, V. Peet, E. Kärk, J. Vahur, E. Schmiedehelm ja A. Kuks.

Noorsookirjanduse toimkonna liikmeiks valiti E. Martinson, J. Rummo, M. Laarman, J. Parinbak ja M. Küla.

Algkooli toimkonna liikmeiks valiti J. Unt, J. Priimägi, J. Tamm, J. Sihver, T. Orgussaar, V. Uustalu, J. Uustalu, A. Kallion, J. Ratassepp ja A. Ruut.

Toimkondadele jäeti koopteerimise õigus ja nende esialgne kokkukutsumine anti sekretariaadi hoolde.

E. Õ. Liidu juhatuse esindajaiks toetuskapitali juhatusse valiti J. Kents ja J. Ollik.

Esindajaks k. k. ü. „Töökooli“ juurde valiti J. Rummo.

Esindajaiks as. „Fenno-Ugria juurde valiti G. Ollik ja N. Nurmiste.

Esindajaks as. „Turismi Keskkorraldus Eestis“ nõukogusse valiti J. Kents.

Esindajaks as. „Eesti Kultuurifilmi“ nõukogusse valiti A. Janson.

Edasi määrati kindlaks rahaliste volituste asjad ja kuulati ära informatsioon viimase aja tegevusest.

Koosolekul algatatud küsimustee all vahetati mõtteid Hasominis teoksil olevate mitmesuguste määruste kohta ning kaaluti ka organiseerimise küsimusi. Siduvaid otsuseid neis küsimustes ei tehtud.

Lõpuks otsustati volitus anda desarmeerimise eelkonverentsist osavõtuks Pariisis. Esindaja leidmine jäeti sekretariaadi hoolde.

G. Ney 50-aastane.

8. nov. k. a. pühitses Haridus- ja sotsiaalministeeriumi teaduse- ja kunstiosakonna direktor G. Ney oma 50-dat sünnipäeva.

G. Ney sündis Tallinnas 8. nov. 1881. a. Lõpetas Tallinna Aleksandri gümnaasiumi kuldaurahaga 1900. a. Öppis Tartu ülikooli õigusteaduskonnas ja ajaloo-keeleteaduskonnas ning lõpetas ülikooli cand.-hist. astmega 1905. a. Peale seda jätkas teaduslikku tööd Peterburi Arheoloogilises Instituudis ja Keiserlikus Geograafia Seltsis, olles Peterburi 1. gümnaasiumi õppejõuks.

Peale täiendusreiisi Šveitsi ja Saksamaale määrati ta 1913. a. Arhangeeli Lomonosovi nimelise gümni. inspektoriks ja hiljem sama gümnaasiumi direktoriks.

Pärast 1917. a. revolutsiooni oli tegev Arhangeeli Eesti Seltsi asutaja-liikmena ja täitis Eesti Vabariigi esindaja (konsuli) kohuseid Põhja-Venes.

1919. a. kodumaale tagasi jõudes oli G. Ney Tallinna kolledži direktoriks, tüt. komertsgümnaasiumi õpetajaks ja direktori k. t. 1921. a. novembris määrati Haridusministeeriumi haridusnõunikuks ja 1923. a. teaduse- ja kunstiosakonna direktoriks, mis ameti kõrval on G. Ney täitnud ka mitmel korral haridusministri abi kohuseid ja alaliselt osa võtnud ministeeriumi esindajana meie teaduslike ja kunstiasutiste juhtimisest. Oma otseste ametikohuste täitmise kõrval on G. Ney tegev paljudes kultuurilistes organisatsioonides, olles muu seas ka Tallinna õpetajate Seltsi juhatuse liikmeks.

G. Ney on võitnud heatahtliku ja vastutuleliku inimesena kõikjal lugupidamise. Õpetajaskond soovib talle veel palju õnne- ja edurikkaid aastaid.

Koolinõunikud — juubilarid.

17. okt. k. a. pühitses Virumaa I jaoskonna koolinõunik Hans Linsi oma 25-aastase pedagoogilise tegevuse juubelit. Praegusel kohal töötab H. Linsi juba 1920. a. saadik, kuna enne seda oli ta õpetajaks mitmel pool algkoolides.

7. nov. k. a. pühitses Viljandimaa II jaos-

konna koolinõunik Mart Raud oma 50-a. sünnipäeva. M. Raud on töötanud varemaltki koolipõllul, ajuti ka ajakirjanduse alal. Oli iseseisvuse esimestel aastatel Pärnumaa koolivalitsuse juhatajaks, kust siirdus 1922. a. Viljandimaale koolinõunikuks.

Soovime juubilaridele palju tervist ja jõudu töötamiseks meie rahvahariduse tõstmisel.

Välismaalt.

Käsitööõpetus Läti koolides.

Voldemar Miezits,

Läti haridusministeeriumi käsitöö inspektor.

Kui 1918. a. Läti kuulutati iseseisvaks riigiks, sai uus riik pärandiks koolivõrgu, mis ei vastanud ei Läti rahva ega ka moodse pedagoogika nõuetele. Esiteks oli koolide arv liiga väike, teiseks olid olemasolevad koolid palju kannatanud kauakestnud sõja tõttu, nii et peaaegu mingisuguseid tarvitamiseks kõlvulisi õppeabinõusid polnud. Seetõttu asuti kõigepealt koolide ehitamisele ja õppeabinõude hankimisele.

Vaatamata neile raskustele, otsustas haridusministeerium siiski jälgida nüüdisaegse pedagoogika nõudeid ja võttis õppekavadesse obligatoorse aina peale tüdrukute käsitööõpetuse majapidamise õpetuse tüdrukutele ja poiste käsitööõpetuse.

Nagu moodne pedagoogika seda nõuab, peab käsitööõpetus olema kasvatusabinõuks, et kasvatada töö kaudu tööle ja ühtlasi andma õpilasele minimaalsemaidki tehnilisi oskusi kaasa tegelikku ellu. Peale selle peab käsitööõpetus olema abinõuks teaduslikel aladel saavutatud teadmuste praktilise kasutamise õpetamisel.

Samuti peab käsitööõpetus aitama koolidele soetada puuduvaid õppeabinõusid, kusjuures vastavate alade tundidel valmistatakse loodusloolisi ja teisi õppevahendeid.

Polnud kerge ülesanne viia ellu eelpoolnimetatud ideid, sest koolidel puudus selleks igasugune ettevalmistus. Puudusid tarvilliku eelharidusega õpetajad, tööruumid, käsitööriistad jne. Vastavalt neile raskustele kujunes käsitööõpetus koolides järgmiselt:

Et anda õpetajaile vajalikku eelharidust ja koolidele, kellel puudusid ruumid käsitööõpetamiseks, võimaldada töötamist, asutas haridusministeerium 1919. a. oktoobris Riias esimese töökoja käsitöö õppimiseks. Järgneval aastal asutati provintsilinnades veel 10 niisugust töökoda.

Kuna maakoolidel enamalt jaolt pole erilisi tööruume ega -seadeid, siis on nende töö-kava teissugune ja koosneb näit. korvipunumisest, toore puu töödest jne.

Töökodade ülesandeks on 1) kasvatada käsitööõpetajaid, 2) anda võimalust koolidele eskujulikult õpetada käsitööd. Õpetuse kunstilise külje eest hoolitseb töökodade teenistuses olev kunstnik (akadeemik).

Töökodade organiseerimine ja õpetuse üldjuhtimine neis kui ka koolides on haridusministeeriumi poolt ametisse kutsutud käsitööõpetuse inspektori hooleks. 1919. a. oktoobrist kuni 1929/30. kooliaastani õppisid töökodades 8528 õpetajat (kursisti).

Esimestel aastatel oli õpetajate arv võrreldes õpilaste arvuga töökodades väga suur. Viimaseil aastail on aga õpilaste arv tunduvalt tõusnud ja näitab täiesti kasvavat tendentsi. See asjaolu näitab, et õpetajail on juba küllalt tehnilisi teadmusi ja nende asemel kasutavad töökodasid nüüd juba rohkem õpilased.

Õpetajate käsitöökursusi korraldati peajalikult Riia töökodades, talveti Riia õpetajaile ja suveti provintsi õpetajaile. Et käsitöö õppimisgrupis võivad vaid 20—25 inimest töötada, kursustest osa võtta soovijate arv aga suveti tõusis kuni 800-ni, oli kursuste juhatusel väga palju raskusi seda suurt hulka rahuldada ja tihti oldi sunnitud sadasid kursustest osa võtta soovijaid tagasi lükkama. Viimaseil kooliaastal asutati kaks uut töökoda Rujien'is ja Limbaži's. Seetõttu tõusis üldine töökodades õppijate arv 5052-ni.

11 töökoda töötab 703 tundi nädalas 35 õppejõuga. Palkadeks kulutab riik 65748 latti ja majanduslikeks kuludeks 21445 latti. Töökodade inventari väärtus on 54655 latti, nende tegevuskapitaliks 10764 latti. Ruumide eest ühes kütte ja valgustusega hoolitsevad omavalitsused, milleks nad aastas kulutavad 23406 latti.

Käsitööõpetuse õppeviis.

Ettevalmistusklassis ja kahes esimeses põhiklassis pole õppekavas käsitöötunde. Õpilased modelleerivad savist ja plastiliinist, teevad kergemaid paberi- ja puutöid, millega kerge illustreerida teooria-tundidel läbivõetud. 3. põhiklassist peale on igas klassis kaks tundi nädalas käsitööõpetust. 3. ja 4. klassis teevad poisid paberi- ja papptöid sissejuhatuseksena

raamatuköitmisele ja kergemaid puutöid. Tüdrukul on kindlad naiskäsitöö õppekavad.

5. ja 6. klassis ja gümnaasiumides teevad poisid puusepatööd ja suuremais linnades metalltöid; tüdrukute kavast on naiskäsitöö ja majapidamine.

Üksikud tööruumid on kergesti kontrollitavad. Nii on näit. puusepa-töökojas 15-ne töötaja jaoks kõik tööriistad peale saagide tööriistade kapis. Kõik tööriistad on vastavalt töökohale komplektide viisi nummerdatud. Igal tööriistal on ta nimetus juures. Vähemtarvitatavad tööriistad ja materjalid on erilises kapis, kust nad vaid tööjuhataja kaudu kättesaadavad.

Igal grupil on tööde jaoks oma eriline lukutagune panipaik. Puumaterjali, värvide, polituuri jne., samuti arstimate, joonestuste töövihkude jaoks on jällegi eriruumid.

Esimesel tunnil selgitatakse õpilasele käsitööõpetuse tähtsust ja vajadust. Järgmisel kahel tunnil tutvustatakse õpilast tehnilise joonestamisega. Need tunnid on kooliklassides. Siis algavad praktilised tööd töökodades. Siin juhatakse õpilasele kõigepealt kätte tema töötamiskoht ja jagatakse ära õpilaste vahel ametikohad, sest töökojad on korraldatud omavalitsuse alusel. Igale kohale määratakse kaks õpilast: valitseja ja tema asetäitja (näit. tööriistade kapi, ülejäänud tööriistade, tööde panipaiga, materjali, riiehoiuruumi jne. valitsejad).

Tunni alul võtavad õpilased vastu töökoja inventari ja annavad selle tunni lõpul heas korras üle õpetajale. Õpetaja ülesandeks on jälgida, kuidas õpilased oma kohustusi täidavad ja vajaduse puhul nende tööd korrigeerida. Seejuures on õpetajal võimalus õpilasi kasvatada korrale ja jälgida, kuidas õpilased suudavad valitseda nende kätte usaldatud väärtusi.

Kui õpilane on tutvunud töökoja korraga, demonstreerib tööjuhataja õpilastele esimestel tundidel tarvisminevaid tööriistu ja siis algavad harjutused hõveldamises ja saagimises. Harjutatakse enamalt jaolt lihtsete majapidamistarvete valmistamist (köögilauad jne.).

Kui esimene ese valmis, arvestavad õpilased välja materjali ja ajakulu. Kui õpilane töökojale tasub puumaterjali hinna, on tal õigus valmistatud asja omandada. Muu materjal, nagu peits, naelad, liim jne. on töökoja poolt maksuta.

Iga tööülesande lõpetamisel hinnatakse see ja korrigeeritakse märkmeid töövihus. Hinnatakse 1) joonistust, 2) kirjaliikku tööd, nagu materjali arvestamist, töökirjeldust jne., 3) valmistatud asja. Igal juhul peab õpetaja silmas pidama, et ülesanne oleks vaid abinõu sihi saavutamiseks, mitte aga siht ise.

2. rahvusvaheline vabaõhukoolide kongress Brüsselis 1.—11. aprillini 1931. a.

1904. a. asutati Berliin-Charlottenburgis esimene saksa vabaõhukool 260-le verevaesele

ja haiglasele lapsele 35-st Berliini rahvakoolist. Umbes samal ajal tekkisid sarnased koolid ka Belgias ja Prantsusmaal. Mõte teadliku vabaõhukasvatusega haigeid lapsi kasvatada elujõulisteks inimesteks on eriti pärast maailmasõda levinud üle maailma. Mineval aastal asutati Pariisis rahvusvaheline vabaõhukoolide komitee, milles esindatud 24 rahvust. Tänavu korraldati Brüsselis rahvusvaheline vabaõhukoolide kongress, mis, tänu Belgia organisatsioonide eeltoele, kõigiti korda läks.

460 saadikut oli ilmunud; 16 riiki võtsid osa Belgia riiklikus koolimuseumis korraldatud näitusest. Mõnd riiki esindas nende haridusminister. Belgia haridusminister Vauthier avas kongresi ja kutsus riikide ametlikud esindajad oma juurde teele. Avakõnes tähendas minister, et Belgia vabaõhukoolide liikumine, vaatamata kõikide skeptikute arvamusel ja ebasoodsaile kliimalistele tingimustele, siiski on suutnud tõestada oma otstarbekust ja areneb edasi kõige jõuga. Keegi prantslane vastas ministrile, et Vauthier'id tema vastased tulise vabaõhukoolide pooldamise tõttu on ristitud halvaks panevalt „päikeseministriks“. Olgu see nimi Vauthier-le aunimeks.

Nagu selgus kongressi tööstungil mõeldakse vabaõhukoolide all kõikjal peaaesjalikult haiglaste laste kodusid. Ainult Saksamaal on kolm liiki vabaõhukooli: metsakoolid, mis kutsuvad endast internaati või päeva või poolepäeva kodu haiglastele lastele, koolimaakodud (Schullandheim) ja kooliaiad normaalseile ja terveile lastele. Suurt tähelepanu kongressil äratasid filmid: „Hamburgi koolimaakodu elust“ ja „Moorwärderi kolooni“. Nimetatud kolooniis oli mineval aastal 13 000 last päeviti, osalt koolivaheajal, osalt kooli ajal, peale selle 1 000 väikest last ja kolooniis ööbis 1 200 last. Saksa kooliaednikkude kutseühisus esitas näitusele vabaõhukooli kolmanda liigi, nii normaalseile kui ka anormaalseile lastele. Oli väljapanekuid plaanidena, mudelitena, ülesvõtteid kooliaedadest Kölnis, Düsseldorfis, Hannoveris, Leipzigit, Dresdenis, Tauchas jne.

Kaks viimast kongressi päeva veedeti ringreisil Belgia rannikul Antwerpenist Knocke'ni. Kõikjal võisid saadikud veenduda Belgia poolt läbiviidud töö suurejoonelisuses. Oli arvukalt internaate, kosumiskodusid 3—16-aastastele lastele, nii riiklikke kui ka kiriku ja eraisikute poolt algatatuid. Igal pool tuid arstide ja pedagoogide koostöö. Igas asutises korralik kavakindel õppetöö aias, rannal, düünidel, kuid kuskil polnud lapsi „vabaõhuriietuses“, isegi mitte võimlemistundidel, olgugi, et ilm oli võrdlemisi soe.

Ilusaim ja paremini organiseeritud oli Antwerpeni õpetajate Seltsi poolt juba 1904. aastal asutatud vabaõhukool nõrkadele lastele. Praegu on koolil 6 hektari maad, päikesekülalased hooned, ilus õu, suur liivane mänguplats, mets, spordiplats ja juurviljaaed. Majas on valged klassiruumid, pidusaal, apteek, haigetuba, kuus päikeserikast magamisruumi, söögisaal ja mängusaal. Õpilasi võetakse linna koolidest, mitte päris haigeid, vaid nõrku ja

erilist ergutust vajavaid. Enne lõunat on kava kindlad õppetunnid ja kui ilm ja aine seda lubavad, siis alati väljas mänguplatsil, metsas, aias, aasal või väljal. Pärast lõunat loetakse, lauldakse, joonistatakse.

Brüsseli lähedal Laeken'i lossis on ka haridusminister Vauthier õhutusel asutatud vabaõhukool terveile lastele. See on riiklik keskkool poistele. Klassidel on oma aiaviljapeenar, ja umbes viie minuti tee kaugusel koolist on suurepärane põlistest puudest ümbritsetud park, tõesti ideaalne koht vabaõhukooliks. Iga klass veedab siin vähemalt ühe terve päeva nädalas.

Järgmine vabaõhukoolide kongress on 1934. a. Saksamaal. Selleks ajaks loodab rahvusvaheline komitee valmis jõuda rahvuslike kude komiteede organiseerimisega, kelle ülesandeks jääks vabaõhukoolide asutamise õhutamise, rahvuslike kogemuste korjamine vabaõhukooli arhiivi koos alalise näituse korraldamisega ja töötamine kõige tihedamas kontaktis pedagoogilise, arstiteadusliku ja hariliku ajakirjandusega. Rahvusvaheline komitee asutab endale ajakirja ja loodab toetust oma algatusele Rahvasteliidult.

Ülesvõtted lennukilt õppevahendina.

Koolile on tähtis ajaga sammu pidada. Sellelt seisukohalt on otstarbekohane kasutada kiirelt areneva tehnika saavutisi. Nii on ka juba mitmes koolis grammofon muutunud vajalikuks abinõuks muusika- ning keeleõpetuses. Kooliraadio on mitmel pool tarvitusel.

Lennuasjanduse kiire arenemine pärast maailmasõda on teinud võimalikuks kasutada õppetöös ülesvõtteid õhust, ja nimelt maateaduse õpetamisel. Mitmes uues õpperaamatus (näit. Slanar'i kooliatlases) on niisuguseid ülesvõtteid juba kasutatud.

Kuidas ülesvõtteid õhust kasutada maateaduse õpetamisel, seda käsitab Fritz Bethge oma kirjutises „Vom Luftbild im Unterricht“ (Hamburger Lehrerzeitung, 1931. Heft 1.).

Hamburgi ehitusamet juba 1926. a. saadik teeb vertikaalülesvõtteid 2000 meetri kõrguselt. Nende ülesvõtete valmistamisel muidugi ei ole silmas peetud nende kasutamise võimalust koolis, kuid vaatamata sellele need ülesvõtted on osutunud väga väärtuslikeks õppevahendideks.

Loomulikult tingivad uued vahendid ka uut käsitamisi. Peab näit. teadma, et niisugusel pildil veekogud on enamasti tumedad, maanteed heledad. Tähtsad on ka varjud, kuna sagedasti asjade kuju saab taibata ainult asjade varjudest. Kaldülesvõtteil on küll paremini näha künkad ning kõrgustikud, kuid sagedasti nende taipamine on raskendatud moonutatud perspektiivi tõttu. Vertikaalvõtete juures on perspektiivi moonutamine väikesem ja vastava seade abil võib selle puudust täiesti kõrvaldada. Tunduvalt pa-

remad kaldülesvõtteist on aga vertikaalvõtted tasase maastiku juures.

Esimesed õpetamisel kasutatavad „õhupildid“ peaksid olema lapse kõige lähemast ümbrusest, mille maastikulisi ning ehituselisi üksikasju lapsed tunnevad. Nagu kogemused näitavad, õpivad lapsed õige kiiresti sääraseid pilte tundma ja neid ülesvõtteid lugema. Harilik kaardilugemise sissejuhatus, mille ülesandeks on kaardil tarvitavate sümboolsete märkide omandamine, nõuab kaugelt rohkem aega ning vaeva kui vertikaalülesvõtete lugemine, kuna viimasel korral on tegemist tõeliste asjadega (mitte nende sümboolitega), olgugi et need asjad on vaadatud ebaharilikult vaatepunktist. Seepärast on otstarbekohane käsitada „õhupilte“ enne sissejuhatus kaardilugemisele või jälle mõlemal paralleelselt. Väga otstarbekohane on ka „õhupiltidest“ valmistada diapositiivi ja neid projekteerimisega suurendada, mille tõttu maastiku üksikosaad saavad äärmiselt suure teravuse ning plastilisuse.

Et teha lastele arusaadavaks ülesvõtteid lennukilt, artikli autor soovib lapsi lasta vaadelda asju ülalt otseloodis alla kustki tornist või kõrgemast hoonest. Õpitakse tundma, kuidas paistavad meile sealst majad, puud, inimesed, loomad, söidukid. Ühtlasi peab seejuures edasi töötama laste kujutus: trammist näeksime ainult tema katust, mitte aga tunduvalt pilti trammist akendest, sõitjaist, trammijuhist. Mida näeksime autost, kraamikoormast, laternapostist, mehest laia õlgkübaraga, vabrikukorstnast jne.? Paljudel juhtudel tunneme asju ära ainult neilt langevate varjude järgi.

Metoodilistel kaalutlustel on soovitatav ainult paar pilti tunnis läbi võtta. Mida põhjalikum on vaatlemine, seda rohkem rõõmu ning tulu. Esiteks pilti vaikselt vaadelda lasta ja siis alles vastused koguda ja vaatlemise ning asjade määramise vead kinni naelutada! Pildil kujutatud asju ei tule lastele ette nimetada. Õpilased peavad nad ise „üles mõistatama“, kusjuures nad seda aga peavad tegema vaikselt omaette, kuna muidu eksimuste korral õpilastes võivad tekkida valekujutelmad, mis jäävad visalt nende mõtteilma pesitsema ja segavad nende mõtlemisprotsessi õiget käiku. Seepärast täielik keeld ettehoikamisele liiga agarate poolt! Ka teised õpilased peavad ise mõtlema ja ise leidma. Sagedasti on just sõnaahtrad õpilased klassis need, kes rohkem suudavad süveneda asjasse kui nende kisasavad seltsimehed.

Kahjuks pole müügil veel niisuguseid ülesvõtteid, neid saab ainult ametiasutuste kaudu. Hamburgi riiklik päevapildiamet laenab koolidele diapositiivi. Veel on kõik sel alal algastmel, siiski loodavad hamburglased, et aegamööda on igal koolil oma ümbrusest lennukilt ülesvõtted, samuti, et õnnestub soetada eriti õpetamiseks valmistatud pilte. Austrias Slanar oma kooli atlase jaoks on korraldanud ringsõite lennukil ja teinud isiklikult vasta-vaid ülesvõtteid; need on juba valmistatud eriti koolidele ja on maateaduse õpetamisel suuresti abiks.

Ametlikke teateid, seadusi ja määrusi.

Avalikkude algkoolide seadus.

(Riigikogu poolt vastu võetud 2. juunil 1931, R. T. nr. 46, 1931).

I. Üldeeskirjad.

§ 1. Avalik algkool moodustab ühtluskooli esimese järgu.

§ 2. Algkool on emakeelne ja maksuta.

§ 3. Õpilaste emakeel arvatakse nende vanemate rahvuse järgi. Vanemate kahte rahvusse kuuluvusel määratakse laste emakeel vanemate või hooldajate kokkuleppel. Kui ei jõuta kokkuleppele, on lapse õppekeeleks riigikeel.

§ 4. Kõik koolikohuslikud lapsed (§§ 8 ja 9) peavad käima emakeelses koolis. Erandi moodustavad:

1) lapsed, kelle jaoks nende elukoha kooliringkonnas ei ole korraldatud emakeelset avalikku algkooli ja kes sellepärast võivad õppida mitteemakeelses koolis oma vanemate või hooldajate valikul;

2) vähemusrahvustest lapsed, kes oma vanemate või hooldajate otsusel või nende kokkuleppe puudumisel (§ 3) õpivad riigikeelses koolis.

Muul juhtumel laps võib õppida mitteemakeelses koolis ainult mõjuvaid põhjustel, mida otsustab kohalik maa- või linnakoolivalitsus.

Kui lapsevanem või hooldaja ei ole rahul koolivalitsuse otsusega, võib ta kaevata Haridus- ja sotsiaalministeeriumile ühe kuu kestel.

§ 5. Algkool võib olla ühis- või lahuskool, selle järgi, kuidas otsustab kooli ülalpidaja.

§ 6. Algkoolil on oma pitsat kohaliku maa- või linnavalitsuse poolt kiinitatud kujul.

§ 7. Käesolevas seaduses tähendatud omavalitsuste ülesandeid vähemusrahvuste suhtes, kel on kulturomavalitsus, täidavad maksvate seaduste piires vastavad vähemusrahvuste kulturomavalitsused.

II. Koolikohustus.

§ 8. Lapsed, kes kooliaasta alguseks saanud 8-aastaseks, on kohustatud astuma algkooli õppetöö alguseks.

Erandina võivad üksikud lapsed astuda kooli ka vanemalt, kui õpilaste vastuvõtmist toimetatakse üle aasta (§§ 22—25) või kui selleks on mõjuvaid põhjusi, mida otsustab kooli õppenõukogu, kuulates ära kooli- või jaoskonnaarsti arvamuse. Tehtud otsusest teatab koolijuhataja viivitamata kooli ülalpidajale.

Õppenõukogu võib võtta lapse kooli ka nooremalt, kui laps on tarviliselt arenenud.

§ 9. Koolikohustus kestab algkoolis kuni kursuse lõpetamiseni või mittelõpetamise korral kuni 16 aasta vanuseni.

Õpilased, kes saavad 16-aastaseks kooliaasta (§ 40) esimesel poolel, vabanevad koolikohustusest eelmise õppeaasta (§ 38) lõpul, kuna õpilased, kes saavad 16-aastaseks kooliaasta teisel poolel, peavad käima koolis õppeaasta lõpuni.

§ 10. Lapsed, kes saavad õpetust kodus, erakoolides või muul teel, mis ei seisa alamal avaliku algkooli õpetusest, vabastatakse avaliku algkoolis käimisest vastavalt linna- või maakoolivalitsuse poolt, viimasel juhul kohaliku omavalitsuse ettepanekul. Selle õpetuse tasapinna kõrguse üle otsustavad asutised ja isikud, kelle hooleks antud kooli pedagoogiline instrueerimine ja ülevalve.

§ 11. Lapsed, kellel nende kehaliste või vaimsete puuduste pärast on täiesti võimatu õppida algkoolis või kelle koolis viibimine on hädaohtlik teiste õpilaste julgeolekule või kõlblusele, paigutatakse sellekohastes kasvatus- ja õppeasutistesse. Nende asutiste korralduse määrab sellekohane seadus, kuni selle maksma panemiseni aga Vabariigi Valitsuse poolt haridus- ja sotsiaalministri ettepanekul antud määrusi.

Seni kui seesugused asutised puuduvad või kui õpilase paigutamine neisse võimatu, vabastatakse käesolevas paragrafis tähendatud lapsed ajutiselt kooliskäimisest linna- või maakoolivalitsuse otsusega.

Ettepanekud eriasutisse paigutamiseks või kooliskäimisest vabastamiseks teeb kooli ülalpidaja õppenõukogu ettepanekul, kusjuures lapse vanemate või hooldajate mittenõusoleku puhul küsimus otsustatakse hoolekandeseaduses (RT 120/121 — 1925) ettenähtud korras.

§ 12. Koolikohustuse täitmise järele kooliringkonnas valvab kohalik omavalitsus, kes peab kooliealiste laste nimestikku, hoiab selle alati korras, parandab ning täiendab seda ja teatab igal aastal hiljemalt 2 nädalat enne õppetöö algust kooliringkonnas asuvate koolikohuslike laste vanematele või nende asemikudele koolikohustuse maksimahakkamisest ning saadab koolikohuslike laste nimestiku vastava kooli juhatajale samuti kaks nädalat enne õppetöö algust.

Maa- ja linnaomavalitsustel on õigus panna maksma sundmäärsi koolikohuslike laste registreerimise kohta.

§ 13. Õpilaste korraliku kooliskäimise järele valvavad eeskätt kooli juhataja ja õppenõukogu. Koolijuhataja peab tarvituse järgi andma teateid hoolekogu juhatajale õpilaste puudumise üle. Hoolekogu on kohustatud need teated viivitamatult vaatama läbi ja võtma tarvitusele kõik seaduslikud abinõud lapse kooli saatmiseks.

§ 14. Lapse vanemad või hooldajad, kes on süüdlased nende hoole all olevate laste korraldus kooliskäimises, langevad kooli hoolekogu määramisel (§ 80 p. 13) rahatrahvi alla kooli kasuks (§ 80 punktid 2 ja 3) 5—40 sendini iga puudunud päeva eest. Trahv nõutakse administratiivkorras, kui see ei ole makstud vabatahtlikult ühe kuu jooksul pärast trahvimisotsuse jõusseastumist (§ 80 p. 13 ja § 82).

Kui rahatrahvile vaatamata last ei saadeta kooli vabandamatul põhjustel, siis teatab hoo-

lekogu juhataja sellest kooli ülalpidavale omavalitsusele süüdlaste kohtulikule vastutusele võtmiseks.

§ 15. Maa- või linnakoolivalitsus annab lähema juhatuskirja trahviraha suuruse järkude kohta § 14 esimeses lõikes tähendatud piires ja selle määramise korra ning tarvitamise kohta. Haridus- ja sotsiaalministeeriumil on õigus ühtlustada nimetatud juhatuskirju ja anda nende kohta korraldavaid määrusi.

§ 16. Kui lapse vanemad või hooldajad, hoolimata mitmekordsest trahvist või kohtulikust karistusest, ei saada last kooli vabandamatuil põhjustel, siis antakse laps hoolekandekohtu otsuse järgi vanemate või hooldajate kulul teise perekonda või kasvatamajja ülalpidamiseks ja kooli saatmiseks.

§ 17. Kui vanemad või hooldajad vaeuses pärast ei suuda panna last kooli, siis peab kohalik omavalitsus hoolitsema lapse kooliskäimise võimaluse eest. Selle ülesande täitmiseks annab omavalitsustele toetust ka riik haridus- ja sotsiaalministri määramise järgi riigi eelarves selleks ettenähtud krediidi piires.

§ 18. Koolikohuslikke lapsi ei tohi võtta õppeajal palgalisse ametisse. Erandjuhtudel on maa- või linnakoolivalitsusel õigus lubada koolikohuslikule lapsele pidada palgalist ametit, kui see ei takista korraldada kooliskäimist.

Selle nõude täitmise järele valvab kohalik valla-, alevi- või linnavalitsus.

III. Asutamine ja ülalpidamine.

§ 19. Avalikud algkoolid asutatakse ja peetakse ülal valdade, alevite ja linnade poolt niisugusel arvul, nagu see on tarvilik koolikohustuse täitmiseks. Algkoolid, millel on üleriigiline või ülemaakonnaline tähtsus, asutatakse ja peetakse ülal riigi või maomavalitsuse poolt.

§ 20. Riik kannab kõik tema poolt asutatud ja ülalpeetavate algkoolide kulud. Omavalitsused kannavad nende poolt asutatud koolide majanduslikud ja kõik muud kulud peale õppejõudude palga selle osa, mis on seadustega määratud riigi kanda.

§ 21. Algkoolid, mis vajalikud koolikohustuse täitmiseks, moodustavad avalikkude algkoolide võrgu.

Maa- ja linnavalitsused koostavad algkoolide võrgu kava haridus- ja sotsiaalministri poolt antud juhtnõuete järgi, kusjuures maa- ja linnavalitsused võtavad arvesse valla- ja alevivalitsuste põhjendatud ettepanekuid koolivõrgu moodustamise kohta; pärast heakskiitmist maa- või linnavolikogu poolt saadetakse algkoolide võrgu kava haridus- ja sotsiaalministrile kinnitamiseks. Samas korras teostuvad ka muudatused koolivõrgus.

§ 22. Õpilaste normaalarv klassikomplektis on 40, maksimaalarv — 50 ja minimaalarv — 20. Ainult erandjuhtudel võib õpilaste arv klassikomplektis ajutiselt langeda kuni 15.

Beltoodud ülemmäärad on maksavad, kui klassikomplektis on üks või kaks klassi. On klassikomplektis kolm või neli klassi, siis on kõrgeim lubatud õpilaste arv niisuguses klassikomplektis 40. Ühes komplektis ei või olla üle nelja klassi.

Ühekomplektilistes koolides võib õpilasi võtta vastu üle aasta.

§ 23. Väiksemal saartel ja soodega ja metsadega eraldatud maakohtades on algkoolide ülalpidajad (§ 19) kohustatud avama algkooli või klassi, kui kogune vähemalt 15 koolikohuslikku õpilast. Neis kohtades võib õpilasi võtta vastu ka üle aasta.

Kui mõnel väiksemal saarel koolikohuslikude laste arv on alla 15 ja laste kooliviimine mujale võimatu, võib haridus- ja sotsiaalminister määrata toetust laste õpetamiseks selleks riigi eelarves ettenähtud krediidist.

§ 24. Omavalitsuste piirkonnas, kus vähemusrahvus enamuses, on algkoolide ülalpidajad kohustatud avama eesti rahvusest laste jaoks algkooli või klassi, kui kogune vähemalt 15 eesti rahvusest koolikohuslikku õpilast. Seejuures võib õpilasi võtta vastu üle aasta.

§ 25. Algkoolide ülalpidajad on kohustatud avama vabariigi vähemusrahvustest kodanikkude lastele nende emakeelse kooli või klassi, kui kogune vähemalt 15 ühest rahvusest koolikohuslikku õpilast, kusjuures võib õpilasi võtta vastu üle aasta.

§ 26. Kui §§ 24 ja 25 näidatud juhtudel õpilaste arv langeb alla 15, siis korraldatakse neile mitteemakeelses koolis õppimisel (§ 4) võimaluse järgi emakeelse õpetamine haridus- ja sotsiaalministri korraldustega.

§ 27. Kui kooliringkonnas on koolikohuslikke lapsi, kelle asukoht on koolist üle 3 km, peab kooli ülalpidaja avama kooli juures internaadi.

§ 28. Kui mõnele üksikule koolikohuslikule lapsele võõra valla, alevi või linna kool asub märksa lähemal kui oma valla kool, siis on sellel lapsel õigus õppida lähemas koolis, kui selleks leidub ruumi. Kui aga selliseid lapsi koguneb teistest valdadest mõne valla, alevi või linna kooli üle 10% laste üldarvust selles koolis, siis on need vallad, kust lapsed pärit, kohustatud kandma proportsionaalselt nende laste arvule kooli jooksvaid majanduslikke kulusid.

§ 29. Kui avaliku algkooli ülalpidaja ei hoolitse kooli eest tarvilikult, siis kannab tarvilikud kulud ajutiselt Haridus- ja sotsiaalministeerium riigi eelarves selleks otstarbeks ettenähtud krediidist. Kantud kulud nõutakse tagasi ülalpidajalt administratiivkorras.

§ 30. Kooli asutamise, ümbermuutmise ja korraldamise juures tulevad täita nõuded, mis nähtud ette Haridus- ja sotsiaalministeeriumi määrustes koolimajade, kooli kõrvalhoonete, nende asukoha ja seadete kohta.

§ 31. Algkoolil peab olema tarvilik maa-ala võimalikult mitte vähem kui ühe hektari suuruses kooliõue, õpilaste võimlemis- ja mänguplatside ning kooliaia jaoks.

§ 32. Peale eelmises (31) paragrahvis tähendatud maa-ala muretsetakse maa-algkoolidele koolitalu vähemalt ühe lehma ning hobuse pidamiseks ja õppejõudude ning kooliteenijate aiamaaga varustamiseks. Koolitalu antakse kooli ülalpidaja korraldusel rendi alusel isiklikuks kasutamiseks koolijuhatajale või

samadel tingimustel mõnele sama kooli õpetajale, kui koolijuhataja ei taha kasutada seda isiklikult.

Õpetajaile ja kooliteenijatele antakse samuti isiklikuks kasutamiseks rendi alusel igapäevale sellest koolitalust aiamaad vähemalt 20 aari. Kui keegi talle kuuluvat aiamaad ei taha kasutada isiklikult, antakse see kasutada kooli ülalpidaja korraldusel kas koolijuhatajale, teistele õppejõududele või kooliteenijatele.

§ 33. Kooliülalpidaja on kohustatud muretsema eelmistes (31 ja 32) paragrahvides ettenähtud maa-ala ja võimalikult kooli lähedal.

§ 34. Kui koolijuhataja või õpetaja kooliülalpidaja nõusolekul ettevõetud põhjalikeks ja kulukaiks maaparandustöiks ja seadeiks, nagu maa torutamiseks, rigoolimiseks, puude ja pöösaste istutamiseks ja kaitseaja ehitamiseks ei ole saanud toetust või ei ole seda saanud tarvilikul määral, siis tema lahkumise puhul kooliülalpidaja maksab talle tehtud töö ja kulude eest tasu asjatundjate hindamise põhjal.

§ 35. Kui kohalt lahkuv õppejõud töötab koolis kuni kevadise õppetöö lõpuni, siis on temal õigus kooli maaosa kasutada õppetöö lõpule järgneval suvel. Kui ta koolist lahkus enne õppetöö lõppu, siis jääb maa kasutada uuele õppejõule.

IV. Õppe- ja kasvatusala.

§ 36. Algkooli kursus kestab 6 õppeaastat.

§ 37. Algkoolide juures või neist lahus avatakse tarviduse korral ühe- või kaheaastase kursusega täienduskoolid või -klassid. Nende koolide ja klasside korralduse määrab sellekohane seadus, kuni selle maksmapanemiseni aga Vabariigi Valitsuse poolt haridus- ja sotsiaalministri ettepanekul antud määrus.

§ 38. Õppetöö algkoolides kestab normaal-selt 1. septembrist kuni 31. maini.

Maal asuvais algkoolides võib õppetöö alata ka pärast 1. septembrit ja lõppeda enne 31. maid, kuid õppetöö peab kestma üldiselt vähemalt 180 päeva aastas.

§ 39. Haridus- ja sotsiaalminister määrab õppetöö vaheajad ja üldised ning kohalikud pühad.

§ 40. Kooliaasta kestab 1. augustist kuni järgmise aasta 31. juulini.

§ 41. Algkoolis õpetatakse järgmisi õppeaineid:

- 1) emakeelt;
- 2) usu- ja kõlblusõpetust;
- 3) kodulugu;
- 4) matemaatikat;
- 5) loodusõpetust ja tervishoidu;
- 6) maateadust;
- 7) ajalugu ja kodanikuõpetust;
- 8) üht võõraskeelt eestikeelsetes koolides ja riigikeelt vähemusrühvete koolides;
- 9) joonistamist;
- 10) tööõpetust;
- 11) laulmist;
- 12) võimlemist.

Usuoõpetus on õpetajaile ja õpilastele vabatahtlik õppeaine.

§ 42. Haridus- ja sotsiaalministeeriumi loaga võib kohalikkude olude nõudel võtta algkooli õppekavasse veel teisi aineid, mis-

juures aga ei tohi tunduvalt kannatada üldhariduslike aine läbivõtmine.

§ 43. Haridus- ja sotsiaalminister määrab tema poolt maksmapandavais õppe- ja tunnikavades õppeainete üldise laadi ja läbivõtmise ulatuse iga õppeaine kohta klassis.

§ 44. Algkooli klasse nimetatakse õppeaastate järgi I, II, III, IV, V ja VI klassiks.

§ 45. Iga klassi kursuse läbivõtmiseks arvatakse normaalselt üks õppeaasta. Andekad õpilased võivad erakorraliselt õppenõukogu otsusel klassi lõpetada lühema ajaga või jätta vahele mõne klassi.

§ 46. Nõrgaandeliste laste tarvis korraldatakse kooli juures abitunnid või avatakse omavalitsuste ning riigi kuul abikoolid määruse alusel, mille annab Vabariigi Valitsus haridus- ja sotsiaalministri ettepanekul.

§ 47. Õpilased viiakse ühest klassist teise ja tunnustatakse kooli kursuse lõpetanuks õppenõukogu otsuse järgi õpilase õppetöö edu ja üldise vaimse arenemise põhjal — Haridus- ja sotsiaalministeeriumi poolt määratud korras.

§ 48. Igas koolis peavad olema tarvilikud õppevahendid ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud. Haridus- ja sotsiaalministeerium koostab nende õppevahendite ja raamatute nimestiku, mille muretsemine on sunduslik kooli ülalpidajaile.

Koolis võib tarvitada ainult Haridus- ja sotsiaalministeeriumi poolt lubatud õpperaamatuid.

§ 49. Koolis võivad olla tarvitusel ainult pedagoogiliselt lubatavad karistusviisid.

§ 50. Puudustkannatavale õpilastele tarvisminevad õpperaamatud ja õppevahendid muretsetakse neile kooli poolt tasuta, milleks riigi ja kooli ülalpidava omavalitsuse eelarves nähakse ette summad eelmise aasta tegelikude tarvete ulatuses.

§ 51. Igas algkoolis peab olema kooliapteek tarvilikkude arstirohtudega ja abinõudega.

§ 52. Kohalikke tarvidusi silmas pidades võib algkooli ruumes, kui see ei ole takistuseks õppetööle, avada eriklasse, pühapäeva- või õhtukoole, raamatukogusid, kursusi, lugemistube ja teisi haridusasutisi, kui ka tarvitada kooli saali rahvamajana, kui see vastab sellekohaste määruste nõuetele (§ 30).

V. Õpilased.

§ 53. Algkooli esimese klassi õpilasteks võetakse lapsi ilma eelhariduseta, teistesse klassidesse — õpilasi, kelle teadmused vastavad klassis õpitavale kursusele.

§ 54. Õpilaste üleminek ühest algkoolist teise algkooli samasse klassi — mõjuvaid põhjustel ka õppeaasta vältusel — toimub takistuseeta. Koduse haridusega õpilaste kooli astumise korral otsustab õppenõukogu, missugusesse klassi tuleb paigutada õpilane.

§ 55. Algkooli kursuse lõpetajaile antakse sellekohased tunnistused.

Õpilastele, kes lahkuvad algkoolist enne kursuse lõpetamist, annab kool tunnistused nende koolitöö tulemuste kohta.

VI. Ametisolevad isikud.

§ 56. Avalikus algkoolis on ametis järgmised isikud:

- 1) juhataja;
- 2) juhataja abi;
- 3) õpetajad;
- 4) arst;
- 5) teenijad.

§ 57. Algkooli juhatajaks, juhataja abiks ja õpetajaks võivad olla isikud, kel on algkooliõpetaja või sellele vastav kutse ja kes vastavad muile sellekohaste seaduste nõuetele.

Käesolevas paragrahvis tähendatud kutse vastavus määratakse haridus- ja sotsiaalministri sellekohaste korraldustega.

§ 58. Algkooliõpetaja kutse omandamise, koolijuhataja ja ta abi ning õpetajate valimise, ametisse seadmise, ametis olemise ja ametist lahkumise kord määratakse sellekohase seadusega, kuni vastava seaduse maksma hakkamiseni aga Vabariigi Valitsuse poolt haridus- ja sotsiaalministri ettepanekul antud määrusega.

§ 59. Koolijuhataja kohuseks on kooli õppe- ja kasvatusalal lähema töökava õppenõukogule ja kasvatustöö ning majandusliku ala juhtimine, vastutus koolitöö korralikkuse ning kooli vara korrasoleku eest ja kooli asjaajamine kooskõlas seaduse eeskirjadega ning õppenõukogu ja hoolekogu otsustega.

Eriti on juhataja ülesandeks:

1) kooli esindamine ja läbikäimine teiste asutistega ning isikutega;

2) koolisse puutuvate küsimuste selgitamine ja esitamine otsustamiseks õppenõukogule ja hoolekogule;

3) järelevalve ja hoolitsemine, et koolitöö toimuks takistamatult, tunnid alati algaksid ja lõpeksid täpsalt ja kõik õpetajad ning õpilased täidaksid oma kohuseid korralikult, kusjuures koolijuhatajal on õigus korratuste puhul kutsuda õpetajaid korrale;

4) tundide jaotamise eelnoü esitamine õppenõukogule;

5) kooli eelarvete ja aruannete koostamine;

6) mõjuvaid põhjustel õpetaja koolitööst vabastamine kuni kolme päevani, teatades sellest vastavale koolivalitsusele;

7) puuduvate õpilaste nimestiku pidamine ja puudumise põhjuste selgitamine, milleks õpetajad on kohustatud koolijuhatajale olema kõigiti abiks;

8) internaadiga seotud tööde juhtimine ja korraldamine;

9) kooliteenijate (§ 66) ametisse võtmine ja ametist vabastamine kooli ülalpidava omavalitsuse teenijate kohta maksva korra järgi;

10) kooli kroonika kirjutamine.

§ 60. Kui klassikomplektide arv koolis ulatub üle 10, siis valitakse juhatajale abi. Juhataja abi on kooli sisemises ning kasvatuslikus tegevuses abiks juhatajale ja täidab viimase puudumisel ta kohuseid. Koolis, kus ei ole juhataja abi, määrab juhataja koolist puudumise ajaks endale õpetajate hulgast asemiku.

§ 61. Õpetaja kohuseks on õppe- ning kasvatusalal, valve õpilaste järele koolis, in-

ternaadis ning vajaduse puhul ka väljaspool kooli, õppenõukogu koosolekuist osavõtmise ning selle otsuste kui ka koolijuhataja korralduste täitmine. Õpetajal ei ole õigust keelduda talle määratud kasvatusalalt ja tundidest.

Koolist kui ka õppenõukogu koosolekult võib õpetaja puududa ainult mõjuvaid põhjustel. Puudumise korral õpetaja on kohustatud aegsasti teatama sellest koolijuhatajale ühes puudumise põhjuste tähendamiselega.

§ 62. Õppeaasta alul esitab õpetaja õppe- ja kasvatusalal lähema töökava õppenõukogule heakskiitmiseks. Vähemalt iga poolaasta lõpul teatab õpetaja õppenõukogule, millisel määral ta on suutnud täita kavast määratud nõudeid.

§ 63. Kasvatusülesannete lähemaiks täitjaiks määrab õppenõukogu õpetajate hulgast klassijuhatajad, kelle kohused õppenõukogu määrab Haridus- ja sotsiaalministeeriumi poolt antud juhtnõuete põhjal.

§ 64. Maa- ja linnaomavalitsused võivad panna ametisse iga 75 õpetaja kohta ühe tagavaraõpetaja, kes täidab puuduvate õpetajate aset. Vabal ajal töötav tagavaraõpetaja koduõpetuse instrueerimise (§ 10) ja haridustöö edendamise alal väljaspool kooli.

§ 65. Õpilaste tervise eest hoolitsemiseks pannakse ametisse kooliarstid.

§ 66. Igas algkoolis peab olema tarvilik arv kooliteenijaid.

VII. Õppenõukogu.

§ 67. Õppenõukogu liikmeiks on:

- 1) kõik kooli õppejõud;
- 2) kooliarst;
- 3) hoolekogu esindaja;
- 4) lastevanemate esindaja.

§ 68. Õppenõukogu ülesandeks on kooli kasvatuslikkude ja õpetuslikkude küsimuste ning nendega lähedas ühenduses olevate muude koolielu küsimuste lahendamine. Eriti kuulub ta võimupiiri:

1) kasvatus- ja õppeviiside arutamine koolitöö viljakuse tõstmise sihis;

2) õppekava läbivõtmise ulatuse ja korra kui ka vastavais määrustes lubatud kõrvalekaldumiste arutamine;

3) kasvatus- ja õppetöö jaotamine üksikute õpetajate vahel;

4) õpetajate poolt esitatud töökavade arutamine;

5) õppetöökäivitatavate õppevahendite valimine ja soetamine;

6) õppetöö aruande vastuvõtmine;

7) õpilaste vastuvõtmine, vastavaisse klassidesse paigutamine ja õpilaste koolist eemaldamine (§ 11);

8) õpilaste töö hindamine, nende edasiviimine klassist klassi, lõpetajate koolist väljalaskmine ja õpilastele tunnistuste andmine;

9) õpilaste kohta käivate määruste koostamine ja maksmapanemine Haridus- ja sotsiaalministeeriumi poolt antud üldalustel;

10) otsustamine koolis tarvitataivate kasvatuslikkude abinõude üle;

11) kooliruumide jaotamine tarvitamiseks õpetajaile, õpilastele ja kooliteenijatele.

§ 69. Õppenõukogu koosolekuid peetakse tarviduse järgi.

§ 70. Õppenõukogu astub kokku kas koolijuhataja või ta asemiku kutsel või vähemalt $\frac{1}{4}$ liikmete ettepanekul.

§ 71. Õppenõukogu koosolekuid juhatab koolijuhataja, ta puudumisel — juhataja asemik.

§ 72. Õppenõukogu koosolek on otsusevõimeline, kui sellest võtab osa vähemalt $\frac{3}{4}$ õppejõududest, nende hulgas ka koolijuhataja või ta asemik.

§ 73. Koosoleku otsus on maksev, kui selle poolt on enam kui pool koosolijaist; häälte poolekslangemisel on juhataja hääel otsustav. Kui koolijuhataja ei ühine õppenõukogu otsusega, võib ta küsimuse enne otsuse täidesaاتمest esitada vastavale koolivalitsusele lõplikuks otsustamiseks.

§ 74. Õppenõukogu valib oma liikmete hulgast üheks aastaks sekretäri, raamatukoguhoidja ja tarbekorral õppekabinettide hoidja.

VIII. Kooli hoolekogu.

§ 75. Igal algkoolil on hoolekogu.

§ 76. Hoolekogu liikmeiks on:

1) koolides, kus 1 kuni 6 klassikomplekti: kaks kooli ülalpidaja esindajat, kaks lastevanemate esindajat ja üks õpetaja;

2) koolides, kus 7 kuni 12 klassikomplekti: kolm kooli ülalpidaja esindajat, kolm lastevanemate esindajat ja kaks õpetajat;

3) koolides, kus üle 12 klassikomplekti: neli kooli ülalpidaja esindajat, neli lastevanemate esindajat ja kolm õpetajat.

Peale punktides 1—3 näidatud isikute on hoolekogu liikmeiks: koolijuhataja, kooliarst ja esindaja asutiste või isikute poolt, kes kooli toetavad majanduslikult, kui toetuse kogusumma moodustab vähemalt $\frac{1}{5}$ kooli majanduslikest kuludest.

§ 77. Kõik koolis töötavad õppejõud võivad võtta osa sõnaõigusega hoolekogu koosolekuist.

§ 78. Lastevanemate esindajad valitakse (§ 89) igal sügisel pärast õppeaasta algust üheks aastaks. Kooli ülalpidaja esindajad valitakse samaks ajaks, kui nende valijate volitused kestavad.

§ 79. Hoolekogu valib igal aastal õppetöö alul pärast lastevanemate esindajate valimist endale juhataja, ta asemiku, kirjatoimetaja ja laekahoidja.

§ 80. Hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kooli eest üldse, eriti tema majandusliku külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub temale:

1) järelevalve nende laste korraliku kooliskäimise üle, kes kantud kohaliku omavalitsuse poolt hoolekogu hoolele kuuluva kooli õpilaste nimestikku (§ 12);

2) õpilaste toitluse- ja tervisolu korraldamine;

3) kehvemate õpilaste varustamine õppetarvetega, riietega ning jalanõudega (§§ 17 ja 50);

4) õppetöö pealtkuulamine oma esindaja kaudu, kes võib esitada oma arvamused ja tähelepanekud hoolekogule, kuid ei ole õigustatud tegema märkusi klassis;

5) ettepanekute tegemine kooli ülalpidajale uute õppeainete sisseadmise ning uute klasside või kursuste avamise asjus;

6) abinõude otsimine kooli ainelise külje tõstmiseks;

7) kooli rahaliste summade valitsemine ja tarvitamine, kui võrd need summad on antud hoolekogu korraldusse;

8) kooli kinnis- ja vallasvara korrahooldamise järelevalve;

9) kooli eelarve läbivaatamine;

10) oma tegevuse kohta aastaaruande koostamine;

11) kooliteenijate tegevusala määrava juhatuskirja kinnitamine;

12) otsustamine õpilaste koolist puudumiste põhjuste üle ja nende puudumiste tunnustamine vabandamatuks või vabandatavaiks;

13) trahviraha määramine õpilaste puudumise korral (§ 14) ja trahvimisest teatamine lapse vanemale või hooldajale.

§ 81. Õpilaste koolist puudumise arutamisele (§ 80 p. 12) kutsub hoolekogu juhataja õpilase vanema või hooldaja; viimaste mitteilmumine ei põhjusta asja arutamise edasilükkamist.

§ 82. Hoolekogu otsuse peale õpilase trahvimise asjus (§ 80 p. 13) võivad kaevata vastavale koolivalitsusele hoolekogu kaudu kahe nädala jooksul:

1) trahvitu, arvates trahvimisteate kättesaamise päevast;

2) koolijuhataja, arvates, otsuse tegemise päevast.

Koolivalitsus otsustab kaebuse lõplikult hiljemalt kahe nädala jooksul. Koolivalitsuse otsuseni jääb trahv nõudmata.

§ 83. Hoolekogu koosolekuid peetakse tarviduse järgi.

§ 84. Hoolekogu kutsub kokku juhataja või juhataja puudumisel ta asemik. Erakorraliselt kutsutakse hoolekogu kokku kolme liikme või koolijuhataja nõudel.

§ 85. Hoolekogu koosolekuid juhatab hoolekogu juhataja või juhataja puudumisel ta asemik.

§ 86. Hoolekogu koosolek on otsusevõimeline, kui on koos vähemalt pool liikmeist, nende hulgas hoolekogu juhataja ja koolijuhataja või nende asemikud.

§ 87. Koosoleku otsus on maksev, kui selle poolt on enam kui pool koosolijaist. Häälte poolekslangemisel on koosoleku juhataja hääel otsustav.

IX. Lastevanemate koosolekud.

§ 88. Kooli ja kodu vahel lähema ühenduse loomiseks õppenõukogu kutsub kokku lastevanemate koosoleku vähemalt kaks korda aastas. Erakorraliselt võib hoolekogu juhataja kutsuda kokku lastevanemate koosoleku.

§ 89. Lastevanemate koosoleku ülesandeks on:

1) kasvatus- ja õppetöösse puutuvate küsimuste arutamine ja neis asjus soovialduste esitamine õppenõukogule ja hoolekogule;

2) esindajate valimine hoolekogusse ja õppenõukogusse.

§ 90. Lastevanemate koosolek on otsusevõimeline, kui sellest võtab osa vähemalt $\frac{1}{5}$ lastevanemaist või nende asemikkudest, kusjuures iga perekonna kohta arvatakse üks esindaja. Kui lastevanemate koosolek jääb pidamata kokkutulnud liikmete vähesa arvu pärast, siis peetakse järgmine koosolek mitte varem kui ühe nädala pärast. Teistkordne koosolek on otsusevõimeline, kui on tulnud kokku vähemalt viis lastevanemat. Kooli õppejõud võtavad sõnaõigusega osa lastevanemate koosolekuist.

§ 91. Koosoleku alul valitakse lihthältenamusega koosoleku juhataja ja kirjatoimetaja. Koosoleku protokollid kinnitavad oma allkirjadega juhataja, kirjatoimetaja ja vähemalt kolm koosoleku poolt valitud isikut.

X. Seaduse elluviimine.

§ 92. Haridus- ja sotsiaalministril on õigus anda määrusi käesoleva seaduse teostamiseks.

§ 93. Käesolev seadus hakkab maksma 1. juunist 1931. Sest ajast kaotab maksvuse Avalikkude algkoolide seadus (RT 75/76 — 1920 ja RT 56 — 1930).

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees K. Einbund.
Sekretär A. Schulbach.
Asjadevalitseja E. Maddisson.

Õppe- ja kasvatustöö ülevälve seaduse § 22. ja õppejõudude teenistuse seaduse § 87. kohaldamise juhtnöörid.

Vastu võetud Vab. Valitsuse poolt 30. sept. 1931. a. ja avaldatud „Riigi Teatajas“ 9. okt. 1931. a. nr. 79.

Alus: Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse § 3 (RT 28 — 1929).

§ 1. Vabariigi Valitsusel on õigus õppe- ja kasvatustöö ülevälve seaduse § 22 ja õppejõudude teenistuse seaduse § 87 põhjal koolinõunikku või õppejõudu ametist vabastada, kui ta leiab, et koolinõuniku või õppejõu tegevus on riigi huvidele kahjulik.

§ 2. Ametist vabastamise toimetuse algatajaks peale haridus- ja sotsiaalministri võivad olla:

1) koolinõunikku suhtes vastavad maa- ja linnavalitsused, vähemusrahvuste kultuurivalitsused või Haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsus.

2) avalikkude ja eraõppeasutiste õppejõudude suhtes vastavad koolivalitsused, Haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsus või teaduse- ja kunstiosakond;

3) riigi poolt ülalpeetavate õppeasutiste õppejõudude suhtes Haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsus või teaduse- ja kunstiosakond.

§ 3. Ametist vabastamise toimetuse algataja korraldab asja kohta juurdluse.

Kui juurdlusel selgub, et vabastamiseks ei ole põhjust, siis lõpetab algataja toimetuse.

§ 4. Kui § 2 pp. 1—3 tähendatud algataja jõuab juurdluse põhjal otsusele, et koolinõunik või õppejõud tuleb ametist vabastada, siis esitab ta kogu juurdlusmaterjali ühes oma seisukohaga haridus- ja sotsiaalministrile.

§ 5. Haridus- ja sotsiaalminister lõpetab asja, kui ta ei leia alust koolinõuniku või õppejõu ametist vabastamiseks.

Kui haridus- ja sotsiaalminister leiab, et juurdlus on puudulik, siis on temal õigus nõuda selle täiendamist ning määrata ka oma esindajaid juurdluse toimetamiseks.

§ 6. Kui haridus- ja sotsiaalminister leiab asja põhjendatuks, siis esitab Haridus- ja sotsiaalministeerium vabastamiseks ettepanemisele kirjalikult süüdistused ühes nende põhjustega seletuse andmiseks.

§ 7. Kui saadud andmete põhjal haridus- ja sotsiaalminister leiab koolinõuniku või õppejõu vabastamise olevat põhjendatud, siis esitab ta sellekohase ettepaneku ühes kogu juurdluse materjaliga kohtu- ja siseministri kaudu Vabariigi Valitsusele otsustamiseks.

Riigivanem K. Päts.
Haridus- ja sotsiaalminister J. Piiskar
Riigisekretär K. Terras.

Avalikkude algkoolide seaduse § 28. teostamise määrus.

Avaldatud „Riigi Teatajas“ 6. nov. 1931. a. nr. 89.

Alus: Avalikkude algkoolide seaduse § 92 (RT 46 — 1931).

§ 1. Kui mõnele üksikule koolikohuslikule lapsele võõra valla alevi või linna kool asub märksa lähemal kui oma valla kool, kus ta koolivõrgu järgi peaks õppima, siis on sellel lapsel õigus õppida lähemas koolis, kui selleks leidub ruumi.

§ 2. Eelmises (1) paragrahvis tähendatud laste vastuvõtmise küsimuse otsustab vastava algkooli õppenõukogu, kusjuures ta peab selgitama ja kaaluma, kas see kool tegelikult asub lapsele märksa lähemal ja on lapsele kättesaadavam kui viimase oma valla kool. Lapse kooli vastuvõtmisest teatab koolijuhataja viivitamatult lapse elukoha vallavalitsusele ja kooli ülalpidavale omavalitsusele.

§ 3. On algkoolis lapsi võõrastest valdadest üle 10% laste üldarvust selles koolis, siis kannavad need vallad proportsionaalselt nendelt päritolevate laste arvule kooli jooksvaid majanduslikke kulusid. Kooli jooksvate majanduslikkude kulude all tuleb mõista kütet, valgustust ning puhastust.

§ 4. Kui vastavate omavalitsuste vahel ei ole saavutatud kokkulepet kooli jooksvate majanduslikkude kulude tasumise kohta, siis määrab maa- või linnakoolivalitsus, kelle tegevuspiirkonnas asub algkool, iga poolaasta lõpul kooli tegelikkude kulude alusel, missugused summad käesoleva määruse § 3. põhjal tulevad tasuda igal vallal kooli ülalpidajale, ja teatab sellest vallavalitsusele.

§ 5. Vallaomavalitsused peavad arvestama laste õppimise võimalusi valla, alevi või linna algkoolis ja võtma vastavad summad oma eelarvesse § 3. tähendatud kulude katteks.

Tallinnas, 26. oktoobril 1931. Nr. 33781.

Haridus- ja sotsiaalminister:

J. Piiskar.

Koolivalitsuse direktor:

P. Mägraken.

Haridus- ja sotsiaalministeeriumi määrus avalikkude algkoolide hoonete ehitamise määruse maksvuse ning §§ 4., 49., 50., 52., 53. ja 54. muutmise ja täiendamise kohta.

Avaldatud „Riigi Teatajas“ 29. septembril 1931. a. nr. 26.

Alus: Avalikkude algkoolide seaduse § 30. (RT 46 — 1931) ja Koolimajade ehitusfondi määruse § 4. (RT 70 — 1931).

Avalikkude algkoolide seaduse (RT 46 — 1931) maksmahakkamisega lugeda edasi maksvaks Määrus avalikkude algkoolide hoonete ehitamise kohta (RT 11 — 1930), välja arvatud §§ 4., 49., 50., 52., 53. ja 54., mis muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 4. Kooli ehitusmaa-ala tuleb jaotada nii, et sinna, peale kooli hoonete, jääks tarvilik ala õue, aia ning mänguplatsi jaoks; viimane ei tohi olla vähem kui üksksada ruutmeetrit iga klassikomplekti kohta, üldse aga mitte vähem kui üksthats kakssada ruutmeetrit.

§ 49. Uute algkoolihoonete ehitamise kui ka olevate koolihoonete ümberehitamise projektid esitatakse Haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsusele kohaliku koolivalitsuse kaudu ühes viimase arvamusega ja vaadatakse läbi käesoleva määruse ja maksvate ehitusmääruste ning koolivõrgu nõuete seisukohalt, kui ka tehnilisest küljest komisjonis, kuhu kuuluvad kaks Haridus- ja sotsiaalministeeriumi esindajat, kellest üks on haridus- ja sotsiaalministri kinnitusel komisjoni esimeheks, ja kaks Teedeministeeriumi esindajat.

Komisjoni poolt heaks kiidetud koolimajade ehitusplaanid lähevad haridus- ja sotsiaalministri kaudu kinnitamiseks teedeministrile, kuna projektid, mis komisjoni poolt tunnustatud vastuvõtmatuks saadab Haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsus tagasi asutisele, kelle poolt projekt esitatud, ühes teatega, missugustel puudustel või kõrvalekaldumistel maksvatest nõuetest projekt on tunnustatud vastuvõtmatuks.

Teedeministri otsused kinnitatud projektide asjas teatatakse projekti esitajaile Haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse poolt.

§ 50. Eelmises paragrahvis mainitud projektid valmistatakse isikute poolt, kellel on in-

seneride, arhitektide ja tehnikute kutseõiguste seaduse (RT 33/34 — 1923) alusel projekteerimise õigus. Projektile lisatakse juurde kaks valguskoopiat.

Projektid peavad sisaldama järgmist:

1) hoonete põhiplaanid iga korra kohta mõõtkavas 1:100;

2) üks või rohkem läbilõikeid tappidest ja tarbekorral ka mujalt mõõtkavas 1:100;

3) vähemalt pea- ja külgfassaadid mõõtkavas 1:100;

4) kooli asendiplaan ühes ilmakaarte märkimisega.

Projektile lisatakse juurde: 1) seletuskiri projekti enese ja selle teostamiskava kohta; 2) andmed klassikomplektide ja õpilaste arvu kohta; 3) kooli ringkonna piiride kaugus; 4) ehitustööde üksikasjaline eelarve ja 5) põhjendused käesolevaist määrustest kõrvalekaldumise kohta, kui niisugused olemas. Projektid ja nende lisad peavad vastama Teedeministeeriumi määrustele ministeeriumile ja üksikuile peavalitsustele kinnitamiseks esitatavate projektide, eelarvete ja seletuskirjade valmistamise kohta (RT 27/28 — 1924 ja RT 79 — 1930).

§ 52. Kinnitatud projekti valguskoopist jääb üks Teedeministeeriumi ja teine — Haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsusele, kuna projekt ise vastava märkusega kinnitamise kohta saadetakse tagasi kooli ülalpidajale.

§ 53. Kinnitatud projektide muutmine või neist kõrvalekaldumiste lubamine toimub projekti kinnitamise korras.

§ 54. Erandjuhtudel võib haridus- ja sotsiaalminister, ära kuulates § 49. tähendatud komisjoni arvamuse, lubada kõrvalekaldumisi käesolevast määrusest, kui kõrvalekaldumine tingitud kohalikest oludest ja tunnustatud tarvilikkus.

Tallinnas, 17. septembril 1931. Nr. 32959.

Haridus- ja sotsiaalminister:

J. Piiskar.

Koolivalitsuse direktor:

P. Mägraken.

Maakoolivalitsustele.

(HSM-i koolivalitsuselt 24. XI. 31. nr. 34070.)

HSM-i koolivalitsus teatab, et ta 13. nov. s. a. nr. 34070 ringkirjas tagavaraõpetajate päevarahade kohta on sattunud viga, nimelt XVII palgaastmes ei ole päevaraha määr mitte 1 kroon, nagu ringkirjas tähendatud, vaid 1 kr. 25 s.

HSM-i koolivalitsus palub parandada see viga nimetatud ringkirjas.

P. Mägraken (allkiri),
direktor.

A. Kuut (allkiri),
algkooliasjade juhataja.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Tatari 3, krt. 4. Telef. (2)14-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2,50 kr., üksiknumber 75 s.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Uusi raamatuid.

D. Koppel — S. Sütt. *Maateaduse ülesannete kogu*. V õppeaasta. I vihik. Viies trükk. K.-ü. „Loodus“ — Tartus, 1931. a. Hind 25 s.

D. Koppel — S. Sütt. *Maateaduse ülesannete kogu*. V õppeaasta. II vihik. Kuues trükk. K.-ü. „Loodus“ — Tartus, 1931. a.

Maailma maad ja rahvad. 8. Hommikumaa — Orient.

Eesti üliõpilaste selts „Ühendus“ 1906—1931. Tartus, 1931. a.

Joh. Kuulberg. *Sõnajala-õis*. Lastenäidend kolmes pildis. Kirjastus „Kool“ — Tartus, 1931. a. Hind 75 senti.

Oskar Luts. *Talvised teed*. Mälestusi II. „Noor-Eesti“ kirjastus Tartus, 1931. a. Hind Kr. 3.50.

K. A. Hindrey. *Tõnissoni juures*. (Elukroonika V.) „Noor-Eesti“ kirjastus, Tartus, 1931. a. Hind Kr. 4.50.

Usuõpetuse töökavad algkoolidele. Tartu linnakoolivalitsuse toimetisi nr. 6. Usuõpetajate komisjoni ettepanekud. Toimetanud koolinõunik J. Laan. Tartu linnakoolivalitsuse kirjastus. Tartus, 1931. 8° 24 lk. Hind 35 senti.

Juhan Aul. *Kodumaa neljajalgused* (Kahepaiksed, roomajad, imetajad). Süstemaatiliste ühikute ning liikide määraja ja kirjeldaja. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1931. a.

Mihkel Veske. *Laulud*. Korraldanud ja redigeerinud M. Jürna ja E. Nurm. Autori pildiga ja kirjandusloolise ülevaatega. 204 lk., hind 3 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1931. a.

Väljaandesse on kogutud kõik M. Veske laulud, arvult 193, nende hulgas palju niisuguseid, mis seni pole trüki ilmunud. Kogu annab nii siis ümmarguse kokkuvõtte Veskest kui kirjanikust ja on tähtis koolidele, kirjandusajaloost huvitatutele ja neile, kes tunnevad mõnu lugedes eesti vanemate laulike töid. Luuletised on esitatud ilma sisuliste ja vormiliste parandusteta, ainult õigekirjutus on ligendatud praegusaja nõuetele. Veske luuletaja-isik esineb selles kogus nii, nagu ta tegelikult oli.

Materjale Maltsveti liikumise kohta. Toimetanud A. Kuusberg. K.-ü. „Loodus“ kirjastus, Tartus, 1931. a. Hind 15 krooni.

Raamatus esitatud materjalid Leinberg-Maltsveti nimega seoses oleva liikumise kohta on eranditult kogutud ja trüki ette valmistatud A. Kruusbergi poolt. Sel otstarbel on tema poolt pikema aja kestes läbi vaadatud kõik arhiivid, kus oletatavasti võis leiduda andmeid mainitud liikumise ja selle algataja kohta, läbi töötatud küsimusse tulla võivad trükiteosed ja vastavad aastakäigud ajalehist, peetud kirjavahetust isikutega, kellelt võis loota mõningaid lisateateid jne.

V. Ridala. „*Eesti Kirjanduse Ajalugu*“ III jagu. Noor-Eesti kirjastus, Tartus, 355 lk. Hind 4 kr. 25 s.

Sis u: Aastasaja vahetus, Luulekirjandus, Jakob Liiv, Jakob Tamm, Anna Haava, K. E. Sööt, Luule üldine seis, XIX aastasaja veeru pool, Jutukirjandus, E. Vilde, Ernst Peterson, Juhan Liiv, Chr. Kannike, G. E. Luiga, Näitekirjandus, P. Jakobson, Anton Jürgenstein, A. Kitzberg.

Maurice Maeterlinck. *Termitide elu*. Prantsuse keelest M. Sillaots. 180 lk. Hind 2 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus — Tartus, 1931. a.

W. St. Reymont. „*Talupojad*“. II köide „Talv“. Noor-Eesti kirjastus, Tartus. 342 lk. Hind 4 kr. 50 s.

R. Neudorf. *Raadio käsiraamat*. Ajakiri „Raadio“ kirjastus, 1931. a. Hind 3 krooni.

Mainitud käsiraamat, kui põhjalikum töö raadioasjanduse erialal, aitab tunduvalt täiendada Eesti kehva raadiokirjanduse turgu ja annab uut hoogu aparaatide isehitajate tegevusele.

C. S. Jones. *George Washington*. Tõlkinud O. Truu. Täiendustega varustanud prof. P. Treiberg. Piltidega ja kaardiga. 160 lk. Hind 1 kr. 75 s.

„*Looming*“ nr. 9. Sisaldab kolm pikemat novelli E. Männik'ult, A. Jakobson'ilt, M. Jürna'lt; luuletisi Barbarus'elt, Under'ilt, Schütz'ilt ja Visnapuu'lt; artikleid G. Suits'ult, J. Aavik'ult ja B. Linde'lt; arvustusi ja märkmeid väliskirjandusest.

Praegu ilmus Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel

Noorusmaa IV almanak,

sisaldades hulga algupäraseid ilukirjanduslikke palasid noorsoole.

Toimetanud E. Õ. Liidu esimees Ernst Martinson.

Kaastöölised: J. Parijõgi, J. Jaik, Ed. Nukk, Aug. Mälik j. t.

Ilustratsioonid: O. Martinson. Eriliseks osaks „Noorte vald“.

E. Õ. Liidu noorsookirjanduse toimkonna väljaanne.

Hind 1 kr. 30 s.

Varemalt ilmunud: I almanak — hind 1 kr.

II „ — „ 1 kr.

III „ — „ 1 kr. 50 s.

Ladu: E. Õ. Liidus ja „TÕÕKOOLIS“, Tallinnas.

3 —

See on nüüd selgunud,

et Eesti elurõõmsa ja teotahtelise noorsoo füüsikalise-tehniliste huvialade, katsete ja seiklusjuttude kirjastiku ning noorsoo ajakirja

„Vikerkaare köited“

on noorte poolt rahva- ja kooliraamatukogudest kõige otsitavamad raamatud. Hinnalt aga odavad — ainult 1 kr. 50 senti kõva, mahukas köide.

Kas leidub veel mõnda kooli,

kus ei tunta Õpetajate Üldõpetuse Rühmiku seeria „Loodus ja inimene“ aastaegade tsükli väljaandeid

„Kevad“, „Suvi“, „Sügis“ ja peailmuv „Talv“?

Need on otse asetamatud abiraamatud, eriti loodusloo õpetusel. Toimetanud ühes paljude nimekate koolitegelastega M. Nurmik. 96 lehek. heal paberil, paljude selgitavate piltidega, hind 75 senti.

Rannalapsed, eriti poisid, on vaimustatud

H. Valma

„Suurest sõidust“,

mida tõendab ka selle hooga ja rõõmsasisulise raamatu suur leving nii kooliraamatukogudesse kui kingitusraamatuna perekondadesse. Hind kunst. N. Mey illustatsioonidega 1 kr. 25 senti.

Kõik ilmunud K. K.-ü. „TÖÖKOOLI“ kirjastusel,
Tallinnas, V. Roosikrantsi 3, tel. 32-14.